

Economische analyse van de dierenarts-praktijken in Vlaanderen

Lize PIJPOPS

promotor :
Prof. dr. Ghislain HOUBEN

Voorwoord

Deze thesis handelt over de kenmerken van de dierenartsensector en van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen. Ongeveer een jaar geleden werd mijn golden retriever, Jefke, van de ene dag op de andere blind. Mijn dierenarts stuurde ons daarom door naar een collega die zich gespecialiseerd had in oogziekten. Op dat ogenblik wist ik niet dat er ook bij dierenartsen zoveel specialisaties bestonden. Daarom leek het mij zeer interessant om meer te weten te komen over deze sector.

Bij het zoeken naar informatie en het afnemen van interviews ontmoette ik interessante mensen. Ze houden van hun werk en spraken boeiend over de dierenartsenwereld. Ik wens mijn waardering en dank dan ook uit te spreken aan: dr. Peter Coutteel, dr. Bart De Bruycker, dr. Jo Maris, dr. Nelly Mols, dr. Els Rogiers, dr. Marc 's Heeren en dr. Stefaan Van Hoegaerden. Verder zou ik graag dr. Debosschere bedanken voor het uitdelen van de enquêtes op het PUO van 22 december 2006 over het chippen van paarden. Bovendien dank ik alle dierenartsen die mijn enquête ingevuld hebben voor hun medewerking.

Daarnaast heb ik eveneens veel deskundige hulp gekregen van dr. Hales van AUV en prof. dr. Opsomer en dr. De Vlieghe van de Universiteit Gent. Ik zou hen hiervoor willen bedanken.

Een eindverhandeling kan niet tot stand gebracht worden zonder promotor. Ik wens dan ook prof. dr. G. Houben te danken voor de opbouwende kritiek en goede feedback.

Ten slotte wil ik mijn ouders bedanken voor de steun gedurende de vier jaar en vooral tijdens de laatste maanden van mijn studie Toegepaste Economische Wetenschappen.

Samenvatting

Veel dierenartsen in Vlaanderen hebben een laag inkomen. Een belangrijke reden hiervoor is het overaanbod aan dierenartsen. Dit probleem bedreigde de afgelopen jaren voornamelijk de nutsdierensector, maar lijkt nu over te waaien naar de gezelschapsdieren- en paardensector. In de nutsdierensector dreigt er in de toekomst eerder een tekort aan dierenartsen te ontstaan. Andere problemen waarmee de practici kampen zijn het vele administratief werk dat onder andere voorkomt uit nieuwe wetgevingen en het gebrek aan een goede cursus management in de opleiding terwijl dit steeds belangrijker wordt in de praktijk.

De uitgebreide **probleemstelling**, die terug te vinden is in het eerste hoofdstuk, leidt tot de centrale onderzoeksvraag:

“Wat zijn de kenmerken van de dierenartsensector en van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen?”

Voordat er gezocht kan worden naar oplossingen voor de aangehaalde problemen is het immers belangrijk om te weten wat de kenmerken zijn van de sector en de dierenartsen. De centrale onderzoeksvraag wordt opgesplitst in een aantal deelvragen die terug te vinden zijn in punt 1.4.

In hoofdstuk twee worden de resultaten van de **literatuurstudie** beschreven. Er wordt voornamelijk onderzocht hoe de sector er uit ziet. Allereerst worden de kenmerken van en de evoluties in het vrije beroep nagegaan. Vervolgens wordt een vergelijking gemaakt tussen België en haar buurlanden van het aantal dierenartsen. Daarna wordt gekeken naar het aantal studenten en de keuzes die ze maken. De tewerkstellingsmogelijkheden van dierenartsen worden eveneens besproken en de toekomst van het beroep wordt kort geschetst. Ten slotte worden de Orde der Dierenartsen, AUV en de syndicale verenigingen kort voorgesteld.

Hoofdstuk drie beschrijft vervolgens de **opzet van het gevoerde onderzoek**. Hierin wordt duidelijk hoe er, aan de hand van een schriftelijke enquête, een representatief beeld geschetst wordt van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen. Alvorens deze vragenlijst opgesteld wordt, worden er zeven dierenartsen **geïnterviewd**. Hun visie op de evolutie van het beroep is terug te vinden in hoofdstuk vier.

In hoofdstuk vijf worden de **resultaten van de enquête** uiteengezet. Deze worden zo ingedeeld dat ze een antwoord geven op de verschillende deelvragen. De kenmerken van dierenartsen zoals hun geslacht, hun leeftijd en de dieren die ze voornamelijk behandelen, maar ook of ze hun praktijk zelf opgericht hebben en of ze (mede-)eigenaar of venoot van de praktijk zijn, worden besproken. Daarnaast worden de eigenschappen van de praktijk van practici omschreven. Hierbij worden onder andere de samenwerkingsvorm van de praktijk, de ligging ervan en de manier waarop practici aan de praktijk verbonden zijn, bekeken. Verder wordt nagegaan hoeveel uren per week dierenartsen met hun werk bezig zijn. De investeringen en de manier waarop deze gefinancierd worden, komen eveneens aan bod. Vervolgens wordt de manier waarop dierenartsen hun werk organiseren onderzocht. *Werken ze met spreekuren of na afspraak? Gaan ze altijd op huisbezoek of enkel als het voor de patiënt onmogelijk is om naar de praktijk te komen?* Bovendien worden de cursussen die Vlaamse dierenartsen reeds gevolgd hebben en die ze nog van plan zijn te volgen kort besproken.

Daarnaast wordt bekeken of dierenartsen tevreden zijn over hun beroep en of ze de juiste keuze gemaakt hebben bij de aanvang van hun studie. De vraag: *“Wat motiveert practici in hun beroep?”* wordt eveneens beantwoord. Door dit na te gaan, komen zowel de positieve kanten als de problemen van het beroep aan het licht. Op deze moeilijkheden wordt nog wat dieper ingegaan. Het standpunt van dierenartsen ten opzichte van samenwerken met collega's wordt ook onder de loep genomen. De respondenten van de enquête worden ingedeeld in drie groepen namelijk *“positief”*, *“onverschillig”* of *“negatief”*. Aan de hand hiervan zal later naar verbanden tussen deze houding en andere variabelen gezocht worden. Ten slotte worden de toekomstvisies van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen uiteengezet.

Vervolgens onderzoekt hoofdstuk zes welke **verbanden** er tussen de verschillende variabelen bestaan. Zo wordt nagegaan welke factoren beïnvloed worden door de leeftijd van de respondenten en het feit of ze in een éénmans- of groepspraktijk werken. Bovendien wordt gecontroleerd welke variabelen de houding van Vlaamse dierenartsen ten opzichte van samenwerken met collega's en hun tevredenheid over het beroep bepalen. Daarnaast wordt onderzocht welke variabelen ervoor zorgen dat dierenartsen problemen hebben met veel administratief werk en met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd. Verder wordt de vraag *“Wat bepaalt de indeling en de organisatie*

van de werktijd?" onderzocht. Ten slotte komen de variabelen die het toekomstbeeld van dierenartsen beïnvloeden aan bod.

Hoofdstuk zeven behandelt de **balansen en de resultatenrekeningen** van de periode 2001-2005 die opgesteld werden aan de hand van de gegevens van 114 dierenartsenpraktijken. Er wordt een horizontale en verticale analyse gevoerd en de ratio's met betrekking tot de rentabiliteit en tot de financiële structuur (liquiditeit en solvabiliteit) worden beoordeeld.

Ten slotte worden er in hoofdstuk acht een algemene **conclusie** en enkele **aanbevelingen** geformuleerd. Deze aanbevelingen zijn voornamelijk gericht tot AUV en de Universiteit Gent, zodat ze in de toekomst hun beleid beter kunnen afstemmen op de noden van de dierenartsen.

Inhoudsopgave

Voorwoord	I
Samenvatting	II
Inhoudsopgave	V
Lijst met figuren	VIII
Lijst van tabellen	X
1 Probleemstelling	- 1 -
1.1 Praktijkprobleem.....	- 1 -
1.1.1 Overaanbod aan dierenartsen	- 3 -
1.1.2 Verstrengde wetgeving	- 6 -
1.1.3 Onvoldoende managementinformatie in opleiding.....	- 8 -
1.2 Analyse van het praktijkprobleem	- 9 -
1.3 Centrale onderzoeksvragen	- 10 -
1.4 Deelvragen.....	- 10 -
2 Literatuurstudie	- 11 -
2.1 Vrij beroep	- 11 -
2.1.1 Definitie	- 11 -
2.1.2 Evoluties in het vrije beroep	- 12 -
2.2 Omschrijving dierenartsensector	- 14 -
2.2.1 België vergeleken met Europa.....	- 14 -
2.2.2 Werkmogelijkheden	- 15 -
2.3 Studenten	- 16 -
2.4 Toekomstige evolutie van het beroep	- 19 -
2.5 Orde der Dierenartsen	- 21 -
2.6 Verenigingen	- 23 -
2.6.1 AUV.....	- 23 -
2.6.2 Syndicale verenigingen	- 23 -
3 Onderzoeksontwerp	- 24 -
3.1 Keuzes en verantwoordingen in verband met de vragenlijst.....	- 24 -
3.1.1 Keuze en verantwoording van survey.....	- 24 -
3.1.2 Verantwoording van de vragen.....	- 25 -
3.1.3 Verantwoording van de opbouw van de vragenlijst	- 26 -
3.2 Steekproefontwerp.....	- 27 -

3.2.1 Keuze steekproef	- 27 -
3.2.2 Steekproefkader en steekproefgrootte	- 27 -
3.2.3 Samenstelling lijst steekproef	- 28 -
4 Bespreking van de interviews.....	- 29 -
5 Verwerking en analyse van gegevens uit de enquête	- 31 -
5.1 Dataverzameling	- 31 -
5.2 Beschrijving van de resultaten	- 32 -
5.2.1 Wat zijn de kenmerken van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen?.....	- 32 -
5.2.2 Waardoor worden de praktijken van Vlaamse dierenartsen gekenmerkt?.....	- 35 -
5.2.3 Hoe delen dierenartsen die tewerkgesteld zijn in een praktijk in Vlaanderen hun werktijd in?.....	- 42 -
5.2.4 Op welke manier organiseren Vlaamse dierenartsen hun werk?.....	- 43 -
5.2.5 In wat investeren de Vlaamse dierenartsenpraktijken en op welke manier financieren ze deze investeringen?.....	- 43 -
5.2.6 Welke cursussen volgen dierenartsen die actief zijn in een praktijk in Vlaanderen en welke zijn ze nog van plan te volgen?	- 44 -
5.2.7 Zijn dierenartsen in Vlaanderen tevreden met hun werk en wat motiveert hen hierbij?	- 45 -
5.2.8 Met welke problemen die ze echt lastig vinden, worden dierenartsen die werkzaam zijn in een praktijk in Vlaanderen geconfronteerd?.....	- 47 -
5.2.9 Hoe staan dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen ten opzichte van samenwerken met collega's?	- 49 -
5.2.10 Hoe zien dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen de toekomst?	- 51 -
6 Bespreking onderzochte verbanden.....	- 53 -
6.1 Werkwijze	- 53 -
6.2 Resultaten.....	- 54 -
6.2.1 De invloed van de leeftijd	- 54 -
6.2.2 Houding ten opzichte van samenwerken met collega's	- 55 -
6.2.3 Tevredenheid over beroep	- 57 -
6.2.4 Invloed van "éénmanspraktijk of groepspraktijk"	- 58 -
6.2.5 Problemen met veel administratief werk.....	- 61 -
6.2.6 Problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd..	- 62 -

6.2.7 Indeling en organisatie werktijd	- 64 -
6.2.8 Toekomstbeeld	- 67 -
7 Analyse van jaarrekeningen	- 68 -
7.1 Inleiding	- 68 -
7.2 Bespreking horizontale en verticale analyse.....	- 69 -
7.3 Kerngetallen	- 72 -
7.3.1 Omzet	- 72 -
7.3.2 Toegevoegde waarde	- 73 -
7.2.3 Resultaat van het boekjaar	- 74 -
7.3.4 Personeelsbestand.....	- 76 -
7.4 Ratio-analyse	- 77 -
7.4.1 Ratio's met betrekking tot de rentabiliteit.....	- 77 -
7.4.2 Ratio's met betrekking tot de financiële structuur	- 80 -
7.5 Investerings	- 83 -
8 Conclusie	- 85 -
8.1 Besluiten van deze studie.....	- 85 -
8.2 Aanbevelingen en vragen voor verder onderzoek	- 88 -
Literatuurlijst	IX
Bijlagen	XIV

Lijst met figuren

Figuur 1: Mediaaninkomen (bruto) volgens leeftijd en geslacht van Vlamingen die voltijds werken als dierenarts	- 2 -
Figuur 2: Werkmogelijkheden van Belgische dierenartsen	- 15 -
Figuur 3: Dierenartsen met een praktijk in Vlaanderen	- 16 -
Figuur 4: Leeftijd respondenten	- 32 -
Figuur 5: Jaar waarin de respondenten in hun huidige praktijk begonnen te werken	- 33 -
Figuur 6: Sectoren waarin respondenten tewerkgesteld zijn	- 35 -
Figuur 7: Samenwerkingsvorm groepspraktijken	- 36 -
Figuur 8: Wijze waarop dierenartsen in praktijken tewerkgesteld zijn	- 38 -
Figuur 9: Provincies waarin praktijken gevestigd zijn	- 40 -
Figuur 10: Verdeling domicilie over provincies volgens NGROD	- 41 -
Figuur 11: Rangschik volgende motivaties waarbij 1 = wat u het meest motiveert en 9 = wat u het minst motiveert	- 46 -
Figuur 12: Samenvatting: invloed op houding ten opzichte van samenwerken met collega's	- 57 -
Figuur 13: Verbanden tussen " <i>geslacht</i> ", " <i>diersoort</i> " en " <i>tevredenheid over beroep</i> "	- 58 -
Figuur 14: Verband " <i>éénmanspraktijk of groepspraktijk</i> " en " <i>totale werktijd</i> "	- 59 -
Figuur 15: Verbanden tussen " <i>éénmanspraktijk of groepspraktijk</i> ", " <i>aantal verschillende investeringen</i> " en " <i>financieringswijze investeringen</i> "	- 60 -
Figuur 16: Samenvatting: invloed van de variabele " <i>éénmanspraktijk of groepspraktijk</i> "	- 61 -
Figuur 17: Verbanden tussen " <i>hoeveel % van de totale werktijd wordt er aan administratief werk besteed</i> ", " <i>diersoort</i> " en " <i>veel administratief werk</i> " ..	- 62 -
Figuur 18: Verband " <i>diersoort</i> " en " <i>problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd</i> " rekening houdend met de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is	- 63 -
Figuur 19: Verband " <i>provincie waarin de praktijk gelegen is</i> " en " <i>totale werktijd</i> " ...	- 64 -
Figuur 20: Samenvatting: invloed op de variabele " <i>totale werktijd</i> "	- 65 -
Figuur 21: Verdelingsanalyse omzet van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 72 -
Figuur 22: Verdelingsanalyse toegevoegde waarde van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 73 -
Figuur 23: Verdelingsanalyse resultaat van het boekjaar van 2000 voor 97 Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 74 -

Figuur 24: Verdelingsanalyse resultaat van het boekjaar van 2005 voor 97 Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 75 -
Figuur 25: Verdelingsanalyse resultaat van het boekjaar van 2005 voor 114 Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 76 -
Figuur 26: Verdelingsanalyse netto rentabiliteit van het eigen vermogen van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 78 -
Figuur 27: Verdelingsanalyse netto rentabiliteit van de totale activa van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 78 -
Figuur 28: De evolutie van de gemiddelde netto rentabiliteit.....	- 79 -
Figuur 29: De evolutie van de mediaan van de netto rentabiliteit.....	- 80 -
Figuur 30: De evolutie van de liquiditeit	- 81 -
Figuur 31: De evolutie van de solvabiliteit	- 82 -
Figuur 32: De evolutie van de investeringen in materieel vaste activa gezuiverd van inflatie (uitgedrukt in duizenden euro)	- 83 -
Figuur 33: Verdelingsanalyse investeringen in materieel vaste activa van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken	- 84 -

Lijst van tabellen

Tabel 1: Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen (zelfstandigen + helpers) per bedrijfstak (toestand op 31 december)	- 13 -
Tabel 2: Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen (zelfstandigen + helpers) per subbedrijfstak (toestand op 31 december)	- 13 -
Tabel 3: Berekening aantal dierenartsen per 100 km ² en per 100 000 inwoners	- 14 -
Tabel 4: Keuze studenten 3 ^{de} proef.....	- 18 -
Tabel 5: Spreiding antwoorden respondenten.....	- 49 -
Tabel 6: P-waarden verband " <i>éénmanspraktijk of groepspraktijk</i> " en " <i>houding ten opzichte van samenwerken met collega's</i> " rekening houdend met de leeftijd van de respondenten	- 55 -
Tabel 7: P-waarden verband " <i>geslacht</i> " en " <i>houding ten opzichte van samenwerken met collega's</i> " rekening houdend met de leeftijd van de respondenten	- 56 -
Tabel 8: P-waarden verband " <i>aantal verschillende investeringen</i> " en " <i>financieringswijze investeringen</i> " rekening houdend met de variabele " <i>éénmans- of een groepspraktijk</i> "	- 60 -
Tabel 9: P-waarden verband " <i>diersoort</i> " en " <i>problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd</i> " rekening houdend met de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is.....	- 63 -
Tabel 10: P-waarden verband " <i>geslacht</i> " en " <i>combinatie ander werk</i> " rekening houdend met de leeftijd van de respondenten	- 66 -
Tabel 11: P-waarden verband " <i>diersoort</i> " en " <i>toekomst = prijsstrijd in de paardensector</i> " rekening houdend met de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is.....	- 67 -

1 Probleemstelling

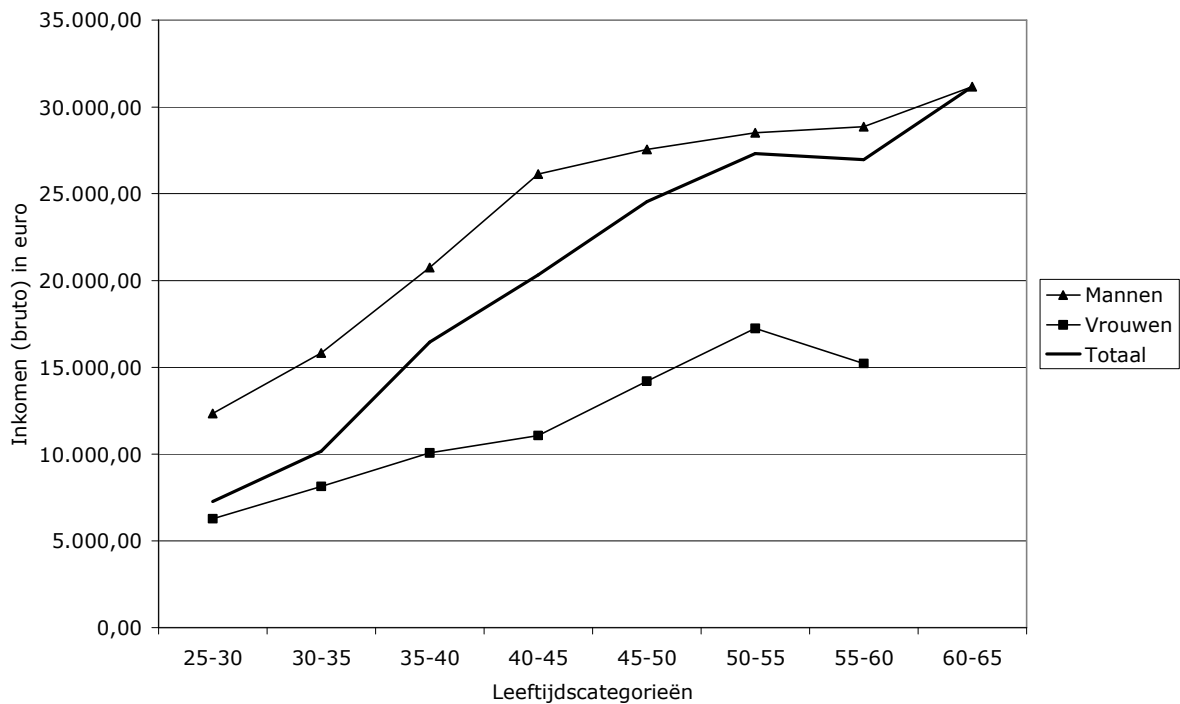
1.1 Praktijkprobleem

Volgens een peiling van de Federatie voor Vrije en Intellectuele Beroepen (FVIB) (Englebienne, 2005) was 47 procent van de dierenartsenpraktijken in België in 2000 niet rendabel. Een rendabele praktijk werd gedefinieerd als een praktijk met een winst van minstens 19 028 euro. Bij 16 procent van de dierenartsenpraktijken lag de winst lager dan 6 456 euro, waardoor ze een risicogroep vormden. Deze groep bestond enkel uit practici tussen 25 en 40 jaar. De helft van de dierenartsen tussen 25 en 30 jaar had een risicopraktijk. De meest rendabele praktijken waren daarentegen terug te vinden bij dierenartsen tussen 40 en 65 jaar.

De resultaten die gevisualiseerd worden in grafiek 1, geven eveneens weer dat het inkomen van jongere dierenartsen erg laag ligt. Deze gegevens van de FVIB op basis van cijfers van het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) van 31 december 2003 (VDV, 2006) tonen het bruto mediaaninkomen van zelfstandigen die als hoofdactiviteit het beroep dierenarts uitoefenen. Een dierenarts tussen 30 en 35 jaar verdient in Vlaanderen ongeveer 10 000 euro bruto per jaar. Vanaf 50 jaar ligt het loon op ongeveer 27 000 euro per jaar. Ter vergelijking bedroeg het gemiddelde inkomen van het vrije beroep in 1999 30.861,78 euro (FVIB, 2007).

Soortgelijke resultaten werden vastgesteld door een enquête uit 1996 die uitging van de Vlaamse Dierenartsenvereniging (VDV) in samenwerking met de Nederlandstalige Gewestelijke Raad van de Orde der Dierenartsen (NGROD) (Vandecappelle, 2001). Deze toonde aan dat binnen de promoties 1982-1995 (een groep die meer dan 53 procent van de actieve dierenartsen omvat) ruim 52 procent van de dierenartsen een jaarlijks netto belastbaar inkomen uit de praktijk genereerde van minder dan 600 000 BEF (ongeveer 15 000 euro). Wanneer deze cijfers opgesplitst werden, werd het duidelijk dat dit percentage steeg naarmate men later afgestudeerd was. Zo lag het op 40 procent bij de dierenartsen die tussen 1982 en 1986 afgestudeerd waren, op 57 procent bij de afgestudeerden van 1987 tot 1991 en op 72 procent bij de promoties van 1992 tot 1995.

Figuur 1: Mediaaninkomen (bruto) volgens leeftijd en geslacht van Vlamingen die voltijds werken als dierenarts

Bron: VDV (2006)

Wanneer de situatie in Vlaanderen nader onder de loep genomen wordt en de gegevens opgesplitst worden naar het geslacht, toont grafiek 1 duidelijk dat vrouwelijke dierenartsen het minst verdienen. Dit verschil kan niet verklaard worden doordat vrouwen vaker deeltijds werken, want enkel voltijds werkende dierenartsen zijn opgenomen. Bij dierenartsen tussen 40 en 45 jaar is dit verschil het grootst, de kloof loopt dan op tot ongeveer 15 000 euro. Gemiddeld bedraagt het verschil circa 11 000 euro. Jonge, vrouwelijke dierenartsen lopen dus het grootste risico op een erg laag inkomen uit hun praktijk. (VDV, 2006)

Als voornaamste oorzaken van de lage inkomsten van dierenartsen worden het overaanbod van dierenartsen, de jaarlijkse daling van gemiddeld 5 procent van de veestapel, de afwezigheid van vaste of minimumtarieven en de toename van het administratieve werk genoemd (Englebienne, 2005). Een ander probleem in de dierenartsensector is het gebrek aan een managementcursus in de opleiding. Deze moeilijkheden worden kort toegelicht.

1.1.1 Overaanbod aan dierenartsen

"De vele studenten zijn een probleem, hun aantal zou beperkt moeten worden. Een aantal studenten zullen later wel een goede job kunnen vinden, maar een deel anderen kunnen we binnen tien jaar misschien achter de kassa van de GB terugvinden. Momenteel heb je bijna op elke hoek al een dierenarts en enkele praktijken breiden zich nog wel uit, maar de nood aan dierenartsen is kleiner als het aantal dat er afstuderen."
(Rogiers, 2006)

Uit een enquête van 1996, die uitging van de VDV (de Kruif, 1999), bleek dat het aantal dierenartsen de afgelopen 40 jaar vervijfvoudigd en de laatste 20 jaar meer dan verdubbeld was. De lijst van de NGROD (NGROD, 2006), waarop alle dierenartsen die in Vlaanderen de diergeneeskunde uitoefenen zich moeten inschrijven, toont duidelijk dat deze trend zich ook de laatste jaren verder zet. Het aantal per jaar nieuw ingeschreven dierenartsen is over de periode 1999-2004 immers gestegen van 76 tot 133, dus een stijging van 75 procent. Per jaar bekeken, nam het aantal nieuwe inschrijvingen sinds 1995 met gemiddeld 10,75 procent toe.

In de periode 2001-2005 studeerden er in Vlaanderen gemiddeld 179 dierenartsen per jaar af (Universiteit Gent, 2006a). In 2005 waren er, volgens cijfers van de NGROD (2006), 64 personen tussen 60 en 65 jaar die de diergeneeskunde beoefenden. Dit betekent dat er per jaar ongeveer 13 dierenartsen met pensioen gaan. Voor elke dierenarts die met pensioen gaat, staan er dus bijna 14 afgestudeerden klaar (VDV, 2006).

Het totale aanbod van dierenartsen is hierdoor groter dan de behoefte aan hun diensten. Dit zet druk op de prijzen en dus op het rendement van praktijken. In Vlaanderen is er geen vestigingswet van kracht voor dierenartsen. Dit betekent dat er geen beperking staat op waar een dierenartsenpraktijk geopend mag worden. Hierdoor telt elke gemeente ondertussen minstens één, en meestal meerdere dierenartsenpraktijken. Daarnaast zorgt dit er voor dat veel afgestudeerden hun kans wagen en een eigen praktijk openen. Om cliënten aan te trekken (VDV, 2006) of omdat ze onzeker zijn en gewiekste klanten dit weten uit te buiten (Gielen, 1992), zetten ze hun honoraria soms zeer laag. Dit zorgt voor een prijzenslag (VDV, 2006).

Wanneer de afgestudeerden daarentegen besluiten om in een groepspraktijk te gaan werken, voelen ze eveneens de nadelen van het overaanbod. Ze worden namelijk vaak onderbetaald en door oudere dierenartsen behandeld als hulpje (Lesaffer, 2006a). Nog andere afgestudeerden trekken naar het buitenland in de hoop daar werk te vinden, zoeken een alternatief beroep of blijven werkloos (VDV, 2006).

Wanneer dit probleem nader bekeken wordt, wordt duidelijk dat het overaanbod in de toekomst **vooral** de pratici die werken in de **gezelschapsdieren- en de paardensector** bedreigt en in mindere mate de dierenartsen in de nutsdierensector. Nochtans lijken deze laatsten op het eerste gezicht het meest bedreigd. Volgens de landbouwtelling van Statistics Belgium (2006) neemt het aantal landbouwbedrijven immers af. Zo werden er in mei 2002 nog 20 780 runderbedrijven geteld in Vlaanderen. In mei 2005 was dit aantal gedaald tot 18 237, dus een afname van 12,24 procent. Daarnaast nam ook het aantal varkensbedrijven in Vlaanderen af met 15,87 procent. Het aantal dieren daalde eveneens. De hoeveelheid runderen verminderde met 7,34 procent terwijl het aantal varkens daalde met 6,95 procent. Hierdoor namen de werkmogelijkheden voor dierenartsen werkzaam in de nutsdierensector af. Dit zorgde de afgelopen jaren voor een prijsstrijd in deze sector.

In de toekomst lijkt er in deze sector echter een **tekort aan dierenartsen** te ontstaan. Meer studenten kiezen namelijk voor gezelschapsdieren of voor paarden (de Kruif, 1999). Genoemde oorzaken van de verminderde interesse in grote huisdieren (GHD) zijn het zware werk, de slechte verloning, de onregelmatige uren en de administratieve rompslomp (Vanspauwen, 2006). Het relatieve aantal vrouwelijke dierenartsen neemt eveneens toe. Zij kiezen nog meer dan mannen voor kleine huisdieren (KHD) (Lesaffer, 2006a). Dit werd eveneens opgemerkt door dr. Marc 's Heeren (2006):

“Momenteel gaan er meer vrouwen voor dierenarts dan vroeger. In mijn jaar zaten misschien vier of vijf vrouwen, terwijl nu bijna 60 procent van de studenten van het vrouwelijke geslacht is. De meeste gaan voor kleine huisdieren.”

De faculteit diergeneeskunde van de Universiteit Gent telde in het academiejaar 2003-2004 72 procent vrouwelijke studenten in de eerste cyclus (Steenhaut et al., 2006). Aan de Universiteit Antwerpen zouden vrouwen zelfs 85 procent van het totaal aantal studenten diergeneeskunde uitmaken (Lesaffer, 2006b).

Een andere mogelijke oorzaak van het dreigende tekort aan dierenartsen voor GHD is dat ongeveer 35 jaar geleden bijna alle studenten diergeneeskunde van het platteland afkomstig waren. Nu komt ongeveer 80 procent van de studenten uit de stad (Vandecappelle, 2001). Daar komen ze minder in aanraking met GHD zoals runderen en varkens, waardoor ze sneller voor KHD opteren.

Daarnaast bestaat er ook een mismatch tussen de wensen van oudere en jonge dierenartsen:

“De oudere dierenartsen zijn gewoon dag en nacht te werken. Heel hun leven staat in teken van hun beroep. Hierdoor hebben ze goed verdiend. De nieuwe generatie dierenartsen zijn echter meer luxe gewoon, ze willen het werk niet meer op die manier en tegen die prijs doen. Hierdoor kan het zijn dat een oude collega uitkijkt naar vervanging, maar geen kandidaat vindt die aan zijn eisen voldoet”.
(Opsomer en De Vlieghe, 2006)

Het overaanbod van dierenartsen lijkt in de toekomst dus vooral het rendement in de gezelschapsdierensector en de paardensector naar omlaag te halen. Zo stelt dr. Bart De Bruycker (2006):

“In de grote huisdierensector daalt het cliënteel, maar tegelijkertijd vermindert ook de groep dierenartsen die het werk wilt blijven doen. Hierdoor is er meer werk voor de overblijvende dierenartsen. Als de bedrijven echter wegvallen, zal hun werk ook dalen, maar voor de eerste tien jaar zie ik de toekomst van de grote huisdierendierenartsen rooskleuriger in dan die van de kleine huisdierendierenartsen.”

1.1.2 Verstrengde wetgeving

De afgelopen jaren werden er enkele nieuwe regelgevingen ingevoerd, die het leven van dierenartsen niet vergemakkelijken.

Vóór 1999 publiceerde de NGROD jaarlijks een lijst met minimumtarieven. Hierop konden dierenartsen zich baseren voor hun prijszetting. In 1999 kwam er echter de wet tot bescherming van de economische mededinging. Deze verbood het opleggen van minimumtarieven. Hierdoor werd het voor dierenartsen moeilijker om een marktprijs te bepalen (Malysse, 2006). Dit bevestigt dr. De Bruycker (2006):

"Het is moeilijk om een goede prijs te bepalen. Hierdoor werken veel mensen aan een te lage prijs. Ze kijken gewoon naar wat anderen vragen en vragen dan 10 euro minder, zonder rekening te houden met hun kosten. Een minimumprijs zou hiertegen helpen, hoewel deze geen rekening houdt met de eigen situatie."

Daarnaast werd op 28 juli 2000 het Koninklijk Besluit (KB) van 23 mei 2000 houdende bijzondere bepalingen inzake het verwerven, het in depot houden, het voorschrijven, het verschaffen en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de dierenarts en inzake het bezit en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de verantwoordelijke voor de dieren in het Belgische Staatsblad gepubliceerd. Dit Koninklijk Besluit werd door het KB van 19 december 2002 en het KB van 17 december 2005 gewijzigd.

De maatregelen die door deze besluiten opgelegd worden, hebben tot doel een volledige transparantie in het verhandelen van geneesmiddelen te verkrijgen. Op deze manier wil de wetgever de voedselketen volledig bewaken en misbruiken en overconsumptie van geneesmiddelen aan banden leggen. Deze wetgeving heeft zowel betrekking op de nutsdierensector als, zij het in beperktere mate, op de gezelschapsdierensector. Controle van de nieuwe wetgeving is namelijk enkel mogelijk indien de volledige geneesmiddelenstroom gecontroleerd kan worden. Deze wetgeving is daarom niet alleen van toepassing op dierenartsen, maar op alle betrokkenen bij de handel en het gebruik van diergeneesmiddelen. (Vandecappelle, 2001)

Deze KB's zorgen voor een zware administratielast, zeker voor dierenartsen van voedselproducerende dieren. Daarnaast brengt het ook een verhoogde kostenfactor met zich mee. Zo berekende de VDV dat het opmaken en bewaren van de wettelijke documenten een prijskaartje van 150 tot 200 BEF (of ongeveer 3,75 tot 5 euro) per document inhoudt (Vandecappelle, 2001).

De administratieve lasten worden eveneens verzwaard wanneer de nutsdierenpracticus de opdracht van bedrijfsbegeleiding aanvaardt. Deze begeleiding wordt geregeld door het KB van 10 april 2000, dat gewijzigd werd door het KB van 12 december 2000 en het KB van 27 december 2004. Dit KB bepaalt onder andere dat de dierenarts die de begeleidingstaak heeft aanvaard, het landbouwbedrijf iedere twee maanden moet bezoeken en over de gezondheidstoestand van het aanwezige vee moet rapporteren. Bedrijfsbegeleiding heeft tot doel de consument een stuk extra zekerheid omtrent de kwaliteit van het voedsel te verschaffen (de Kruif, 1999). Het probleem hierbij is echter vaak dat boeren niet willen betalen voor deze begeleiding en/of dat dierenartsen ze niet durven aan te rekenen (Opsomer en De Vlieghe, 2007).

Bovendien kan een praktijk ernaar streven een Good Veterinary Practice (GVP) certificaat te bekomen. De regels waaraan een praktijk dan moet voldoen, zijn vastgelegd in de Code of Good Veterinary Practice, die opgesteld werd door de Federation of Veterinarians of Europe (FVE). Deze code werd vervolgens door de vzw GVP aangepast aan de Belgische situatie en vertaald naar een gids voor nutsdierenpractici. Voor de andere beroepsgroepen bestaat er dus nog geen dergelijke gids. De totale kosten voor het verkrijgen van dit certificaat, zonder rekening te houden met de kostprijs van de eventueel benodigde aanpassingen aan de praktijk, kunnen over de eerste 3 jaar oplopen tot meer dan 2000 euro. (Good Veterinary Practice, 2007)

Daarnaast bepaalt het KB van 16 juni 2005 betreffende de identificatie en de encoding van de paarden in een centrale gegevensbank dat alle paarden in België geïdentificeerd moeten worden. Alle paarden worden bij de geboorte geacht voedselproducerende dieren te zijn. De eigenaar kan echter op elk ogenblik beslissen om zijn paard uit te sluiten voor menselijke consumptie. Wanneer deze beslissing éénmaal genomen is, kan hier niet meer op teruggekomen worden. Het dier kan dan nooit meer in de voedselketen terecht komen. *"Deze bepaling is ingevoerd om de voedselveiligheid te garanderen. Paarden die dienen voor de slacht mogen namelijk veel minder geneesmiddelen toegediend krijgen*

dan anderen" (Opsomer, 2007). Bovendien bepaalt het Ministerieel Besluit tot vaststelling van de bijkomende voorwaarden waaraan de dierenarts moet voldoen om als identificeerder van paarden te opereren dat enkel dierenartsen die hiertoe een speciale opleiding gevolgd hebben nog paarden mogen identificeren.

Ten slotte haalt dr. 's Heeren (2006) aan dat dierenartsen BTW-plichtig zijn, in tegenstelling tot vele andere vrije beroepen. Dit brengt ook een hele hoop administratie met zich mee.

Deze administratieve verplichtingen nemen een groot deel van de tijd van de dierenarts in beslag, zodat er minder tijd overblijft voor het echte dierenartsenwerk (Opsomer en De Vliegheer, 2007). Bovendien brengen ze hogere kosten met zich mee, waarvoor de klant niet meer wil betalen (Maris, 2006) of de dierenarts niet durft aanrekenen. Hierdoor verdient de dierenarts dus minder. (Opsomer en De Vliegheer, 2007)

1.1.3 Onvoldoende managementinformatie in opleiding

"De opleiding tot dierenarts concentreert zich vooral op het dierenarts zijn, maar de rest dat er bij komt kijken wordt verwaarloosd." (De Bruycker, 2006)

Een enquête uitgaande van de Universiteit Gent (Dewulf et al., 2006) bij dierenartsen die in de laatste 3 jaar afgestudeerd waren, onthulde een duidelijk gebrek aan vakken over boekhouden en management. Deze enquête werd door 397 dierenartsen ingevuld. Bij de vraag naar welke vakken er in de opleiding ontbraken, antwoordde 42 procent van de geënquêteerden boekhouden en management. Hiermee kwamen deze vakken op nummer één te staan. Op de tweede plaats volgde *"omgaan met klanten"* met 18 procent. Bij de algemene suggesties kwam het invoeren van een cursus boekhouden en management eveneens naar voren.

Nochtans kwam het vak economie op de tweede plaats te staan bij de vakken die volgens de respondenten teveel benadrukt werden. Dit kan verklaard worden doordat de respondenten vonden dat de cursus economie praktischer gericht moet zijn.

Het ontbreken van de topics management, boekhouden en omgaan met klanten in de opleiding is dus een belangrijk probleem. Uit interviews met dierenartsen kan namelijk afgeleid worden dat ze verwachten dat het aantal groepspraktijken in de toekomst verder zal toenemen. Deze onderwerpen zullen dus waarschijnlijk nog meer aan belang winnen (Sloet van Oldruitenborgh-Oosterbaan, 2004, geciteerd door Dewulf et al., 2006).

1.2 Analyse van het praktijkprobleem

Om te werken aan een oplossing voor deze problemen is er een duidelijk overzicht van de kenmerken van de sector nodig. Dit overzicht bestaat momenteel nog niet. De meeste onderzoeken beperken zich namelijk tot één deelgebied van de sector of tot een specifiek probleem. Deze eindverhandeling heeft dus tot doel de dierenartsensector en zijn kenmerken in beeld te brengen.

Aangezien de voornaamste problemen betrekking hebben op dierenartsen die werken in een praktijk en deze in België ook de belangrijkste groep binnen de sector vormen (FVE, 2006), zal dit onderzoek zich tot deze mensen beperken.

Daarnaast richt deze thesis zich op dierenartsenpraktijken in Vlaanderen. Er zijn namelijk verschillen tussen de Vlaamse en de Waalse situatie. Zo is er aan de Universiteit van Luik ondertussen een ingangsexamen ingevoerd om het aantal (buitenlandse) studenten te beperken (Hales, 2007a).

Deze eindverhandeling verloopt in samenwerking met AUV (Ad Usum Veterinarium) Belgium CVBA. Dit is een coöperatie van en voor praktiserende dierenartsen. Zij zouden de resultaten van dit onderzoek graag gebruiken om hun dienstverlening te verbeteren en zo de sector professioneel beter te ondersteunen. Daarnaast verlenen ook professor dr. Geert Opsomer en dr. Sarne De Vlieghe van de faculteit diergeneeskunde van de Universiteit Gent hun medewerking. Aan de hand van de resultaten willen ze de opleidingen van dierenartsen verbeteren.

1.3 Centrale onderzoeksvragen

Uit de analyse van het praktijkprobleem wordt volgende centrale onderzoeksvraag afgeleid:

“Wat zijn de kenmerken van de dierenartsensector en van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen?”

Het doel van deze studie is dus niet het zoeken naar een oplossing voor een specifiek probleem, maar het schetsen van een beeld van dierenartsen met een praktijk in Vlaanderen.

1.4 Deelvragen

Deze centrale onderzoeksvraag wordt opgesplitst in volgende deelvragen:

“Wat zijn de kenmerken van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen?”

“Waardoor worden de praktijken van Vlaamse dierenartsen gekenmerkt?”

“Hoe delen practici hun werktijd in?”

“Op welke manier organiseren practici hun werk?”

“In wat investeren dierenartsenpraktijken en op welke manier financieren ze deze investeringen?”

“Welke cursussen volgen dierenartsen en welke zijn ze nog van plan te volgen?”

“Zijn dierenartsen tevreden met hun werk en wat motiveert hen hierbij?”

“Met welke problemen die ze echt lastig vinden, worden practici geconfronteerd?”

“Hoe staan dierenartsen ten opzichte van samenwerken met collega’s?”

“Hoe zien dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen de toekomst?”

2 Literatuurstudie

2.1 Vrij beroep

2.1.1 Definitie

Er bestaat geen universeel geldende definitie van het vrije beroep. De wetgever gebruikt meestal negatieve ad hoc-omschrijvingen. Zo definieert de wet van 2 augustus 2002 betreffende de misleidende en de vergelijkende reclame, de onrechtmatige bedingen en de op afstand gesloten overeenkomsten inzake vrije beroepen een vrij beroep als *"elke zelfstandige beroepsactiviteit die dienstverlening of levering van goederen omvat welke geen daad van koophandel of ambachtsbedrijvigheid is, zoals bedoeld in de wet van 18 maart 1965 op het ambachtsregister en die niet wordt bedoeld in de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, met uitsluiting van de landbouwbedrijvigheden en de veeteelt"*. (FVIB, 2007)

De Federatie voor Vrije en Intellectuele Beroepen (FVIB) (2007) vult de term echter anders in. Beoefenaars van een vrij beroep zijn *"alle zelfstandige beoefenaars van een dienstverlenend intellectueel beroep, beantwoordend aan volgende kwalitatieve kenmerken:*

- *de dienstverlening bestaat hoofdzakelijk uit een intellectuele prestatie;*
- *dit vergt een belangrijke voorafgaande opleiding en permanente vorming;*
- *de beoefenaar draagt persoonlijk verantwoordelijkheid;*
- *de dienstverlening gebeurt op onafhankelijke wijze: de beoefenaar handelt daarbij zowel in het belang van zijn/haar opdrachtgever, cliënt of patiënt, als in het algemeen belang;*
- *de beroepsuitoefening is onderworpen aan een deontologie, die in het beroepsstatuut vastgelegd is, hetzij bij wet, hetzij bij autonome beslissing van de betrokken beroepsorganisatie. Dit beroepsstatuut beoogt het garanderen en bevorderen van de professionaliteit, de kwaliteit en de vertrouwensrelatie met de opdrachtgever, cliënt of patiënt."*

Het beroep dierenarts voldoet aan deze eigenschappen. Een diploma van doctor of master in de diergeneeskunde is vereist om dit beroep te mogen uitoefenen en de titel "dierenarts" te mogen dragen (FVIB, 2007). Daarnaast bepaalt artikel 4 van de wet van 28 augustus 1991 op de uitoefening van de diergeneeskunde dat dierenartsen de diergeneeskunde slechts mogen uitoefenen indien ze ingeschreven zijn op de lijst van de voor hun beroep bevoegde Orde. Bovendien bepaalt de wet van 19 december 1950 tot instelling van de Orde der Dierenartsen dat de Orde instaat voor de naleving van de veeartsenijkundige plichtenleer door haar leden. Dierenartsen zijn dus onderworpen aan een deontologie. Ze dragen eveneens persoonlijke verantwoordelijkheid en de onafhankelijkheid van hun dienstverlening kan volgens artikel 42 van de Code der Plichtenleer niet beperkt worden. **Het beroep dierenarts is dus een vrij beroep.**

De FVIB (2007) deelt de vrije beroepen op in vijf sectoren: de accountancy, bouwkundige, juridische, medische sector en de overige intellectuele dienstverlening. De veterinaire diensten vallen onder de **medische sector**.

2.1.2 Evoluties in het vrije beroep

Op geregelde tijdstippen publiceert de FVIB "Polsslag van het vrije beroep" (FVIB, 2007). Deze bundelt het beschikbaar statistisch materiaal met betrekking tot de vrije beroepen. Uit de uitgave van 2003 blijkt dat de **vrije beroepen** de afgelopen tien jaar de **sterkst groeiende zelfstandigensector** zijn. In de periode 1992-2002 groeide de sector met 40,7 procent. Alle beroepssectoren, met uitzondering van de zelfstandige apothekers, werkten mee aan deze groei. De totale populatie zelfstandigen groeide in dezelfde periode met gemiddeld 10,9 procent. De vrije beroepen vertegenwoordigden 20,3 procent van alle zelfstandigen.

Daarnaast stelde deze publicatie vast dat 54 procent van de vrije beroepsbeoefenaars Vlamingen zijn en dat het aantal vrouwelijke beoefenaars toeneemt. Deze laatste trend is het sterkst bij de medische beroepen. Deze beroepen maken samen met de paramedische beroepen 45 procent uit van de vrije beroepen.

Het Rijksinstituut voor de Sociale Verzekeringen der Zelfstandigen (RSVZ) (2007) publiceert recentere cijfers. Tabel 1 toont de evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen per bedrijfstak. Uit deze tabel kan berekend worden dat dit aantal bij de vrije beroepen over de periode 1999-2005 met 22,65 procent steeg. In vergelijking nam het totale aantal zelfstandigen en helpers over deze periode toe met 9,25 procent. Hierdoor maakten de verzekeringsplichtige vrije beroepers in 2005 21,26 procent uit van het totaal aantal zelfstandigen en helpers.

Tabel 1: Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen (zelfstandigen + helpers) per bedrijfstak (toestand op 31 december)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
100 Landbouw	83 885	82 391	80 888	79 528	89 679	88 269	87 237
200 Visserij	996	996	994	982	1 658	1 524	1 355
300 Nijverheid en ambachten (productie)	163 218	161 084	158 794	159 732	171 573	171 809	173 807
400 Handel	323 870	324 136	323 204	322 411	344 758	343 123	341 602
500 Vrije (en intellectuele) beroepen	150 366	154 642	158 004	161 116	172 661	177 892	184 422
600 Diensten	68 810	69 073	68 962	69 159	73 860	74 365	75 748
000 Diversen	2 709	2 601	2 635	2 329	2 466	2 735	3 097
Totaal	793 854	794 923	793 481	795 257	856 655	859 717	867 268

Bron: RSVZ (2007)

Tabel 2 toont dat het aantal verzekeringsplichtige dierenartsen in België over de periode 1999-2005 steeg met 26,46 procent. Dit zijn niet alle dierenartsen die actief zijn in België. Er moet namelijk ook rekening gehouden worden met beroepsuitoefenaars die op een andere manier verzekerd zijn, zoals dierenartsen die in loondienst werken.

Tabel 2: Evolutie van het aantal verzekeringsplichtigen (zelfstandigen + helpers) per subbedrijfstak (toestand op 31 december)

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
504 Dierenartsen	3 194	3 266	3 305	3 354	3 892	3 948	4 039

Bron: RSVZ (2007)

2.2 Omschrijving dierenartsensector

In België zijn er ongeveer 5 000 dierenartsen actief (FVE, 2006). In 2006 werkten **2 727** hiervan, volgens gegevens van de NGROD (2006), in Vlaanderen.

2.2.1 België vergeleken met Europa

De website van de Federation of Veterinarians of Europe (FVE) (2006) geeft weer hoeveel dierenartsen de verschillende Europese landen tellen. Om een goede vergelijking tussen de landen mogelijk te maken, wordt het aantal dierenartsen per 100 vierkante kilometer en per 100 000 inwoners berekend (zie tabel 3). Wanneer deze cijfers vervolgens vergeleken worden, staat **België duidelijk bovenaan genoteerd**. Het aantal dierenartsen in België per 100 km² bedraagt 17. Nederland en Duitsland nemen respectievelijk de tweede en derde plaats met 14 en 8,3 dierenartsen per 100 km². Bij het aantal dierenartsen per 100 000 inwoners is het verschil tussen België en haar buurlanden nog groter. België telt 48 dierenartsen per 100 000 inwoners. Duitsland volgt met 35 dierenartsen per 100 000 inwoners en Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk nemen een gedeelde derde plaats in met 30 dierenartsen per 100 000 inwoners.

Tabel 3: Berekening aantal dierenartsen per 100 km² en per 100 000 inwoners

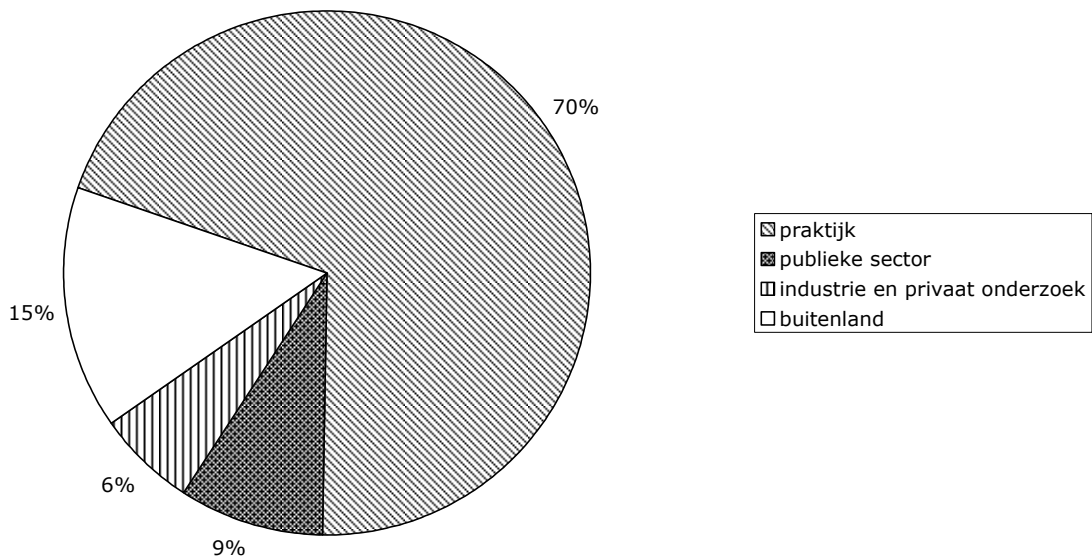
Land	Aantal dierenartsen	Oppervlakte (km ²)	Aantal dierenartsen per 100 km ²	Aantal inwoners	Aantal dierenartsen per 100 000 inwoners
België	5 000	30 278	17	10 379 067	48
Nederland	4 606	33 883	14	16 491 461	28
Duitsland	29 059	349 223	8,3	82 422 299	35
Verenigd Koninkrijk	18 308	241 590	7,6	60 609 153	30
Groothertogdom Luxemburg	107	2 586	4,1	474 413	23
Frankrijk	18 383	545 630	3,4	60 876 136	30

Bronnen: FVE (2006) en Central Intelligence Agency (2006)

2.2.2 Werkmogelijkheden

Er zijn drie grote sectoren te onderscheiden waarin dierenartsen terecht kunnen. Volgens cijfers van de FVE (2006) zijn 70 procent van de **Belgische dierenartsen** in een **private praktijk** tewerkgesteld. Dit kan zowel een éénmanspraktijk als een groepspraktijk zijn. Bovendien kunnen ze als zelfstandige of in loondienst werken. Negen procent van de dierenartsen zijn actief in de **publieke sector**. In deze sector kunnen ze onder andere terecht aan de universiteiten voor het voeren van wetenschappelijk onderzoek en het geven van onderwijs, aan de onderzoekcentra van de federale overheidsdienst (FOD) Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu en aan internationale organisaties. Ze kunnen eveneens in openbare dienst werken voor de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu. (Universiteit Gent, 2007b) Zes procent van de Belgische dierenartsen zijn tewerkgesteld in de **industrie en in privaat onderzoek** (FVE, 2006). Ze werken bijvoorbeeld in de farmaceutische, de veevoeder- of de levensmiddelenindustrie (Universiteit Gent, 2007b). Ten slotte is 15 procent van de Belgische dierenartsen in het buitenland werkzaam (FVE, 2006).

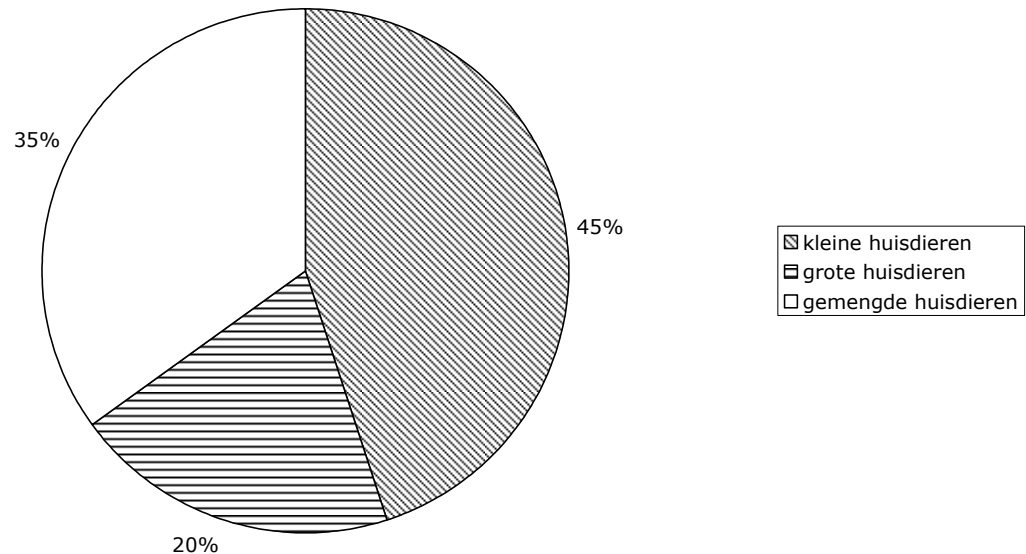
Figuur 2: Werkmogelijkheden van Belgische dierenartsen

Bron: FVE (2006)

In 1999 maakte prof. dr. de Kruif de volgende gegevens bekend. In Vlaanderen waren in 1999 1 500 dierenartsen tewerkgesteld in een praktijk. Grafiek 3 toont vervolgens dat 45 procent van deze **Vlaamse dierenartsen** in een KHD-praktijk, 20 procent in een GHD-praktijk en 35 procent in een gemengde huisdierenpraktijk werkten (de Kruif, 1999).

Figuur 3: Dierenartsen met een praktijk in Vlaanderen

Bron: de Kruif (1999)

2.3 Studenten

In België bieden de Universiteit van Gent en van Luik een volledige opleiding tot dierenarts aan. Daarnaast kunnen de bachelorjaren aan de Universiteit Antwerpen en de Université catholique de Louvain gevolgd worden. Cijfers van FVE (2006) tonen aan dat er in 2000 ongeveer **3 000 studenten** diergeneeskunde waren in België. Een belangrijke opmerking hierbij is evenwel dat dit niet allemaal Belgen zijn. Zo hebben ongeveer 20 procent van de studenten aan de Universiteit Gent de Nederlandse nationaliteit en zijn meer dan de helft van de studenten van de Universiteit van Luik afkomstig uit Frankrijk (Opsomer en De Vliegheer, 2007).

Volgens FVE wordt België in absolute getallen wat betreft het aantal studenten enkel vooraf gegaan door Spanje, Italië en Duitsland. Deze studie berekent ook het aantal studenten per actieve dierenarts. Hierbij staat België samen met Spanje op een gedeelde derde plaats met 0,66 studenten per actieve dierenarts.

In Vlaanderen zijn er dus twee universiteiten waar studenten de studie diergeneeskunde kunnen aanvragen, namelijk de Universiteit Gent en de Universiteit Antwerpen. Aan deze universiteiten wordt er geen ingangsexamen georganiseerd en staat er ook geen beperking op het aantal studenten. Het departement diergeneeskunde aan de Universiteit Antwerpen telt iets minder dan 300 studenten. Dit aantal bleef de laatste jaren ongeveer constant. (Universiteit Antwerpen, 2007) Aan de faculteit diergeneeskunde van de Universiteit Gent zijn er in het academiejaar 2006-2007 1 548 studenten ingeschreven (Universiteit Gent, 2006a). Over de periode 2001-2006 steeg het aantal eerste bachelor studenten aan deze faculteit van 318 tot 370, met andere woorden een stijging van 16,35 procent (Universiteit Gent, 2007a).

De studie diergeneeskunde duurt zes jaar, opgesplitst in drie bachelor (kandidaturen) en drie master jaren (proeven) (Universiteit Gent, 2006b). In de tweede proef dient de student te kiezen voor KHD of GHD (Opsomer en De Vlieger, 2007). Het laatste jaar van de opleiding moet hij of zij opnieuw een keuze maken tussen één van de volgende opties (Universiteit Gent, 2006b):

wanneer in 2de proef gekozen werd voor KHD:

- gezelschapsdieren
- onderzoek en industrie

wanneer in 2de proef gekozen werd voor GHD:

- paard
- herkauwers
- varken, pluimvee en konijn
- onderzoek en industrie.

In het begin van het academiejaar 2004-2005 werd er aan de Universiteit Gent een enquête afgenomen van alle generatiestudenten van eerste bachelor (Steenhaut et al., 2006). Deze vragenlijst werd ingevuld door 253 studenten, wat de respons op ongeveer 92 procent brengt. 74,3 procent van de studenten is van het vrouwelijke geslacht. De grote meerderheid (73,5 procent) heeft de Belgische nationaliteit, 21,7 procent is

Nederlander. De voornaamste redenen waarom deze laatste voor de Universiteit Gent kozen, waren het systeem van uitloting aan de Universiteit Utrecht, het vrij verkeer binnen de Europese Unie en de gemeenschappelijke taal. De belangrijkste redenen waarom studenten opteerden voor de opleiding diergeneeskunde, waren de interesse voor het vakgebied en voor het lessenpakket.

De overgrote meerderheid van de studenten geeft aan dat ze al over veel ervaring in de omgang met dieren beschikken. Over het algemeen blijken ze veel ervaring met gezelschapsdieren, minder met herkauwers en weinig of geen ervaring met varkens te hebben. Dit kwam ook tot uiting in hun interesses. Ze waren namelijk het meest geïnteresseerd in honden, katten en paarden.

Deze vaststelling stemt overeen met de verdeling van de studenten van de 3de proef over de verschillende opties.

Tabel 4: Keuze studenten 3de proef

	2001- 2002	2002- 2003	2003- 2004	2004- 2005	2005- 2006	2006- 2007
Gezelschapsdieren	41,45%	43,60%	41,24%	47,27%	52,66%	45,90%
Herkauwers	26,94%	26,74%	22,68%	23,03%	26,63%	24,59%
Paard	24,35%	22,67%	28,35%	21,21%	15,38%	21,31%
Varken, pluimvee, konijn	4,66%	4,65%	2,58%	3,64%	2,96%	4,92%
Onderzoek	2,59%	2,33%	5,15%	4,85%	2,37%	3,28%
Totaal	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

Bron: Universiteit Gent (2007a)

Uit tabel 4 blijkt dat de meeste studenten voor de optie "gezelschapsdieren" kiezen. De opties "varken, pluimvee, konijn" en "onderzoek" zijn duidelijk minder populair. Dit kan verklaard worden doordat er meer vrouwen dan mannen diergeneeskunde studeren. Zij kiezen vaker voor gezelschapsdieren of paarden dan voor landbouwdieren (de Kruif, 1999). De studenten hebben, zoals hierboven reeds aangehaald, meer ervaring met gezelschapsdieren dan met landbouwdieren. Dit beïnvloedt de keuze eveneens. Daarenboven bleek uit een Amerikaanse enquête dat studenten voornamelijk voor het

vak diergeneeskunde kiezen omdat ze willen werken met dieren (de Kruif, 2004). Dit kan ook afgeleid worden uit de interviews.

Zo stelt dr. Van Hoegaerden (2006):

"Ik heb gekozen voor het beroep dierenarts omdat ik graag dieren zag en graag met dieren werkte."

Daarnaast vertelt dr. Rogiers (2006):

"Ik ben een dochter van een landbouwer en ik was enkel in dieren geïnteresseerd. Ik wou eerst ofwel dierenarts worden ofwel landbouwschool volgen, maar dit laatste vonden mijn ouders zonde omdat ik goede resultaten haalde op school. Ik heb ook getwijfeld over landbouwingenieur, maar dan kwam ik te weinig met dieren in contact. Daarom ben ik voor dierenarts gaan studeren."

Meer dan de helft van de studenten van eerste bachelor geeft aan absoluut geen interesse te hebben voor een functie in het onderwijs, de industrie of de openbare diensten (Steenhaut et al., 2006). Vandaar dat de tak onderzoek minder populair is.

De eerste jaarsstudenten zijn vooral geïnteresseerd in het zelfstandig beroep van dierenarts (Steenhaut et al., 2006). Uit een enquête bij pas afgestudeerde studenten blijkt dat uiteindelijk 78 procent van hen in de praktijk actief is. De overige 22 procent heeft een functie in het onderzoek, het onderwijs, een controledienst, de farmacie of in andere sectoren. (Dewulf et al., 2006)

2.4 Toekomstige evolutie van het beroep

In de artikels *"Een prognose van de behoefte aan dierenartsen in 2025 en de gevolgen daarvan voor de diergeneeskundige opleiding en praktijk"* (2004) en *"De toekomst van het diergeneeskundig beroep"* (1999) zet professor dr. de Kruif van de Universiteit Gent zijn visie op de toekomst van het beroep dierenarts uiteen.

Het aantal groepspraktijken zal volgens hem toenemen en groter worden en dit onder invloed van vele factoren. Consumenten willen meer zekerheid omtrent voedingsmiddelen. Het belang van bedrijfsbegeleiding in de nutsdierensector stijgt dus. Hiermee zullen ook de eisen die gesteld worden aan dierenartsen die de landbouwbedrijven begeleiden toenemen. Ze moeten kennis van zaken hebben en werken volgens Good Veterinary Practice (GVP). Dit verplicht hen om zich bij te scholen

en zich diersoortgericht te specialiseren. Ten tweede zijn klanten beter ingelicht en de toenemende verstedelijking leidt ertoe dat mensen steeds meer vervreemden van de natuur en de normale levensomstandigheden van de dieren. Gezelschapsdieren worden meer gezien als een gezinslid. Klanten verwachten dat hun dierenarts hen persoonlijk benadert, een diepgaande vakkennis van de betreffende diersoort heeft, een disciplinespecialist is, een klantgerichte service aanbiedt en een goed bereikbare praktijk heeft die ook 's avonds en op zaterdag geopend is. Bovendien moeten zijn diensten betaalbaar zijn, hoewel de kwaliteit ervan belangrijker is dan de prijs. Klanten worden dus veeleisender, waardoor GVP ook voor gezelschapsdieren van toepassing zal worden. Daarom wordt specialisatie en bijscholing steeds belangrijker. Dit kost echter geld en tijd en is dus enkel mogelijk als dierenartsen in groep werken.

Bovendien willen dierenartsen minder uren werken en meer vrije tijd hebben. Daarnaast zullen er in de toekomst meer vrouwen afstuderen dan mannen. Zij werken meer parttime. Dit zal het aantal groepspraktijken eveneens doen toenemen.

Hierdoor wordt communicatie en praktijkmanagement belangrijker. Er zal ook een toenemende behoefte ontstaan aan dierenartsassistenten.

Door de inburgering van bedrijfsbegeleiding zal de werkgelegenheid in de landbouwdierensector toenemen. Elk landbouwbedrijf zal immers om de 2 maanden door een dierenarts bezocht moeten worden. Deze dierenarts rapporteert vervolgens over de gezondheidstoestand van de aanwezige dieren. Anderzijds daalt de werkgelegenheid in deze sector doordat het aantal bedrijven en het aantal landbouwdieren afneemt en veehouders meer zelf doen. Deze twee effecten zullen elkaar waarschijnlijk neutraliseren, waardoor de werkgelegenheid in de nutsdierensector constant blijft. Studenten kiezen echter minder voor landbouwdieren. Daarom zal er in deze sector een tekort optreden.

Het aantal paarden, katten en honden zal ongeveer gelijk blijven, terwijl het aantal bijzondere huisdieren zal toenemen. Studenten kiezen echter meer voor de richting gezelschapsdieren of paarden. Hierdoor zal de behoefte aan dierenartsen in de gezelschapsdieren- en paardensector kleiner zijn dan het aantal afgestudeerden.

Over een aantal jaren zullen er meer dierenartsen met pensioen gaan. De eerste, grote golven dierenartsen dateren immers van 1972-1974. Het totale aantal afgestudeerden

per jaar zal ongeveer constant blijven. Hierdoor zal er op het niveau van de totale beroepsgroep een evenwicht ontstaan.

2.5 Orde der Dierenartsen

De Orde der Dierenartsen werd in 1950 bij wet ingesteld¹. De reden tot instelling van de Orde kan teruggevonden worden in het bijzondere karakter van haar dienstverlening. Zo is gezondheidszorg (ook voor dieren) een centrale maatschappelijke waarde, het is een goed dat voor de hele samenleving van levensbelang is. Consumenten kunnen echter onvoldoende bepalen waarin precies hun behoefte bestaat en welke goederen eraan beantwoorden. Daarom kan de allocatie van diergeneeskunde niet overgelaten worden aan de vrije werking van de markt. Enkel personen die kunnen bewijzen dat ze over de vereiste deskundigheid beschikken, mogen de dienst aanbieden. Deze deskundigheid kan alleen door deskundigen van het eigen beroep beoordeeld worden. De taak van de Orde is daarom te beslissen wie voldoet aan de voorwaarden om het beroep dierenarts uit te oefenen. Alleen de personen die goedgekeurd worden, mogen diergeneeskundige handelingen stellen. (De Clercq, 1998)

Alle dierenartsen die in België hun beroep willen uitoefenen, moeten zich dus op de lijst van de Orde inschrijven². Het gezag van de Orde berust bij de Hoge Raad en twee Gewestelijke Raden, namelijk de Nederlandstalige Gewestelijke Raad (NGROD) en de Franstalige Gewestelijke Raad (FGROD). De indeling van dierenartsen in één van deze twee Gewestelijk Raden gebeurt op basis van hun woonplaats. Practici die wonen in gemeenten waar de bestuurtaal Nederlands is, moeten zich inschrijven op de NGROD. Wanneer ze daarentegen woonachtig zijn in gemeenten waar de bestuurtaal Frans is, schrijven ze zich in op de lijst van de FGROD. Dierenartsen die hun woonplaats hebben in administratief tweetalige gemeenten, hebben de keuze.³ De belangrijkste taak van de Orde is het opstellen van de Code der Plichtenleer en erover waken dat deze nageleefd wordt¹.

¹ Orde der dierenartsen: Nederlandstalige Gewestelijke Raad (2007) (online) (geciteerd 16 februari 2007).

Beschikbaar op <URL: <http://www.ordederdierenartsen.be>>

² Reglement van Inwendige Orde, goedgekeurd door de Hoge Raad in zitting van 4 augustus 2001

³ Wet van 19 december 1950 tot instelling van de Orde der Dierenartsen

De Hoge Raad is paritair samengesteld uit Nederlandstalige en Franstalige dierenartsen⁴. Deze worden verkozen uit de leden van de Gewestelijke Raden. Elke Gewestelijke Raad verkiest vijf leden van de Hoge Raad. Deze vertegenwoordigen de tien provinciën. Daarnaast duidt de Koning een afgevaardigde en een plaatsvervangende afgevaardigde aan in elk van de faculteiten diergeneeskunde van Gent en Luik. Bovendien wijst hij een voorzitter en een plaatsvervangend voorzitter aan onder de voorzitters van Kamer van de Hoven van Beroep.⁵ De Hoge Raad zetelt te Brussel. Ze is bevoegd de Code op te stellen.⁴

De Gewestelijke Raden maken de lijst van de Orde op en houden toezicht op de naleving van de plichtenleer. Daartoe hebben ze tuchtrechtelijke bevoegdheid. Ze kunnen enkel optreden bij een klacht die betrekking heeft op de deontologie, dus op de Code. Ze kunnen geen schadevergoeding uitspreken omdat dit de bevoegdheid van een rechtbank is.⁴ De Nederlandstalige Gewestelijke Raad is samengesteld uit negen effectieve en negen plaatsvervangende leden. Ze worden verkozen door de op de betreffende lijst ingeschreven dierenartsen. De Raad wordt om de drie jaar met de helft vernieuwd. De effectieve leden zijn echter niet onmiddellijk herverkiesbaar.⁶

Daarnaast zijn er nog twee gemengde raden van Beroep. Eén met het Nederlands en de andere met het Frans als voertaal. Ze zijn samengesteld uit drie door de Koning aangewezen raadsheren in het Hof van beroep en uit drie dierenartsen. Deze laatsten worden door het lot aangewezen onder de leden van de Gewestelijke Raad wiens beslissing bestreden wordt, met uitsluiting van degenen die dit besluit genomen hebben.⁵

⁴ Orde der dierenartsen: Nederlandstalige Gewestelijke Raad (2007) (online) (geciteerd 16 februari 2007). Beschikbaar op <URL: <http://www.ordederdierenartsen.be>>

⁵ Wet van 19 december 1950 tot instelling van de Orde der Dierenartsen

⁶ Reglement van Inwendige Orde, goedgekeurd door de Hoge Raad in zitting van 4 augustus 2001

2.6 Verenigingen

2.6.1 AUV

Zoals reeds vermeld, gebeurt deze eindverhandeling in samenwerking met AUV (Ad Usum Veterinarium) Belgium CVBA. Dit is een coöperatieve vereniging voor praktiserende dierenartsen. Ze werd in 2003 opgericht en probeert inzicht te verwerven in de behoeften, interesses en noden van dierenartsen op professioneel vlak. (Hales, 2007b) AUV stelt zich tot doel dierenartsen te ondersteunen bij alle facetten van het management van hun praktijk (AUV Brochure, 2007) en de intercollegiale contacten te bevorderen. Deze doelen wil ze bereiken met behulp van nascholingen, trainingen en seminaries, die ze organiseert onder de noemer "AUV Academy". (Hales, 2007b)

Mijn contactpersoon binnen AUV Belgium CVBA is dr. Georges Hales. Hij coördineert de activiteiten van AUV academy.

2.6.2 Syndicale verenigingen

De belangen van Vlaamse dierenartsen worden vertegenwoordigd door drie beroepsverenigingen: de Vlaamse Dierenartsenvereniging (VDV), Interêts Vétérinaires – Dierenartsenbelangen (IV-DB) en Dierenartsen in de VoedselKeten Vlaanderen (DVK Vlaanderen).

De Vlaamse Dierenartsenvereniging vzw is de grootste en de oudste syndicale vereniging voor dierenartsen. Ze werd opgericht in 1991. Samen met Union Professionnelle Vétérinaire (UPV), de beroepsvereniging voor Waalse en Franstalige Brusselse Dierenartsen, vormt ze de Belgische Syndicale Dierenartsenvereniging (BSDV). Daarnaast richtten ze samen de vzw GVP op, die de certificering van dierenartsenpraktijken coördineert. VDV is samengesteld uit vier verschillende onderafdelingen:

- SAVAB-Flanders vzw (Smal Animal Veterinary Association Belgium, dus de gezelschapsdierenpractici)
- VNP vzw (Vlaamse Nutsdieren Practici)
- de inseminatoren
- dierenartsen werkzaam in industrie en onderzoek

Deze vier afdelingen hebben samen een onderafdeling voor jongeren opgericht. Daarnaast werkt er een afdeling voor hygiënisten onder toezicht van SAVAB-Flanders, VNP en de industrie- en onderzoeksafdeling. Bovendien wordt een aparte groep van VNP gevormd door VPP, de Vlaamse Paarden Practici. (VDV, 2007)

In 2001 werd IV-DB opgericht als reactie tegen de werkwijze van VDV. Deze vereniging zonder winstoogmerk (vzw) werkt voor de twee taalgebieden. Haar raad van beheer bestaat uit zes Franstalige en zes Nederlandstalige dierenartsen. (Dierenartsenbelangen, 2007)

Dierenartsen in de VoedselKeten Vlaanderen vzw werd in 2006 eveneens als afscheiding van VDV opgericht. Ze zijn enkel actief in Vlaanderen. Bovendien bestaat hun ledenbestand enkel uit dierenartsen die werken met nutsdieren. (DVK Vlaanderen, 2007)

3 Onderzoeksontwerp

3.1 Keuzes en verantwoordingen in verband met de vragenlijst

3.1.1 Keuze en verantwoording van survey

Dit cross-sectioneel onderzoek gebeurde in verschillende fases. Eerst werd er een literatuurstudie gevoerd en bevoorrechte getuigen bevraagd. Hiermee werd er een beeld geschetst van de dierenartsensector. Vervolgens werd er met behulp van de gevonden informatie een enquête opgesteld. Daarnaast werden, aan de hand van het programma Bel-First, de jaarrekeningen van dierenartsen met een praktijk in Vlaanderen geanalyseerd. De resultaten hiervan zijn terug te vinden in de volgende hoofdstukken.

Aan de hand van de interviews en de enquête werden primaire gegevens verzameld. De interviews werden bij een klein aantal personen afgenomen, waarbij het de bedoeling was verschillende gezichtspunten te verzamelen. Daarom werd hiervoor gebruik gemaakt van een **experience survey**.

Daarentegen werd bij het afnemen van de enquête een aanzienlijke hoeveelheid data bij een grote populatie verzameld. Deze populatie bestond uit dierenartsen die in een praktijk in Vlaanderen werken. Bij elke respondent werden identieke gegevens verzameld. Deze werden vervolgens met behulp van een datamatrix verwerkt. Daarom werd er gebruik gemaakt van een **survey**.

Als soort survey werd gekozen voor een **schriftelijke postenquête**. Omwille van de geografische spreiding van de onderzoekseenheden was face-to-face contact niet haalbaar. Met een schriftelijke enquête is het eenvoudiger om alle uithoeken van Vlaanderen te bereiken.

Daarnaast geeft een schriftelijke postenquête de respondenten de kans om informatie op te zoeken, waardoor de vragen correcter beantwoord kunnen worden. Een ander voordeel is dat de respondenten zelf kunnen beslissen wanneer ze de enquête invullen. Bovendien garandeert deze vorm van survey ook de anonimiteit van de respondenten, waardoor deze gemakkelijker op gevoeliger vragen zullen antwoorden. Daarom zal de respons van een schriftelijke enquête vermoedelijk hoger liggen dan deze van andere soorten van survey.

3.1.2 Verantwoording van de vragen

Het doel van de enquête was om aan de hand van de verkregen antwoorden een algemeen beeld te schetsen van Vlaamse dierenartsen die werken in een praktijk. Eerst werd met professor dr. Houben en dokter Georges Hales van AUV besproken welke vragen er in de vragenlijst opgenomen zouden kunnen worden. Om een beter idee te krijgen van de sector en van mogelijke antwoorden, werd er contact opgenomen met enkele dierenartsen. Dr. Hales verstreekte de adressen van:

- dr. Peter Coutteel, gespecialiseerd in vogels en aangesloten bij dierenartsenpraktijk Trigenio;
- dr. Bart De Bruycker, GHD-dierenarts en aangesloten bij dierenartsenpraktijk De Bruycker – Criel;
- dr. Jo Maris, GHD-dierenarts;
- dr. Nelly Mols, KHD-dierenarts en aangesloten bij dierenkliniek Het Binnenhof;

- dr. Els Rogiers, KHD-dierenarts en aangesloten bij dierenartsenpraktijk Hulsterheide;
- dr. Stefaan Van Hoegaerden, KHD-dierenarts en aangesloten bij dierenartsenpraktijk Veterinair Quadrant.

Daarnaast werd ook dr. Marc 's Heeren, die zich toegelegd heeft op KHD, geïnterviewd. Aan de hand van hun antwoorden werd de enquête opgesteld.

De eerste versie van de vragenlijst werd aan de hand van de opmerkingen van professor dr. Houben, professor dr. Opsomer, dr. De Vliegheer en dr. Hales aangepast. Daarnaast werd de enquête uitgedeeld op de beurs Expovet. Dit is een beurs van diergeneeskundige geneesmiddelen, materialen en toebehoren, die plaats vond op 10, 11 en 12 november 2006 in Flanders Expo in Gent. Aan de hand van de reacties van geënquêteerde dierenartsen, werd de vragenlijst verder verbeterd. Op deze manier ontstond de definitieve versie van de enquête, die terug te vinden is in bijlage 5.

3.1.3 Verantwoording van de opbouw van de vragenlijst

Bij het opstellen van de enquête werd ervoor gezorgd dat er voldoende afwisseling in de vraagvorm voorkwam. Zo kwamen er onder andere meerkeuzevragen, ja/nee - vragen en zelfbeoordelingsvragen aan bod. Op deze manier werd vermeden dat de vragenlijst te éénzijdig werd. Daarnaast werd het gebruik van dubbele negaties vermeden en de enquête beperkt tot 8 bladzijden. Hierdoor vergrootte de kans dat ze beantwoord werd en bruikbaar was voor de gegevensverwerking.

3.2 Steekproefontwerp

3.2.1 Keuze steekproef

De doelgroep die dit onderzoek beoogt, bestaat uit dierenartsen die in een praktijk in Vlaanderen werken. Vermits het onmogelijk was deze allemaal te bevragen, werd gebruik gemaakt van een steekproef. Om tot de juiste steekproef te komen, werd er beroep gedaan op de beslissingsboom (Broeckmans, 2004) die terug te vinden is in bijlage 3.

Aangezien de doelen van het interview en de enquête verschillend waren, werden er twee soorten steekproeven geselecteerd.

Voor de interviews was representativiteit niet vereist. Daarom werd geopteerd voor een niet-toevalssteekproef. Omdat het doel een eerste, snelle exploratie was, werd voor een **accidentele steekproef** gekozen. Punt 3.2.3 zal deze keuze nader toelichten.

Het doel van de enquête was een algemeen beeld te schetsen. Dit moest van toepassing zijn op de volledige populatie. Representativiteit was dus vereist. Daarnaast werd er gebruik gemaakt van een schriftelijke enquête. De geografische spreiding van de dierenartsen over Vlaanderen vormde hierdoor geen probleem. In het doel van de studie ligt de klemtoon op veralgemening en is het belangrijk dat er dierenartsen uit heel Vlaanderen vertegenwoordigd zijn. Er bestaat geen lijst van alle Vlaamse dierenartsen met een praktijk of van groepen of organisaties van deze onderzoekseenheden. Hieruit kan dus afgeleid worden dat de **twefasensteekproef**, voor deze enquête, de meest geschikte steekproef was. Dit wordt verder uitgelegd in punt 3.2.3.

3.2.2 Steekproefkader en steekproefgrootte

Op vrijdag 1 september 2006 waren er 2727 dierenartsen ingeschreven op de lijst van de NGROD (NGROD, 2006). Dit zijn echter niet allemaal dierenartsen die in een praktijk werken. Cijfers van de FVE (2006) tonen aan dat 70 procent van de Belgische dierenartsen in een private praktijk tewerk gesteld zijn. Wanneer dit cijfer toegepast

wordt op de gegevens voor Vlaanderen, zijn ongeveer 1 909 dierenartsen werkzaam in een praktijk in Vlaanderen.

De cursus "Methoden van onderzoek en rapportering" (Broeckmans, 2004) geeft aan dat voor een populatie van 2 000 onderzoekseenheden en een foutenmarge van 5 procent er **322 personen** bevroegd moeten worden.

3.2.3 Samenstelling lijst steekproef

Zoals reeds vermeld, werd voor de interviews een beroep gedaan op de accidentele steekproef. Er werd contact opgenomen met de dierenartsen waarvan dr. Hales van AUV het adres doorgegeven had. Daarnaast werd mijn eigen dierenarts, dr. Marc 's Heeren, gecontacteerd.

Voor de enquête werd gedacht aan een tweefasensteekproef. De eerste stap van een tweefasensteekproef is het trekken van een grote toevalssteekproef uit de populatie. Vervolgens worden er bij die steekproef een beperkt aantal identificatiegegevens verzameld. Op basis hiervan wordt bepaald wie er tot de doelgroep behoort. Ten slotte gebeurt er uit die verzameling van onderzoekseenheden een selectie at random. Om praktische reden werd voor dit onderzoek echter een lijst van dierenartsen van AUV gebruikt. Deze lijst bevat 1 478 adressen. Omdat uit de literatuurstudie bleek dat de respons van dierenartsen op enquêtes meestal zeer laag ligt, werd de enquête naar al de personen die zich op deze lijst bevonden gestuurd. De manier van vragenstellen en de begeleidende brief (zie bijlage 4) maakten duidelijk dat de vragenlijst enkel door dierenartsen die werken in een praktijk ingevuld diende te worden. Op deze manier werd gehoopt de benodigde 322 correct ingevulde vragenlijsten te verzamelen.

4 Bespreking van de interviews

Vooraleer de vragenlijst opgesteld werd, werd er, zoals reeds vermeld, met 7 personen uit de dierenartsenwereld gesproken. Zij bevestigden voor een groot deel de problemen die aangekaart werden in de probleemstelling en in de literatuurstudie, maar haalden ook nieuwe thema's aan. De belangrijkste aspecten worden hier kort besproken.

Verskillende geïnterviewden waren van mening dat steeds meer dierenartsen het er moeilijker mee hebben om constant paraat te staan en erg hard te werken. Zo vertelde dr. 's Heeren (2006):

"Vroeger werkte een dierenarts constant, hierdoor was hij op jonge leeftijd versleten. De huidige generatie dierenartsen wil echter niet meer constant werken. Hierin hebben ze gelijk, iedereen heeft recht op wat vrije tijd en ontspanning."

Onder andere om deze reden is het niet meer zo eenvoudig om het beroep alleen uit te oefenen en zullen er meer groepspraktijken ontstaan. Dr. Maris (2006), die zich toegelegd heeft op nutsdieren, verklaart nader:

"Alleen is het beroep bijna niet te doen: je moet 24 uur op 24 bereikbaar zijn, alle dagen van het jaar. Er zijn meer regels, deze zorgen voor hogere kosten en nemen meer tijd in beslag. De boer wil echter niet meer betalen, dus het rendement daalt. Je moet dus wel samenwerken, anders is het niet haalbaar."

Dr. 's Heeren (2006) vult aan:

"De éénmanspraktijken zullen allemaal evolueren naar groepspraktijken. Het beroep kan je nu eigenlijk niet meer alleen doen. Zelfstandig beginnen is niet gemakkelijk: er zijn veel dierenartsen en er wordt veel van je verwacht. Zo verwachten de mensen ook echt dat je hen kan helpen, terwijl daar vroeger veel minder aandacht aan besteed werd. Het is dus belangrijker dat je je kan specialiseren."

Dr. Rogiers en dr. De Bruycker geven eveneens aan dat klanten veeleisender worden. Zo stelt dr. Rogiers (2006):

"Klanten veranderen: ze verwachten dat ze 24 uur op 24 bij je terecht kunnen, dat ze goed geholpen worden en dat je hun een professionele uitleg kan geven".

Dr. De Bruycker (2006) vult aan:

"Klanten worden mondiger, ze stellen de dierenarts vaker aansprakelijk als er iets mis gaat".

De meeste dierenartsen zien dus de voordelen van een groepspraktijk. Zo stelt dr. Mols (2006):

“Een groepspraktijk maakt specialisatie mogelijk, je kan dus een hoger niveau halen. Daarnaast ligt de werkdruk in een groepspraktijk lager dan in een éénmanspraktijk en is er meer evenwicht tussen werk en privé”.

Dr. 's Heeren (2006) vult aan:

“Een belangrijk voordeel van een groepspraktijk is de steun die je aan elkaar hebt: je kan overleggen en je moet niet meer alleen beslissen. Daarnaast kan je het werk beter organiseren, je moet niet meer permanent ter beschikking staan, want de andere kan het werk even overnemen”.

Dit wordt eveneens bevestigd door dr. De Bruycker (2006) en dr. Coutteel (2006).

Ondanks deze voordelen waarschuwt dr. 's Heeren (2006):

“Het is wel belangrijk dat mensen die samenwerken goed op elkaar ingesteld zijn. Veel groepspraktijken vallen namelijk uiteen omdat mensen niet meer met elkaar kunnen opschieten”.

Dr. Mols (2006) denkt niet dat de éénmanspraktijken zullen verdwijnen:

“Éénmanspraktijken zullen blijven bestaan. Het is een beetje te vergelijken met de winkel om de hoek en de grootwarenhuizen, ze hebben beiden hun eigen plek. Voor iets kleins ga ik naar de winkel om de hoek en voor vanalles in eens te kopen ga ik naar een grootwarenhuis. Voor kleine ingrepen kan je naar een éénmanspraktijk gaan, maar voor meer specialisatie moet de éénmanspraktijkdierenarts beseffen dat hij de klant beter kan doorverwijzen.”

Ten slotte vrezen dr. Van Hoegaerden en dr. De Bruycker er op middellange termijn ketenvorming zal komen:

“All inclusive pet markets waarbij een dierenwinkel, een hondenkapsalon, een dierenpensioen, een hondenschool, een bistro en een medisch kabinet in dezelfde ruimte zijn ondergebracht”. (Van Hoegaerden, 2006)

Dit bestaat reeds in de Verenigde Staten en is aan het opkomen in Groot-Brittannië (De Bruycker, 2006). Momenteel verbiedt de Code der Plichtenleer echter dergelijke structuren.

5 Verwerking en analyse van gegevens uit de enquête

5.1 Dataverzameling

De enquête werd via de post naar alle dierenartsen op de lijst van AUV gestuurd. Er werden ook vijftig vragenlijsten uitgedeeld op een lesnamiddag van de cursus Top Veterinary Management die door AUV in samenwerking met de Universiteit Hasselt georganiseerd werd. Ten slotte werden er met behulp van dr. Debosschere honderd enquêtes uitgedeeld op het PUO (post universitair onderwijs) van 22 december 2006 over het chippen van paarden dat georganiseerd werd door de Universiteit Gent.

Van deze enquêtes kwamen er 535 ingevuld terug. De controle van de vragenlijsten bracht aan het licht dat 62 respondenten niet tot de doelgroep behoorden of meer dan drie vragen niet of foutief ingevuld hadden. De verwerking van de gegevens werd daarom gebaseerd op de **473** bruikbare enquêtes. Voor een aantal vragen wijkt het totale aantal bruikbare antwoorden van dit aantal af. Toch blijft het steeds groter dan de 322 personen die nodig waren om voor een populatie van 2000 dierenartsen een representatief beeld weer te geven met een foutenmarge van 5 procent.

De mogelijkheid tot het neerschrijven van opmerkingen aan het einde van de vragenlijst bracht aan het licht dat enkele respondenten de enquête meermaals toegestuurd kregen. Hierdoor is het niet mogelijk om de correcte non-responsrate te berekenen.

De verzamelde informatie werd vervolgens ingegeven in Microsoft Office Excel en verwerkt aan de hand van het statistisch programma SPSS 13.0 for Windows. De resultaten van deze verwerking worden in twee hoofdstukken weergegeven. In dit hoofdstuk wordt elke vraag van de enquête apart bekeken. Alle bijhorende tabellen zijn terug te vinden in bijlage 6. In volgend hoofdstuk worden een aantal verbanden tussen de variabelen onderzocht. In bijlage 8 wordt de gebruikte methodologie kort geëvalueerd.

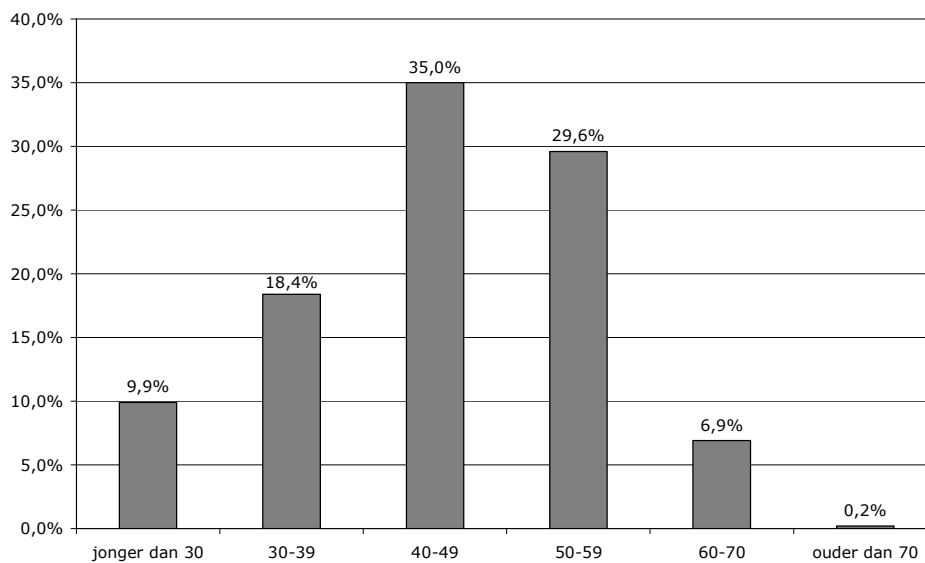
5.2 Beschrijving van de resultaten

5.2.1 Wat zijn de kenmerken van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen?

Uit de enquête blijkt dat ongeveer 73 procent van de respondenten van het mannelijk en 26,8 procent van het vrouwelijke geslacht is. Cijfers van de NGROD (zie bijlage 7) tonen dat slechts 64 procent van hun leden mannen zijn. Hun ledenbestand bestaat evenwel niet enkel uit dierenartsen met een praktijk. Toch kan de grote afwijking tussen deze gegevens en de resultaten van de enquête erop wijzen dat mannelijke dierenartsen oververtegenwoordigd zijn in dit onderzoek.

Staafdiagram 4 toont de leeftijd van de respondenten. Uit deze figuur blijkt dat 64,6 procent van hen tussen 40 en 60 jaar oud is. Indien deze cijfers met deze van de NGROD (bijlage 7) vergeleken worden, blijkt dat de jonge generatie dierenartsen (practici jonger dan 40 jaar) vermoedelijk ondervertegenwoordigd zijn en dierenartsen ouder dan 40 jaar waarschijnlijk oververtegenwoordigd zijn in de enquête. Dit kan in verband staan met de mogelijke oververtegenwoordiging van mannen; in de literatuurstudie kwam namelijk tot uiting dat het aantal vrouwelijke dierenartsen de laatste jaren aan het toenemen is.

Figuur 4: Leeftijd respondenten

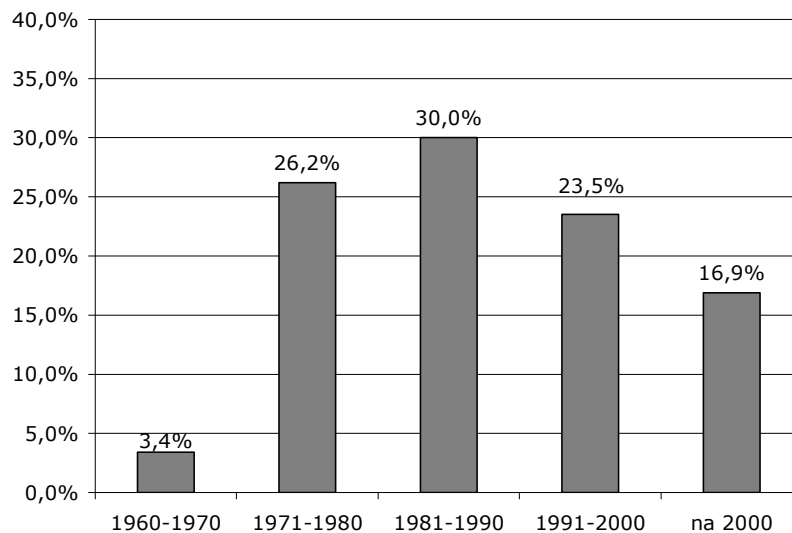

Bron: eigen onderzoek

Staafdiagram 5 toont wanneer de geënquêteerden in hun huidige praktijk startten. Iets meer dan de helft van hen begon tussen 1971 en 1990 in de huidige praktijk te werken. Opvallend is het grote aantal respondenten die na 2000 in een (andere) praktijk aan de slag gingen. Dit ligt namelijk duidelijk hoger dan het aantal personen jonger dan 30 jaar. Een aantal dierenartsen zal dus op latere leeftijd nog in een nieuwe praktijk zijn gaan werken. Zo bijvoorbeeld ook dr. Mols (2006):

“Bij het begin van mijn carrière werkte ik bij een grote huisdierenpraktijk. Vervolgens richtte ik mijn eigen éénmanspraktijk op. Hoewel dit een bloeiende praktijk was, vond ik het alleen werken heel eenzaam. Daarom sloot ik mij aan bij de praktijk van dr. Michiels en dr. Franssen.”

Figuur 5: Jaar waarin de respondenten in hun huidige praktijk begonnen te werken

Bron: eigen onderzoek

De **meerderheid** van de ondervraagden **richtten hun huidige praktijk zelf op**. Slechts 21,8 procent heeft ze overgenomen van een andere dierenarts of zich bij een collega of een groepspraktijk aangesloten. Daarnaast gaf **90,1 procent** van de respondenten aan **(mede-)eigenaar of venoot** van de praktijk te zijn.

Bij ongeveer **de helft** van de dierenartsen werkt **hun partner ook in de praktijk**. Dierenartsen in éénmanspraktijken lijken vaker met hun partner samen te werken dan practici die tewerkgesteld zijn in groepspraktijken. In groepspraktijken werkt de partner vooral als dierenarts of voert hij/zij administratief werk uit. In éénmanspraktijken staat hij/zij voornamelijk in voor het administratief werk en het onderhoud van de praktijk.

Bijlage 6.1 geeft een overzicht van de andere taken. Hieruit wordt duidelijk dat een belangrijke taak van de partner eveneens het helpen bij onderzoeken en operaties is.

Ongeveer **30 procent** van de respondenten specialiseert zich in **één bepaalde diersoort**. Specialiseren wordt hierbij gedefinieerd als "*meer dan 70 procent van de werktijd besteden aan één bepaalde soort*". Dit specialiseren doet zich meestal voor bij de runderen. Zeven dierenartsen zijn gespecialiseerd in honden, drie in katten. Deze twee soorten worden echter vaak gecombineerd. Ongeveer 49 procent van de dierenartsen besteedt namelijk meer dan 70 procent aan honden en katten samen. Bovendien toont bijlage 6.1 dat er slechts twee andere diersoorten genoemd worden, namelijk dolfijnen en wilde dieren.

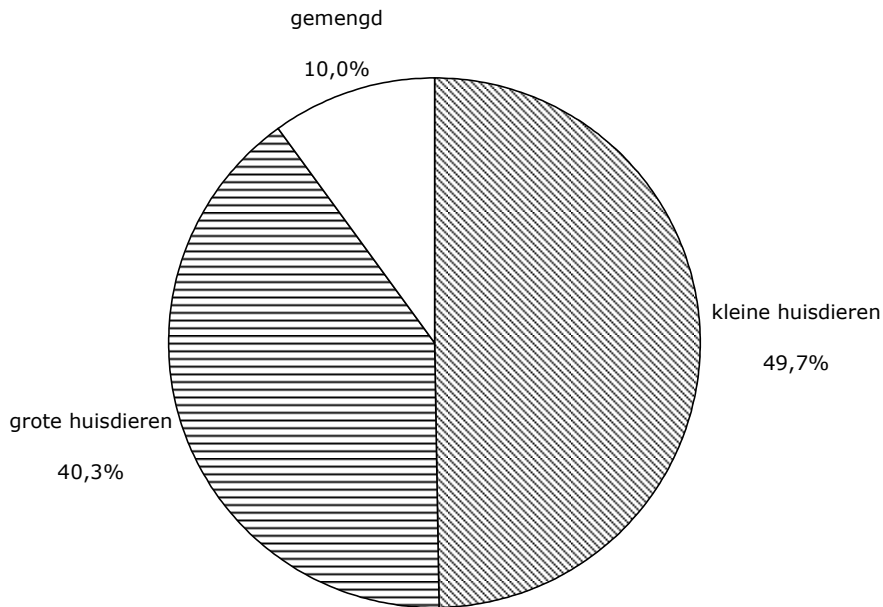
Vervolgens werden de respondenten, aan de hand van de opgegeven percentages bij deze vraag, ingedeeld in drie groepen:

- KHD;
- GHD;
- gemengd.

Tot de KHD werden gerekend: honden, katten, fretten, knaagdieren, vissen en bijzondere huisdieren. Pluimvee en vogels, runderen, varkens, paarden en schapen en geiten werden als GHD gezien. Vervolgens werd berekend hoeveel procent van de werktijd van de respondent elke categorie dieren in beslag neemt. Daarna werd de geënquêteerde ingedeeld bij de groep die minstens 70 procent haalde. Indien hij voor alle categorieën onder deze grens bleef, werd hij ingedeeld bij de groep "*gemengd*". Aangezien geen enkele respondent minstens 70 procent van zijn of haar tijd aan andere dieren besteedt, werd hiervoor geen categorie gemaakt. Op deze manier werd taartdiagram 6 verkregen.

Deze figuur geeft een heel ander beeld dan figuur 4. De grote huisdierensector is veel sterker vertegenwoordigd, terwijl de gemengde sector aan belang heeft ingeboet. Figuur 6 geeft echter weer in welke huisdieren de dierenarts zelf gespecialiseerd is, terwijl figuur 4 de sector aangeeft waartoe de praktijk van de dierenarts behoort. Iemand die zich toegelegd heeft op GHD kan samenwerken met iemand die gespecialiseerd is in KHD, waardoor de praktijk een gemengde praktijk is. Bovendien is niet duidelijk op welke criteria figuur 4 gebaseerd is om een praktijk tot de KHD, GHD of gemengde sector te rekenen.

Figuur 6: Sectoren waarin respondenten tewerkgesteld zijn

Bron: eigen onderzoek

5.2.2 Waardoor worden de praktijken van Vlaamse dierenartsen gekenmerkt?

In de literatuur is terug te vinden dat België een land is van éénmanspraktijken. Volgens de resultaten zijn echter 35 procent van de praktijken groepspraktijken. Hoewel éénmanspraktijken dus het sterkst vertegenwoordigd zijn, nemen de groepspraktijken een belangrijke plaats in. Dit kan er op wijzen dat dierenartsen die in een groepspraktijk werken sneller geneigd waren deze enquête in te vullen dan practici in een éénmanspraktijk.

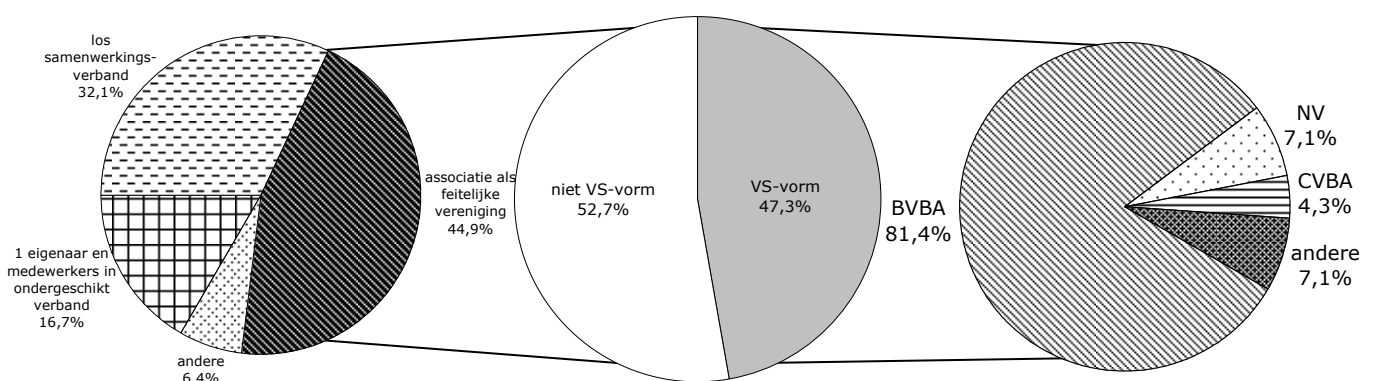
Bij de soorten groepspraktijken vertegenwoordigt de dierenartsenpraktijk 90,5 procent. Twaalf praktijken dragen de erkenning van dierenkliniek. Daarnaast geven twee geënuquêteerden aan in een centrum voor tweedelijnsdiergeneeskunde te werken. Dit wordt gecombineerd met een dierenartsenpraktijk of een dierenkliniek. Volgens de NGROD (2007) is er in Vlaanderen echter officieel geen centrum voor tweedelijnsdiergeneeskunde geregistreerd. Daarom werken deze twee respondenten vermoedelijk niet in een centrum voor tweedelijnsdiergeneeskunde, maar in een dierenartsenpraktijk respectievelijk dierenkliniek die ook dieren die door collega's doorgewezen zijn behandelt.

Vraag negen bekeek de samenwerkingsvorm van de groepspraktijken. Wat opvalt is dat er in deze vraag meer praktijken vertegenwoordigd zijn dan dat er als groepspraktijk georganiseerd zijn. Dit valt te verklaren doordat enkele respondenten die vraag acht niet invulden, vraag negen wel beantwoordden en doordat een aantal geënquêteerden met een éénmanspraktijk toch vraag negen invulden. Bijlage 6.2 geeft weer wat deze laatsten vervolgens antwoordden. Daarnaast toont figuur 7 dat iets minder dan de helft van de groepspraktijken georganiseerd zijn als vennootschap. Bij deze praktijken, is de BVBA de populairste samenwerkingsvorm. Ze vertegenwoordigt ongeveer 81 procent. Van de praktijken die niet als vennootschap georganiseerd zijn, werkt 46 procent als een associatie als feitelijke vereniging. Zo ook de praktijk van dr. Maris (2006):

“Doordat het een vereniging is zijn de belastingen hoger dan bij een vennootschap, maar het voordeel is dat alles minder strikt geregeld moet zijn. Zo moet bij een vennootschap de boekhouding elk jaar in orde zijn. Dit was vroeger niet het geval bij ons. We hebben er wel aan gewerkt, zodat nu alles beter georganiseerd is en we gaan proberen over te stappen naar een vennootschap”.

Over de grenzen van de indeling “vennootschap of niet vennootschapsvorm” heen gekeken, is de **BVBA de aantrekkelijkste samenwerkingsvorm**. Ze wordt gevolgd door de associatie als feitelijke vereniging en het los samenwerkingsverband. Bij deze vraag hadden de respondenten eveneens de mogelijkheid om “andere” aan te duiden. Deze optie werd in totaal tienmaal gebruikt (zie bijlage 6.2). Twee geënquêteerden vermeldden de Vennootschap Onder Firma (VOF).

Figuur 7: Samenwerkingsvorm groepspraktijken

Bron: eigen onderzoek

Voor 83 procent van de praktijken die als vennootschap georganiseerd zijn, werd eveneens vermeld hoeveel vennoten de praktijk telt. Gemiddeld tellen deze praktijken **2,58 aandeelhouders**. Wanneer deze cijfers opgesplitst worden naar de verschillende vennootschappen, wordt duidelijk dat een BVBA in 54,2 procent van de gevallen twee vennoten telt. Van de vier NV's heeft de helft twee aandeelhouders en de andere helft vijf vennoten. De twee CVBA's tellen respectievelijk vijf en zes aandeelhouders. De drie V.O.F.'s en de Burgerlijke Maatschap die onder de categorie "andere" vallen hebben twee vennoten. De **aandelen** van de meeste praktijken zijn dus in handen van **twee dierenartsen**.

Vervolgens werd nagegaan of de éénmanspraktijken georganiseerd zijn als éénpersoonsBVBA. Dit is voor 14 procent van hen het geval. Deze vraag werd echter ook ingevuld door respondenten die in een groepspraktijk werken. Acht groepspraktijken waarvan bij vraag negen reeds aangegeven werd dat ze als BVBA georganiseerd zijn, tellen slechts één vennoot. Eén groepspraktijk is volgens vraag negen een associatie als feitelijke vereniging en volgens vraag tien een éénpersoonsBVBA. Waarschijnlijk zal deze respondent zijn activiteiten ondergebracht hebben in een éénpersoonsBVBA en samenwerken met andere dierenartsen waarvan enkelen geassocieerd zijn. Een dierenarts mag zich namelijk volgens artikel 40 van de Code der Plichtenleer slechts met één associatie verbinden.

Gemiddeld werken er per praktijk in totaal 1,81 dierenartsen. In 71 procent van de groepspraktijken werken één tot drie dierenartsen. Het valt te verwachten dat er in de éénmanspraktijken slechts één dierenarts werkt. Meestal is dit ook zo. Toch zijn er enkelen waarin er twee of drie dierenartsen samenwerken. Bij deze praktijken geven een aantal respondenten aan dat er geen dierenarts werkt. In 22 groepspraktijken werkt er volgens de respondenten slechts één dierenarts. Zij hebben zichzelf waarschijnlijk niet meegerekend. Opmerkelijk is ook dat bij 6,8 procent van de practici met een éénmanspraktijk waarbij de partner in de praktijk werkt, deze partner als dierenarts werkt. Dit zijn echter niet de dierenartsen die aangaven met meerdere practici in een éénmanspraktijk te werken. Dit wijst er eveneens op dat ze bij deze vraag ofwel zichzelf ofwel hun partner niet meetelden.

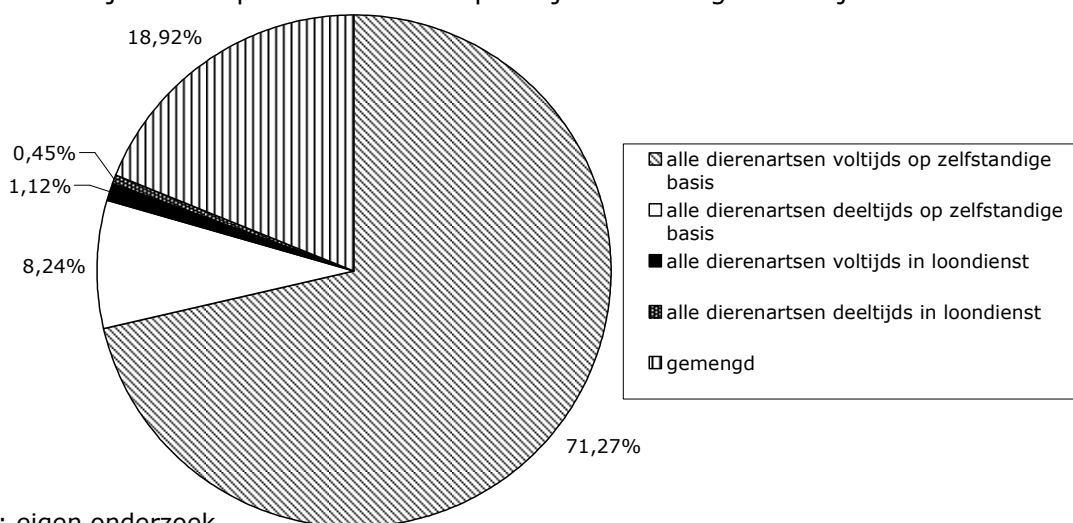
Figuur 8 toont dat in **71,27 procent** van de praktijken **alle dierenartsen voltijds op zelfstandige basis** werken. Wanneer enkel de éénmanspraktijken bekeken worden,

stijgt dit cijfer tot 83,38 procent. Opmerkelijk is dat er drie praktijken zijn waarbij de respondenten stellen dat het éénmanspraktijken zijn, terwijl er toch twee dierenartsen voltijds zelfstandig voor werken. Bij de groepspraktijken is er meer variatie in de manier waarop de dierenartsen met de praktijk verbonden zijn. In ongeveer de helft van de groepspraktijken werken alle dierenartsen voltijds zelfstandig voor de praktijk.

In **8,24 procent** van de praktijken werken **alle dierenartsen deeltijds op zelfstandige basis**. Vreemd is opnieuw dat in twee éénmanspraktijken de twee dierenartsen die ervoor werken beide deeltijds op zelfstandige basis actief zijn. Verwacht wordt namelijk dat in een éénmanspraktijk één dierenarts voltijds op zelfstandige basis in de praktijk werkt, terwijl de andere deeltijds op zelfstandige basis of in loondienst voor de andere werkt. Deeltijds werken op zelfstandige basis is meer geliefd bij groepspraktijken dan bij éénmanspraktijken. Zo werken in 38,85 procent van de groepspraktijken dierenartsen deeltijds zelfstandig, terwijl dit cijfer slechts op 9,66 procent van de éénmanspraktijken ligt.

Daarnaast geeft grafiek 8 weer dat het voltijds in loondienst voor een praktijk werken duidelijk minder populair is dan het voltijds zelfstandig werken. Slechts vier éénmanspraktijken en zestien groepspraktijken maken van deze optie gebruik om alle of enkele dierenartsen tewerk te stellen. Het deeltijds in loondienst werken is echter nog minder geliefd. Drie éénmanspraktijken en zes groepspraktijken hebben zo enkele of alle dierenartsen in dienst.

Figuur 8: Wijze waarop dierenartsen in praktijken tewerkgesteld zijn

Bron: eigen onderzoek

In totaal werken in ongeveer **47 procent** van de praktijken **één of enkele niet-dierenartsen**. Zoals verwacht, zijn het voornamelijk de groepspraktijken die extra personeel te werk stellen. Gemiddeld werken er in deze praktijken 1,48 niet-dierenartsen. In éénmanspraktijken ligt dit op 0,39. Wat opvalt is dat er 16 éénmanspraktijken zijn die meer dan één niet-dierenarts tewerk stellen. Wanneer dit verder in detail bekeken wordt, wordt duidelijk dat er in twaalf van deze praktijken slechts één dierenarts werkt. Het lijkt daarom veel om meer dan één persoon in dienst te hebben.

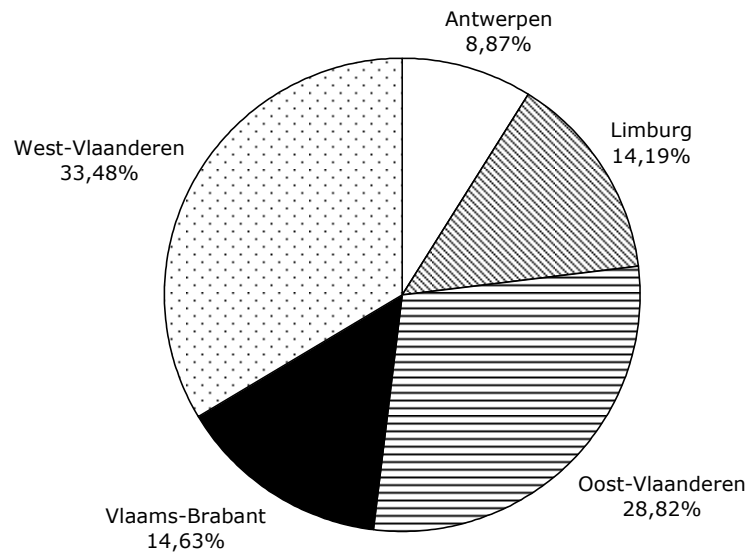
Naast dierenarts zijn dierenartsassistent, administratie en onderhoud de belangrijkste jobs in de dierenartsenpraktijk. In negen praktijken voeren personen een ander werk uit (zie bijlage 6.2). Zowel éénmanspraktijken als groepspraktijken stellen voornamelijk **onderhoudspersoneel** tewerk. Eenenvestig praktijken geven specifiek aan dat de partner deze jobs uitvoert.

Vervolgens ging de enquête na tot welke sector de praktijk behoort. Vooral de **gezelschapsdierensector** blijkt populair te zijn: de respondenten geven aan dat 76,5 procent van de praktijken tot deze sector gerekend kunnen worden. Bijlage 6.2 geeft weer welke andere sectoren er door de respondenten genoemd worden. Sommige dierenartsen vermelden "*DMO (Dierenartsen Met Opdracht)*" of meer specifiek "*keuren*", terwijl anderen deze waarschijnlijk niet als sector beschouwen.

In de **meerderheid** van de praktijken werkt er **geen** dierenarts die een **specialisatie** op zak heeft. De meest vertegenwoordigde specialisatie is "*chirurgie: orthopedie*", gevolgd door "*vakdierenarts kleine huisdieren*" en "*vakdierenarts rund*". Zoals duidelijk uit bijlage 6.2 blijkt, worden er bij de mogelijkheid "*andere*" zeer uitlopende diploma's genoemd. De twee meest voorkomenden zijn acupunctuur en homeopathie. Enkele respondenten merkten op dat de term "*specialisatie*" enkel van toepassing is op de diploma's die door de European College of Veterinary uitgereikt worden. "*Vakdierenarts kleine huisdieren*", "*vakdierenarts paard*", "*vakdierenarts rund*" en "*vakdierenarts varken*" horen er dus niet bij. De top drie volgens deze definitie zou gevormd worden door "*chirurgie: orthopedie*", "*chirurgie: weke delen*" en "*algemene orthopedie*".

Taartdiagram 9 geeft weer in welke provincies de praktijken van de respondenten gelegen zijn. Zoals in de frequentietabel in bijlage 6.2 te zien is, hebben enkele praktijken afdelingen in meerdere provincies. Voor het opstellen van het taartdiagram werden deze afdelingen als aparte praktijken gezien en bij de andere praktijken van de verschillende provincies geteld.

Figuur 9: Provincies waarin praktijken gevestigd zijn

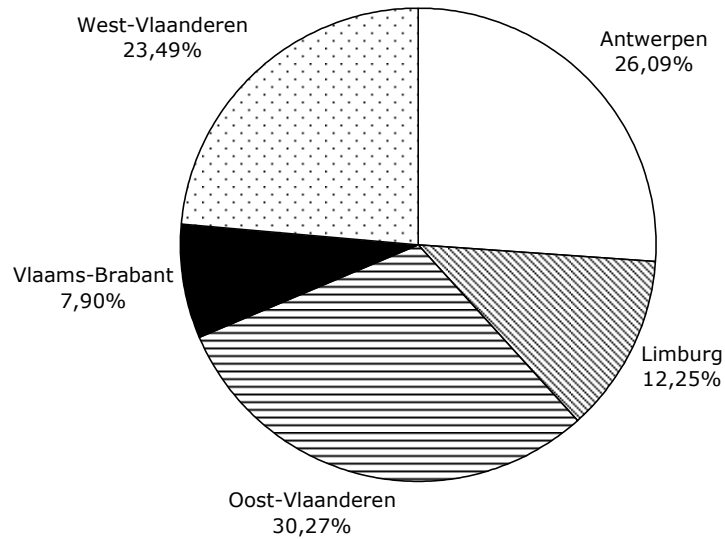

Bron: eigen onderzoek

Uit figuur 9 blijkt dat het **merendeel** van de praktijken in **Oost- of West-Vlaanderen** gelegen is. Dr. Hales (2007) wijst erop dat dit verband houdt met het aantal landbouwbedrijven.

Wanneer dit vergeleken wordt met cijfers van de NGROD (figuur 10), valt op dat vooral de provincies West-Vlaanderen en Vlaams-Brabant oververtegenwoordigd zijn, terwijl de provincie Antwerpen duidelijk ondervertegenwoordigd is. Dit zou een invloed kunnen hebben op de resultaten van de enquête. De getallen van de NGROD zijn echter gebaseerd op de domicilie van de dierenartsen en niet op de ligging van hun praktijk. Bij deze vergelijking wordt dus aangenomen dat de provincie waarin de praktijk gevestigd is, gelijk is aan deze waarin de dierenarts woont.

Figuur 10: Verdeling domicilie over provincies volgens NGROD

Bron: NGROD (2006)

De **klanten** van de praktijken komen voornamelijk **uit dezelfde provincie** als waarin de praktijk ligt en de **aangrenzende provincies**. Wat opvalt is dat er zowel in Oost-Vlaanderen als in Vlaams-Brabant een praktijk gelegen is die geen klanten uit haar eigen provincie bedient. Elke provincie telt een aantal praktijken die klanten uit het buitenland hebben. Zulke praktijken zijn voornamelijk in Limburg, Antwerpen en West-Vlaanderen terug te vinden. De buitenlandse klanten zijn voornamelijk gevestigd in de buurlanden van België, hoofdzakelijk in Nederland en Frankrijk. Twee praktijken hebben klanten die wonen in de Verenigde Staten. Daarnaast heeft elke provincie enkele praktijken die klanten uit Wallonië hebben.

Het **merendeel** van de praktijken is gelegen in een **dorp**. Ongeveer 30 procent bevindt zich in een stad. Opmerkelijk is dat sommige respondenten een plaats zien als een dorp, terwijl andere dezelfde plaats beschouwen als een stad, bijvoorbeeld Nazareth.

5.2.3 Hoe delen dierenartsen die tewerkgesteld zijn in een praktijk in Vlaanderen hun werktijd in?

Uit de resultaten van de enquête blijkt duidelijk dat het vak **meestal voltijds** beoefend wordt. Het praktijkwerk wordt ook vaak gecombineerd met ander diergeneeskundig werk. Ongeveer **één derde** van de dierenartsen **voert niet enkel een praktijk**. Uit bijlage 6.3 blijkt dat het praktijkwerk voornamelijk met keuren gecombineerd wordt.

Dierenartsen besteden meestal veel tijd aan hun werk. Meer dan de helft van de respondenten besteedt gemiddeld minstens veertig uur per week aan diergeneeskundige handelingen, 32,1 procent werkt meer dan 50 uur per week. Onder "*diergeneeskundige handelingen*" wordt niet enkel het werk voor de praktijk, maar ook de uren die besteed worden aan bijvoorbeeld keuren begrepen. Sommige respondenten vermeldden deze apart, anderen telden ze er vermoedelijk bij en nog anderen rekenden ze waarschijnlijk niet mee. Vandaar dat de resultaten kunnen afwijken van de realiteit.

Een dierenarts is niet klaar met zijn werk wanneer hij alle diergeneeskundige handelingen gesteld heeft. Hij heeft bijvoorbeeld ook nog administratief werk. Daarnaast steekt een dierenarts nog wat tijd in bijvoorbeeld het onderhoud van zijn praktijk. Hiermee rekening houdend, geeft **76,7 procent** van de ondervraagden aan **meer dan 40 uur per week te werken**. Ongeveer één vijfde van de dierenartsen werkt wekelijks gemiddeld 51 tot 60 uur. Drie geënquêteerden werken zelfs meer dan 100 uur per week. **Gemiddeld** is een voltijds werkende dierenarts in totaal **56,35 uur per week** met zijn beroep bezig. Dit is vergelijkbaar met de 55 uur praktijkwerk die Roelvink (2005) berekende. De respondenten die aangaven deeltijds te werken, zijn gemiddeld 32,23 uur per week met hun werk bezig. Er rekening mee houdend dat een voltijdse baan als bediende gemiddeld 38 uur per week in beslag neemt, kan dus gesteld worden dat de meeste dierenartsen hard werken. Bovendien mag niet vergeten worden dat het merendeel van de practici permanent beschikbaar moeten zijn.

Vervolgens werd berekend hoeveel procent van deze totale werktijd aan administratief werk besteed wordt. Voor 24,2 procent van de respondenten neemt het meer dan tien procent van hun totale werktijd in beslag. Bijna 10 procent van de respondenten spenderen meer dan 30 procent van hun tijd aan administratief werk.

5.2.4 Op welke manier organiseren Vlaamse dierenartsen hun werk?

Meer dan de helft van de respondenten werkt zowel met spreekuren als na afspraak. Een aantal geënquêteerden merkten op dat deze vraag niet op hen van toepassing is, omdat ze in de nutsdierensector werken. In deze sector gaan dierenartsen voornamelijk bij hun klanten langs nadat deze hen gecontacteerd hebben. Andere respondenten vulden daarom "enkel na afspraak" in.

Zesendertig procent van de ondervraagden gaat enkel op huisbezoek als het voor de patiënt onmogelijk is om naar de praktijk te komen, terwijl 35,5 procent altijd huisbezoeken doet. Een aantal respondenten meldden dat het antwoord op deze vraag afhankelijk is van de diersoort. Voor nutsdieren gaan ze bijvoorbeeld altijd op huisbezoek, terwijl ze dit voor gezelschapsdieren enkel doen wanneer het voor de patiënt onmogelijk is om naar de praktijk te komen.

5.2.5 In wat investeren de Vlaamse dierenartsenpraktijken en op welke manier financieren ze deze investeringen?

De praktijken van Vlaamse dierenartsen investeerden de **afgelopen drie jaar** volgens de resultaten van de enquête het meest in **computers**, opleidingen, auto's en computertoebehoren. Van de specifieke medische apparatuur werd er vooral in een echograaf geïnvesteerd. Bijna 28 procent van de praktijken investeerde in een gebouw en in de vernieuwing van de praktijk. Bijlage 6.5 geeft weer wat een aantal respondenten invulden bij "andere". Ongeveer vijf procent van de praktijken die opgenomen zijn in de enquête geeft aan de afgelopen drie jaar in niets geïnvesteerd te hebben.

De **volgende drie jaar** zal er volgens de resultaten in minder geïnvesteerd worden. Bijna 9 procent van de praktijken stelt namelijk dat ze in niets zullen investeren. Daarnaast tonen de cijfers dat de praktijken minder zullen investeren in elk van de in de lijst opgenomen items. In de toekomstige drie jaar zal er het meest geïnvesteerd worden in **opleidingen**, auto's, computers en computertoebehoren. Bijlage 6.5 vermeldt de niet in de lijst opgenomen investeringen.

De helft van de personen die van plan zijn in de volgende drie jaar een nieuwe auto te kopen, hebben hier de vorige drie jaar reeds in geïnvesteerd. Voor computers ligt dit cijfer van herhalingsinvesteringen op 71,59 procent.

Eigen kapitaal is de belangrijkste financieringsbron voor deze investeringen voor **67,4 procent** van de in de enquête vertegenwoordigde praktijken.

5.2.6 Welke cursussen volgen dierenartsen die actief zijn in een praktijk in Vlaanderen en welke zijn ze nog van plan te volgen?

Negentig procent van de geënquêteerden gaf aan bijkomend aan de studie voor dierenarts een opleiding gevolgd te hebben. Zesentachtig procent van de respondenten volgden na hun studies één of meerdere opleidingen over diergeneeskundige onderwerpen. Dit betekent dat **14 procent** zich **nog nooit bijschoolden op diergeneeskundig vlak**, wat veel lijkt voor een beroep dat snel evolueert. Dit kan te maken hebben met het feit dat 9,9 procent van de ondervraagden jonger zijn dan 30 jaar.

Daarnaast volgden 19,3 procent van de geënquêteerden reeds een managementopleiding. Ondanks het feit dat 13 procent van de praktijken aangeeft klanten in het buitenland te hebben, volgden slechts 4,4 procent van de respondenten een taal cursus. Uit bijlage 6.6 blijkt eveneens dat het niet de talen van onze buurlanden zijn die het meest gevolgd worden, maar dat vooral het Spaans een populaire taal is. Nochtans komen de buitenlandse klanten van de praktijken voornamelijk uit de ons omringende landen. Bovendien toont bijlage 6.6 dat informatica de vaakst gevolgde "andere" opleiding is.

In de toekomst is 67,58 procent van de bevroagden nog van plan een opleiding te volgen. Het populairste onderwerp is nog steeds diergeneeskunde, maar slechts de helft van de geënquêteerden heeft hiervoor nog interesse. Daarnaast vindt 18,2 procent een management cursus en 12,5 procent een cursus fiscaliteit nuttig. Ongeveer zeven procent wil in de toekomst een taal leren. De meest geliefde taal is Frans. Ze wordt op de voet gevolgd door Spaans. Bijlage 6.6 toont dat de meeste respondenten die "andere" aanduidden zich nog willen bijscholen in informatica.

5.2.7 Zijn dierenartsen in Vlaanderen tevreden met hun werk en wat motiveert hen hierbij?

Vraag 28 ging na of de respondenten tevreden zijn over hun beroep. Hierbij konden ze op een zespuntenschaal gaande van zeer ontevreden tot zeer tevreden aanduiden wat het beste bij hen past. Ongeveer 2 procent van de geënquêteerden gaven de laagste score; 10,9 procent de hoogste. Om deze vraag beter te verwerken, werden de resultaten van de scores (1 en 2), (3 en 4) en (5 en 6) opgeteld. Ze kregen de labels ontevreden, onverschillig en tevreden. Op deze manier werd duidelijk dat **ongeveer de helft van de respondenten echt tevreden is** over hun beroep. Bijna 40 procent voelen zich onverschillig, dus niet echt tevreden maar ook niet echt ontevreden. Ongeveer zeven procent is niet tevreden met het beroep dierenarts.

Bijna één derde van de respondenten zou de studie diergeneeskunde **niet nogmaals aanvagen**. Vier procent duidt zowel ja als nee aan bij vraag 29, waardoor ze het label "weet het niet" krijgen. Zoals bijlage 6.7 duidelijk toont werden er zeer veel verschillende redenen opgegeven om al dan niet terug aan de studie te beginnen. Het meest genoemde argument om opnieuw voor dierenarts te studeren is dat het een interessante job is met veel variatie. De **te lage verloning** in verhouding met de studies en de werkdruk en het weinige respect van klanten zijn de voornaamste redenen die respondenten weerhouden om de studie wederom aan te vangen. Verder merkt dr. De Bruycker (2006) op:

"Er zijn heel veel dierenartsen die nu niet meer aan de studie zouden beginnen omdat de vooruitzichten niet zo goed zijn en omdat ze het niet meer interessant vinden. Er zijn veel dierenartsen met een burnout".

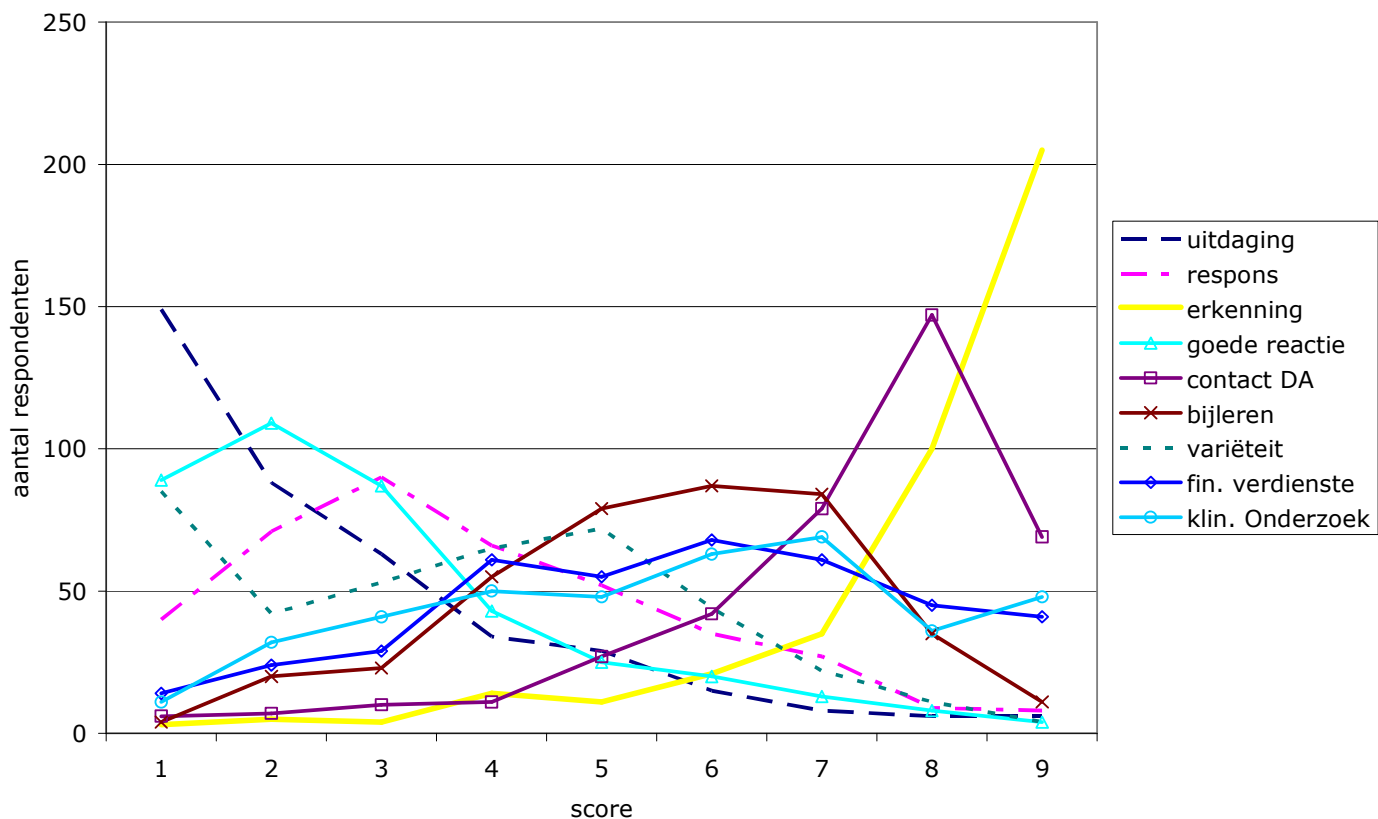
Zoals uit bijlage 6.7 af te leiden valt, haalden de geënquêteerden soms tegengestelde redenen aan om al dan niet opnieuw te starten. Zo vermeldden bijvoorbeeld acht respondenten als voordeel van het beroep dat het een goed inkomen oplevert, terwijl vele van hun collega's hier niet mee akkoord zijn.

De meeste respondenten worden het **meest gemotiveerd** door de **uitdaging om de correcte diagnose te stellen**. Deze motivator wordt gevolgd door respectievelijk: het goed op de behandeling reageren van een dier, de variëteit van de job, de respons van de klanten, het constant bijleren, de mogelijkheid tot het doen van het volledige klinische

onderzoek, de financiële verdienste en het contact met andere dierenartsen. De geënquêteerden worden het minst gemotiveerd door de erkenning binnen de dierenartsenwereld.

Wanneer de resultaten weergegeven worden in grafiek 11, is te zien dat de motivators "de uitdaging om een correcte diagnose te stellen" en "de erkenning binnen de dierenartsenwereld" de duidelijkste tendens tonen. "De uitdaging om een correcte diagnose te stellen" werd het vaakst op de eerste plaats gezet en vertoont vervolgens een dalende trend. De grafieklijn van "de erkenning binnen de dierenartsenwereld" kent een omgekeerd verloop. Deze motivator kreeg het vaakst het nummer negen toegewezen. Het verloop van "het goed op de behandeling reageren van een dier" is gelijkaardig aan dit van de uitdaging, met het verschil dat deze motivator het vaakst op de tweede plaats noteert.

Figuur 11: Rangschik volgende motivaties waarbij 1 = wat u het meest motiveert en 9 = wat u het minst motiveert

Bron: eigen onderzoek

Daarnaast werd aan de respondenten de mogelijkheid gegeven om zelf aan te vullen wat hen motiveert. Uit bijlage 6.7 blijkt dat het **sociaal contact, de afwisseling en een goed resultaat** tevens heel belangrijke stimuli zijn. De variëteit van de job is ook voor dr. Coutteel (2006) een belangrijke motivator:

"Je komt vaak nieuwe dingen tegen die je dan moet uitzoeken. Je kan nooit zeggen: dit ga ik vandaag doen, het is afwachten wie er voor je deur staat".

5.2.8 Met welke problemen die ze echt lastig vinden, worden dierenartsen die werkzaam zijn in een praktijk in Vlaanderen geconfronteerd?

Veel administratief werk, onevenwicht tussen werk en beloning en problemen met het betalingsgedrag van klanten zijn de problemen die door de respondenten het meest aangeduid werden. Daarnaast vermeldde 34,8 procent van de bevroegden dat er een sterke concurrentie heerst die leidt tot een prijsstrijd en klaagde 11,3 procent over te weinig werk. Zoals uit bijlage 6.8 naar voren komt, zijn de belangrijkste "*andere*" problemen die enkele respondenten echt lastig vinden het feit dat ze permanent moeten klaarstaan voor hun klanten en dat onder andere hierdoor het regelen van het werk heel moeilijk wordt.

Enkele van deze problemen kwamen reeds in de probleemstelling naar voren. Daarnaast werd hierboven vastgesteld dat het onevenwicht tussen werk en beloning vaak aangehaald werd als reden om de studie niet opnieuw aan te vangen. Bovendien werd duidelijk dat administratief werk een relatief zware verplichting is voor vele respondenten. Dr. 's Heeren (2006) bevestigt:

"Mijn belangrijkste probleem in verband met het managen van mijn praktijk is het vele administratieve werk. Zo zijn dierenartsen BTW-plichtig. Daarenboven is de controle op medicijnen de laatste 8 à 9 jaar sterk toegenomen. Elk medicijn moet geregistreerd zijn, dus alles wat je inspuut of meegeeft moet geregistreerd worden. Je moet een inkoop- en verkoopregister hebben, de balans moet kloppen, enzovoorts. Dus je hebt:

- *BTW;*
- *belasting;*
- *boekhouding patiënten;*
- *boekhouding medicijnen".*

Dr. Maris (2006) ervoer moeilijkheden met de betalingswijze van zijn klanten:

"We hadden vaak rekeningen die langer dan een jaar stonden."

Dr. De Bruycker (2006) haalde het nadeel van de permanente beschikbaarheid aan:

"Je moet 24 uur op 24 en 7 dagen op 7 beschikbaar zijn. De praktijk moet dus altijd open zijn en er moet altijd iemand paraat staan. Dit is zeker zo voor rundveepraktijken."

Daarnaast haalden dr. Mols en dr. Coutteel de manier waarop het beroep in de media wordt voorgesteld aan. Zo stelt dr. Coutteel (2006):

"De media versterken de plethora en zorgen voor hypes die het consumentengedrag op 1, 2, 3 kunnen laten omslaan, bijvoorbeeld: de dolle koeienziekte, vogelgriep, enzovoorts."

Dr. Mols (2006) vult aan:

"De media geven veel negatieve berichten over dierenartsen. Uitzondering hierop zijn de televisieprogramma's zoals vinger aan de poot. Deze geven dan weer een heel positief beeld."

Dr. Rogiers (2006) kaartte nog een ander probleem aan:

"Ik heb het vooral moeilijk met het personeelsbeleid, dus het delegeren, het motiveren,... Zo gebeurt het dat we vergaderen en enkele punten vastleggen, maar dat later blijkt dat deze niet opgevolgd worden."

5.2.9 Hoe staan dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen ten opzichte van samenwerken met collega's?

Om te meten hoe dierenartsen met een praktijk in Vlaanderen staan ten opzichte van het samenwerken met collega's werd een Likertschaal opgesteld. Deze bestond uit negen zelfbeoordelvragen (zie vraag 33 in de enquête in bijlage 5), die gecodeerd werden met een vierpuntschaal van 1 voor helemaal niet akkoord tot 4 voor helemaal akkoord. Voor enkele stellingen werd deze codering omgedraaid, zodat de hoge punten steeds gegeven werden aan antwoorden die duiden op een positieve houding ten opzichte van samenwerken. Volgende tabel toont hoe de antwoorden over de verschillende mogelijkheden verdeeld waren.

Tabel 5: Spreiding antwoorden respondenten

	helemaal niet akkoord	niet akkoord	akkoord	helemaal akkoord
<i>"Onafhankelijk zijn, is heel belangrijk voor mij."</i>	1%	10,9%	45,7%	42,3%
<i>"Om je te kunnen specialiseren, is samenwerken noodzakelijk."</i>	2,3%	13%	47%	37,7%
<i>"Door alleen te werken, verdien je meer dan wanneer je samenwerkt."</i>	7,5%	41,3%	37,9%	13,2%
<i>"De éénmanspraktijken zullen in de toekomst enkel nog eenvoudige behandelingen kunnen uitvoeren, voor meer gespecialiseerde behandelingen moeten ze de patiënten doorsturen."</i>	5,7%	27%	50,9%	16,4%
<i>"Andere dierenartsen proberen enkel je klanten af te nemen."</i>	7,5%	64,9%	22,6%	4,9%
<i>"Door met anderen samen te werken, kan je van elkaar leren."</i>	0,3%	1,6%	63,6%	34,5%
<i>"Samenwerken leidt enkel tot ruzies."</i>	19,7%	67,8%	11,2%	1,3%
<i>"Je kan dieren even goed verzorgen als je alleen werkt, als wanneer je samen werkt."</i>	12,2%	40%	40%	7,8%
<i>"Samenwerken zorgt ervoor dat je meer vrije tijd hebt."</i>	0,3%	10,1%	54%	35,6%
<i>"Dierenartsassistenten en dierenartsen vullen elkaar aan."</i>	9,4%	28,6%	53,8%	8,3%

Bron: eigen onderzoek

Bijlage 6.9 toont de correlatiematrix die opgesteld werd om de samenhang tussen de negen verschillende stellingen te bepalen. Vervolgens werd er naar een norm gezocht zodat de α van Cronbach minstens gelijk is aan 0,75. Helaas kon deze niet gevonden worden. Wanneer er geen norm gehanteerd werd en dus alle vragen in de berekeningen opgenomen werden, werd er een α bereikt die gelijk is aan 0,62. Verder werd de α berekend voor de normen 0,22; 0,24 en 0,25. Deze α ligt echter steeds lager dan 0,62. (voor alle berekende normen en webdiagrammen, zie bijlage 6.9) Bij een norm van 0,20 correleert de stelling "onafhankelijk zijn is heel belangrijk voor mij" slechts met "je kan dieren even goed verzorgen als je alleen werkt, als wanneer je samenwerkt". Wanneer deze eerste stelling weggelaten wordt, stijgt de α tot 0,63.

$$\tau = \frac{\text{Som correlaties tussen behouden items}}{\text{Aantal correlatiecoëfficiënten}} = \frac{4,994}{28} = 0,178357$$

$$\alpha = \frac{\tau * n}{(1 + \tau *(n-1))} = 0,63$$

Dit geeft dus de hoogste waarde voor α . Deze ligt echter nog steeds lager dan de norm van 0,75. De gekozen items hangen dus onvoldoende samen om een goede indicatie te geven voor de houding ten opzichte van samenwerken.

Vervolgens werden de totaalscores van de acht overgebleven stellingen berekend. Dit gebeurde door de door de respondenten aan deze uitspraken toegekende scores op te tellen. Op deze manier kwam de frequentietabel in bijlage 6.9 tot stand.

Daarna werden de eindscores berekend door de totaalscores op te delen in drie groepen (bijlage 6.9). De eerste groep bevat de geënquêteerden die negatief staan ten opzichte van het samenwerken met collega's. Hun totaalscore bedroeg 24 punten of minder. Als eindscore kregen ze de waarde 1. Deze groep bevat 30,6 procent van de respondenten. Tot de tweede groep behoren dierenartsen die matig scoren op de variabele "houding ten opzichte van samenwerken met collega's". Ze behaalden de scores 25 tot en met 27. Ze krijgen de waarde 2 en het label "onverschillig" en maken 39,2 procent uit van de geënquêteerden. De laatste groep wordt gevormd door de personen die positief staan ten opzichte van samenwerken met collega's. Deze behaalden de totaalscores 28 tot 35. Ze kregen waarde 3 toegewezen en vertegenwoordigen 30,1 procent van de ondervraagden.

Deze eindscores zullen in volgend hoofdstuk gebruikt worden om verbanden te zoeken tussen de houding ten opzichte van samenwerken en andere variabelen.

5.2.10 Hoe zien dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen de toekomst?

Bijna negentig procent van de respondenten gaven aan **doelstellingen voor volgend jaar (2007) te hebben. Bijscholen** werd hierbij het meest genoemd. Andere populaire plannen zijn: een betere kwaliteit leveren, een hogere omzet bereiken, evenveel omzet en winst behalen als dit jaar en meer winst maken. Ongeveer 7 procent van de geënquêteerden heeft als intentie het veranderen van samenwerkingsvorm. Hierbij is een BVBA het meest geliefd (bijlage 6.10). Wanneer het doel is extra personeel aan te werven, wordt er vooral naar dierenartsen en dierenartsassistenten gezocht (bijlage 6.10). Andere doelstellingen die aan bod komen, zijn onder andere: het praktijkwerk anders organiseren, met pensioen gaan en gaan samenwerken met collega's (bijlage 6.10).

Enkele respondenten willen dit jaar zowel evenveel omzet en winst als méér winst of méér omzet behalen. Dit kan erop wijzen dat er geënquêteerden zijn die geen duidelijke doelen voor ogen hebben, maar die toch bij deze vraag aangaven er te hebben omdat ze hopen deze dingen te bereiken zonder ze specifiek na te streven. Dit vermoeden wordt versterkt doordat 25,5 procent van de respondenten die stelden dat ze als doelstelling voor volgend jaar zich bijscholen hebben, geen enkel onderwerp aanduiden waarover ze nog een opleiding willen volgen.

Ongeveer de helft van de geënquêteerden gaf aan dat ze nog niet nagedacht hadden over wat er met hun praktijk zal gebeuren wanneer ze met pensioen gaan. Daarnaast antwoordde ongeveer 7 procent van de respondenten dat ze nog niet juist weten hoe de toekomst van hun praktijk er dan zal uit zien. Vijf geënquêteerden willen altijd blijven werken.

Ongeveer twee derde van de respondenten denkt dat er een tekort aan dierenartsen zal ontstaan in de nutsdierensector. Daarnaast vrezen meer dan de helft van de ondervraagden dat er een prijsstrijd gaat woeden in de gezelschapsdierensector. Deze resultaten bevestigen de vaststellingen van de literatuurstudie. Eén derde van de

geënquêteerden denkt dat er een prijsstrijd zal heersen in de nutsdieren- en/of paardensector. Sommige respondenten gaven aan dat er reeds een prijsstrijd is. Dit kan een verklaring zijn voor de op het eerste zicht tegenstrijdige antwoorden van respondenten dat er een tekort aan dierenartsen zal ontstaan in de nutsdierensector en dat er tegelijk een prijsstrijd zal heersen in deze sector. Het is bijvoorbeeld mogelijk dat er op korte termijn nog een overschot is, wat ervoor zorgt dat de prijzen dalen, terwijl er op lange termijn een tekort zal zijn.

Daarnaast verwacht 81,1 procent van de geënquêteerden dat het aantal groepspraktijken zal toenemen. Dit was ook een stelling die aanbod kwam tijdens de interviews. Ongeveer één vierde vreest dat dierenartsassistenten jobs van jonge dierenartsen zullen afnemen. Eén vijfde van de dierenartsen deelde zijn eigen toekomstvisie mee. Deze visies worden weergegeven in bijlage 6.10. Ze zijn zeer divers. **De meeste practici zien de toekomst niet rooskleurig in.** Een aantal stelden duidelijk dat de universiteit een grote verantwoordelijkheid heeft om het aantal studenten te beperken en zo het beroep leefbaar te houden. Daarnaast merkten enkele dierenartsen op dat hun jongere collega's minder hard willen werken, maar toch evenveel willen verdienen. Enkele practici uit de varkenssector vrezen dat hun werk volledig door de industrie overgenomen zal worden. Ten slotte wordt voornamelijk in de gezelschapsdierensector voor een overaanbod aan dierenartsen gevreesd.

6 Bespreking onderzochte verbanden

6.1 Werkwijze

In dit hoofdstuk wordt er, aan de hand van het programma SPSS 13.0 for Windows, nagegaan of er verbanden bestaan tussen de variabelen. Om deze toetsingen te kunnen uitvoeren, werden enkele variabelen gehercodeerd.

Zoals reeds besproken in hoofdstuk vijf werden de respondenten, aan de hand van de opgegeven percentages bij vraag zestien: *"Welke van onderstaande diersoorten behandelt u? Hoeveel procent van uw werktijd neemt elke diersoort ongeveer in beslag?"*, ingedeeld in drie groepen:

- kleine huisdieren (KHD);
- grote huisdieren (GHD);
- gemengd.

De variabele kreeg de naam *"diersoort"*.

De antwoorden op vraag 31: *"Hoe financiert uw praktijk deze investeringen?"* werden herleid tot 2 mogelijkheden. Dierenartsen die *"uitsluitend met eigen kapitaal"* of *"voornamelijk met eigen kapitaal en een beperkt aantal leningen"* antwoordden op deze vraag, werden ingedeeld in de categorie *"eigen kapitaal"*, de anderen in *"leningen"*.

Het aantal antwoordgroepen van de variabelen *"leeftijd"*, *"aantal specialisaties"*, *"hoeveel % van de totale werktijd wordt er aan administratief werk besteed"*, *"aantal verschillende reeds gevolgde opleidingen"*, *"totale werktijd"*, *"werken na afspraak of spreekuren?"*, *"huisbezoeken?"* en *"aantal investeringen van de afgelopen 3 jaar"* werden eveneens beperkt. De indeling van deze variabelen is terug te vinden in bijlage 9.

Daarnaast werden de respondenten die meerdere mogelijkheden aanduiden bij de vragen *"In welke provincie is uw praktijk gelegen?"* en *"Indien u opnieuw student zou zijn, zou u de studie diergeneeskunde opnieuw aanvangen?"* niet opgenomen bij de zoektocht naar statistisch significante verbanden waarbij deze variabelen gebruikt werden.

Hierna werden er 139 combinaties getoetst en 70 statistisch significante verbanden gevonden. Een overzicht van al deze testen en hun bijhorende p-waarden en (indien van toepassing) odds ratio's is terug te vinden in bijlage 10. Wanneer de p-waarde onder de norm van 0,05 blijft, kan met 95 procent zekerheid gesteld worden dat er een statistisch significant verband bestaat tussen de onderzochte variabelen. Indien er een samenhang onderzocht wordt tussen twee variabelen met telkens slechts twee antwoordmogelijkheden, is het eveneens mogelijk om de odds ratio te berekenen. Deze geeft een aanwijzing van de sterkte van het verband. Vervolgens zullen enkel de statistisch significante verbanden nader besproken worden. De tabellen hiervan worden in bijlage 11 weergegeven.

6.2 Resultaten

6.2.1 De invloed van de leeftijd

Zoals uit bijlage 10 af te leiden valt, bestaat er een eerste significant verband tussen de variabelen "*leeftijd*" en "*geslacht*". **Jongere dierenartsen** zijn procentueel gezien vaker van het **vrouwelijke geslacht** dan oudere dierenartsen. Dit verband komt overeen met de literatuur, waar reeds vastgesteld werd dat het procentuele aantal vrouwelijke studenten diergeneeskunde toenam. Het kan ook een verklaring geven voor de vaststelling dat er in de enquête een overtegenwoordiging was van zowel mannelijke praktici als van dierenartsen ouder dan 40 jaar.

De leeftijd heeft ook een invloed op de diersoort die dierenartsen voornamelijk behandelen. **Jongere dierenartsen** behandelen namelijk vaker **KHD** dan hun oudere collega's. Deze laatste houden zich meer bezig met GHD. Deze samenhang kwam eveneens in de literatuurstudie naar voren. Zo werd vastgesteld dat de optie "*gezelschapsdieren*" bij studenten populairder is dan de keuzemogelijkheden "*herkauwers*" en "*varken, pluimvee en konijn*". Bovendien vertelde dr. 's Heeren (2006):

"Dertig tot veertig jaar terug waren er weinig kleine huisdieren. Toen deden de meeste dierenartsen grote huisdieren en namen de kleine huisdieren erbij. Dit is ondertussen sterk geëvolueerd".

Daarnaast werken **jongere dierenartsen** vaker in een **groepspraktijk** dan oudere praktici. Oudere dierenartsen zijn vaker (mede-)eigenaar of vennoot van de praktijk waarin ze werken. Bovendien hebben ze deze praktijk vaker zelf opgericht dan hun jongere collega's.

6.2.2 Houding ten opzichte van samenwerken met collega's

De houding ten opzichte van samenwerken met collega's wordt **door vele variabelen beïnvloed**. Zo speelt de leeftijd van dierenartsen een belangrijke rol. **Jongere dierenartsen** staan **positiever** ten opzichte van samenwerken dan oudere praktici. Bovendien staan praktici die in een **groepspraktijk** werken eveneens **positiever** ten opzichte van samenwerken dan dierenartsen met een éénmanspraktijk. Dit verband is ook van toepassing in de omgekeerde richting, namelijk dierenartsen die positief staan ten opzichte van samenwerken werken vaker in een groepspraktijk dan in een éénmanspraktijk. Hierboven werd reeds aangetoond dat jongere dierenartsen vaker in groepspraktijken werken dan oudere dierenartsen. Daarom wordt onderzocht of de gevonden verband tussen de variabelen "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's" blijft bestaan wanneer de invloed van de leeftijd eruit gezuiverd wordt. Uit tabel 6 blijkt dat dit het geval is voor dierenartsen ouder dan 30 jaar. Bij dierenartsen jonger dan 30 jaar ligt de p-waarde immers hoger dan 0,05.

Tabel 6: P-waarden verband "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "houding ten opzichte van samenwerken met collega's" rekening houdend met de leeftijd van de respondenten

	p-waarden
"leeftijd = < 30 jaar": "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,226
"leeftijd = 30-39 jaar": "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,021
"leeftijd = 40-49 jaar": "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,000
"leeftijd >=50 jaar": "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,000

Bron: eigen onderzoek

Het geslacht beïnvloedt eveneens de houding ten opzichte van samenwerken. Zo staan **vrouwen positiever** ten opzichte van samenwerken dan mannen. Daarenboven werd vastgesteld dat jongere dierenartsen procentueel gezien vaker van het vrouwelijke geslacht zijn. Wanneer de invloed van "leeftijd" uit de variabele "geslacht" gehaald wordt, wordt uit tabel 7 duidelijk dat het gevonden verband tussen het geslacht en de houding ten opzichte van samenwerken enkel statistisch significant is voor practici ouder dan 39 jaar.

Tabel 7: P-waarden verband "geslacht" en "houding ten opzichte van samenwerken met collega's" rekening houdend met de leeftijd van de respondenten

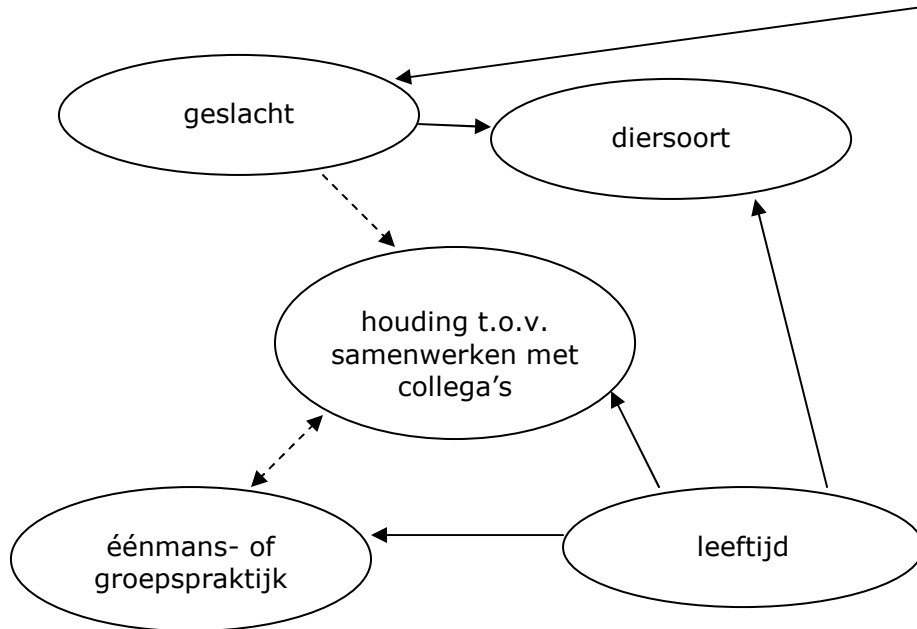
	p-waarden
"leeftijd = < 30 jaar": "geslacht" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,558
"leeftijd = 30-39 jaar": "geslacht" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,134
"leeftijd = 40-49 jaar": "geslacht" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,002
"leeftijd >=50 jaar": "geslacht" en "houding t.o.v. samenwerken met collega's"	0,026

Bron: eigen onderzoek

Ten slotte beïnvloedt de diersoort die dierenartsen voornamelijk behandelen eveneens hun houding ten opzichte van samenwerken. Zo staan dierenartsen die zich toegelegd hebben op **KHD positiever** ten opzichte van samenwerken dan hun collega's die voornamelijk GHD behandelen. Hierboven werd aangehaald dat er een verband bestaat tussen de leeftijd van dierenartsen en de dieren die ze voornamelijk behandelen. Daarnaast bestaat er een verband tussen het "geslacht" en de "diersoort": **vrouwen** behandelen vaker **KHD**, terwijl **mannen** zich meer toeleggen op **GHD**. Dit verband is onafhankelijk van de leeftijd van de respondenten. Wanneer er rekening gehouden wordt met deze effecten, is het verband tussen de diersoort en de houding ten opzichte van samenwerken met collega's niet langer statistisch significant.

Volgende figuur 12 geeft een samenvatting van de variabelen die de houding ten opzichte van samenwerken beïnvloeden.

Figuur 12: Samenvatting: invloed op houding ten opzichte van samenwerken met collega's

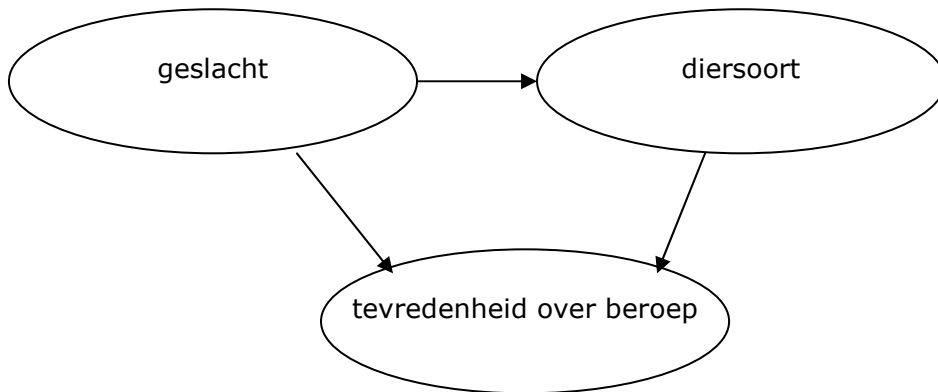
Bron: eigen onderzoek

6.2.3 Tevredenheid over beroep

Vervolgens wordt nagegaan welke variabelen een invloed uitoefenen op hoe tevreden dierenartsen zijn over hun beroep. De variabelen die onderzocht worden zijn het geslacht van de praktici, hun leeftijd, de soort praktijk waarin ze werken (éénmanspraktijk of groepspraktijk), de dieren die ze voornamelijk behandelen, de provincie waarin hun praktijk gelegen is en de plaats waar hun praktijk gevestigd is (dorp of stad). Enkel het geslacht van dierenartsen en de diersoort die ze het meest behandelen hebben een statistisch significante invloed op de tevredenheid van praktici over hun beroep. Dierenartsen die voornamelijk **KHD** behandelen zijn **meer tevreden** over hun beroep dan praktici die vooral met GHD werken. Bovendien zijn **vrouwen meer tevreden** over hun job dan mannen. Het geslacht heeft echter eveneens een invloed op de sector waarin praktici werken. Zo werken vrouwen meer met KHD, terwijl mannen vaker

omgaan met GHD. Wanneer deze invloed uit het verband tussen "diersoort" en "tevredenheid over beroep" gezuiverd wordt, blijft het gevonden verband bestaan.

Figuur 13: Verbanden tussen "geslacht", "diersoort" en "tevredenheid over beroep"

Bron: eigen onderzoek

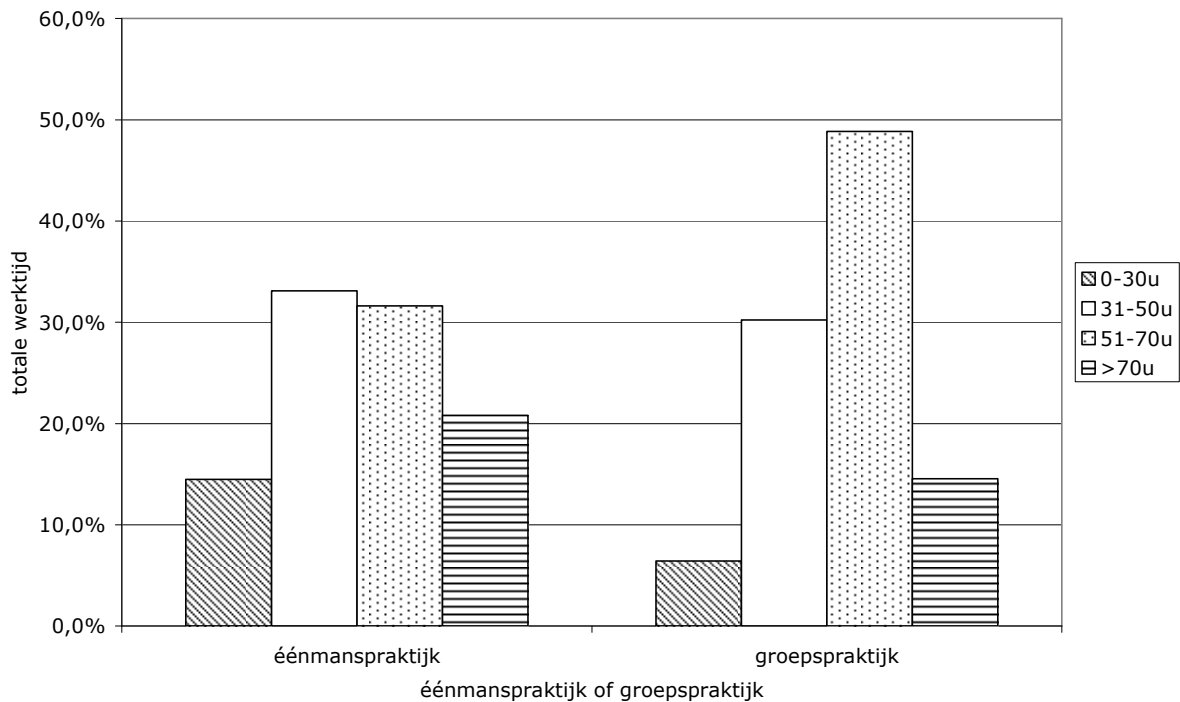
De tevredenheid over het beroep beïnvloedt eveneens de houding ten opzichte van samenwerken met collega's. Practici die **meer tevreden** zijn met hun beroep staan **positiever ten opzichte van samenwerken met collega's**. Daarnaast zijn tevreden dierenartsen meer bereid om de studie opnieuw aan te vangen.

6.2.4 Invloed van "éénmanspraktijk of groepspraktijk"

In **Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg** zijn er **meer groepspraktijken** gelegen dan in Oost-Vlaanderen en West-Vlaanderen.

Een ander significant verband bestaat er tussen het al dan niet werken in een groepspraktijk en het totale aantal gewerkte uren. Deze samenhang is echter niet lineair. Zoals figuur 14 toont, werken dierenartsen die tewerkgesteld zijn in groepspraktijken meer tussen de 51 en de 70 uur dan praktici die actief zijn in een éénmanspraktijk. Deze laatsten werken echter zowel vaker minder dan 51 uur als meer dan 70 uur.

Figuur 14: Verband "éénmanspraktijk of groepspraktijk" en "totale werktijd"

Bron: eigen onderzoek

Werken in een éénmans- of groepspraktijk heeft eveneens een invloed op het aantal verschillende opleidingen. Practici met een éénmanszaak volgden immers vaker geen of slechts over één onderwerp een opleiding dan dierenartsen die tewerkgesteld zijn in een **groepspraktijk**. Deze laatsten volgden daarentegen **vaker over twee of meer onderwerpen een bijscholing**. Dit verband werd reeds aangehaald door dr. De Bruycker (2006):

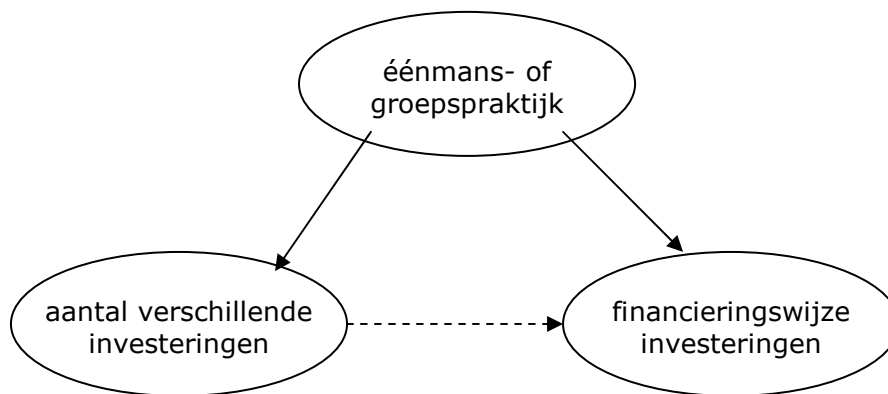
"Cursussen vragen veel tijd en kosten ook wat, daarom is het moeilijker voor iemand met een éénmanspraktijk om ze te volgen."

Bovendien schoolden practici die in een groepspraktijk werkten zich vaker bij over management en/of over personeelsbeleid.

In groepspraktijken zijn er meestal **meer soorten specialisaties** vertegenwoordigd dan in éénmanspraktijken. Dit bevestigt de bevindingen van de literatuurstudie. Daar werd namelijk duidelijk dat een belangrijk voordeel van het werken in een groepspraktijk was dat dierenartsen zich meer konden specialiseren.

Daarnaast investeerden groepspraktijken de afgelopen drie jaar **vaker in meer dan vier verschillende zaken**. Hun investeringen werden bovendien vaker vooral door **leningen** gefinancierd, terwijl éénmanspraktijken voornamelijk beroep deden op eigen kapitaal. Naarmate er in meer dingen geïnvesteerd werd, werd er ook meer beroep gedaan op leningen. Deze verbanden worden in figuur 15 visueel voorgesteld.

Figuur 15: Verbanden tussen "éénmanspraktijk of groepspraktijk", "aantal verschillende investeringen" en "financieringswijze investeringen"

Bron: eigen onderzoek

Daarom werd tevens onderzocht of de variabele "éénmanspraktijk of groepspraktijk" de samenhang tussen de variabelen "aantal verschillende investeringen" en "financieringswijze investeringen" beïnvloedt. Dit blijkt inderdaad het geval te zijn. Tabel 8 toont namelijk dat er enkel nog een statistisch significant verband gevonden tussen "aantal verschillende investeringen" en "financieringswijze investeringen" voor éénmanspraktijken.

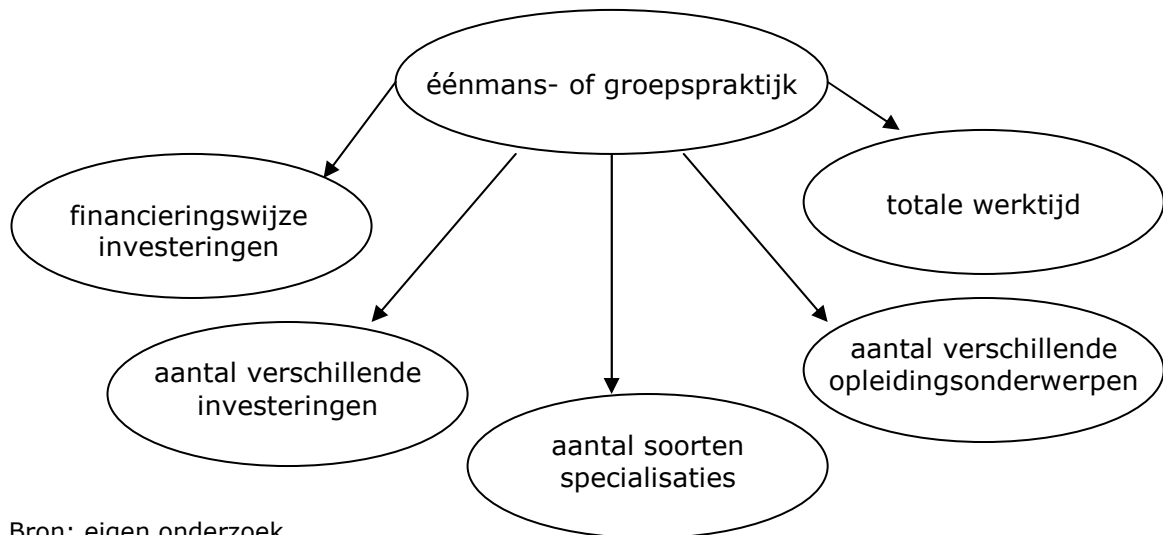
Tabel 8: P-waarden verband "aantal verschillende investeringen" en "financieringswijze investeringen" rekening houdend met de variabele "éénmans- of een groepspraktijk"

	p-waarden
"éénmanspraktijk": "aantal verschillende investeringen van de afgelopen 3 jaar" en "financieringswijze investeringen"	0,000
"groepspraktijk": "aantal verschillende investeringen van de afgelopen 3 jaar" en "financieringswijze investeringen"	0,220

Bron: eigen onderzoek

Volgende figuur 16 geeft een samenvatting van de gevonden verbanden met de variabele "éénmanspraktijk of groepspraktijk" visueel weer. Deze werden in de vorige teksten besproken.

Figuur 16: Samenvatting: invloed van de variabele "éénmanspraktijk of groepspraktijk"

Bron: eigen onderzoek

6.2.5 Problemen met veel administratief werk

Zoals weergegeven in figuur 17, bestaat een significant verband tussen de "procentuele hoeveelheid van de totale werktijd die dierenartsen aan administratief werk besteden" en het hebben van problemen met "veel administratief werk". Practici die procentueel gezien meer van hun werktijd bezig zijn met de administratie, geven vaker aan dat ze "veel administratief werk" een probleem vinden waar ze echt last van hebben. Daarnaast hangen de variabelen "diersoort" en "veel administratief werk" eveneens samen. Zo klagen dierenartsen die zich toegelegd hebben op **GHD** vaker over problemen met de hoeveelheid administratief werk dan dierenartsen die zich gespecialiseerd hebben in KHD.

Figuur 17: Verbanden tussen "hoeveel % van de totale werktijd wordt er aan administratief werk besteed", "diersoort" en "veel administratief werk"

Bron: eigen onderzoek

6.2.6 Problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd

Er bestaat een significant verband tussen de provincie waarin de praktijk gelegen is en de problemen met concurrentie. Practici die tewerk gesteld zijn in een praktijk die in **West-Vlaanderen** ligt ondervinden namelijk meer problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd dan dierenartsen wiens praktijk gevestigd is in een andere provincie.

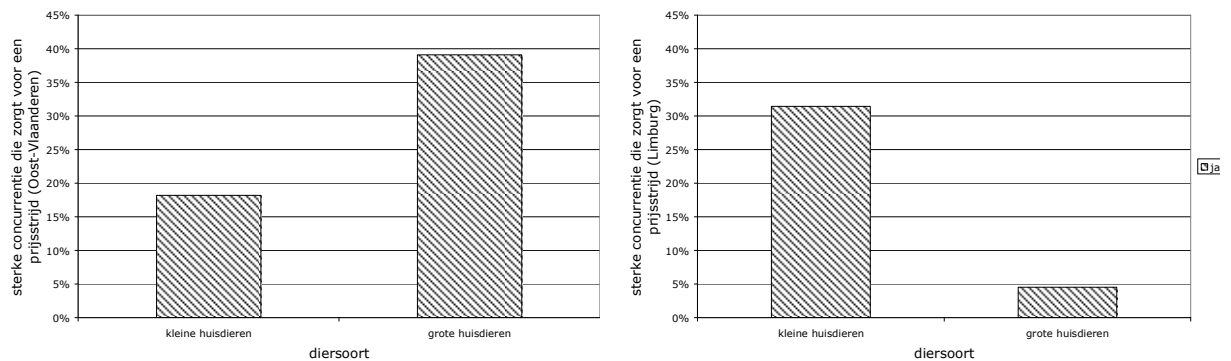
Daarnaast blijken de soorten dieren die een dierenarts voornamelijk behandelt een rol te spelen. Practici die zich toegelegd hebben op **GHD** hebben namelijk het vaakst last van een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd. Zoals in de vorige hoofdstukken duidelijk werd, woedde de prijsstrijd tot nu toe het hardst in deze sector. In **West-Vlaanderen** zijn er echter, relatief gezien, meer dierenartsen gevestigd die zich gespecialiseerd hebben in **GHD** dan in de andere provincies. Daarom wordt gecontroleerd of GHD-dierenartsen in alle provincies de meeste problemen ondervinden met de concurrentie. Tabel 9 toont aan dat dit niet het geval is. Enkel in Oost-Vlaanderen, hebben dierenartsen die GHD behandelen het meest problemen met de concurrentie. In Limburg daarentegen hebben dierenartsen die zich toegelegd hebben op KHD hier het vaakst last van. (zie figuur 18) Voor de provincies Antwerpen, Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen worden er geen statistische verbanden gevonden tussen de diersoort waarmee een dierenarts werkt en de problemen die hij heeft met de concurrentie.

Tabel 9: P-waarden verband "diersoort" en "problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd" rekening houdend met de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is

	p-waarden
"praktijk gelegen in Antwerpen": "diersoort" en "sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd"	0,686
"praktijk gelegen in Limburg": "diersoort" en "sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd"	0,019
"praktijk gelegen in Oost-Vlaanderen": "diersoort" en "sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd"	0,014
"praktijk gelegen in Vlaams-Brabant": "diersoort" en "sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd"	1,000
"praktijk gelegen in West-Vlaanderen": "diersoort" en "sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd"	0,061

Bron: eigen onderzoek

Figuur 18: Verband "diersoort" en "problemen met een sterke concurrentie die zorgt voor een prijsstrijd" rekening houdend met de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is

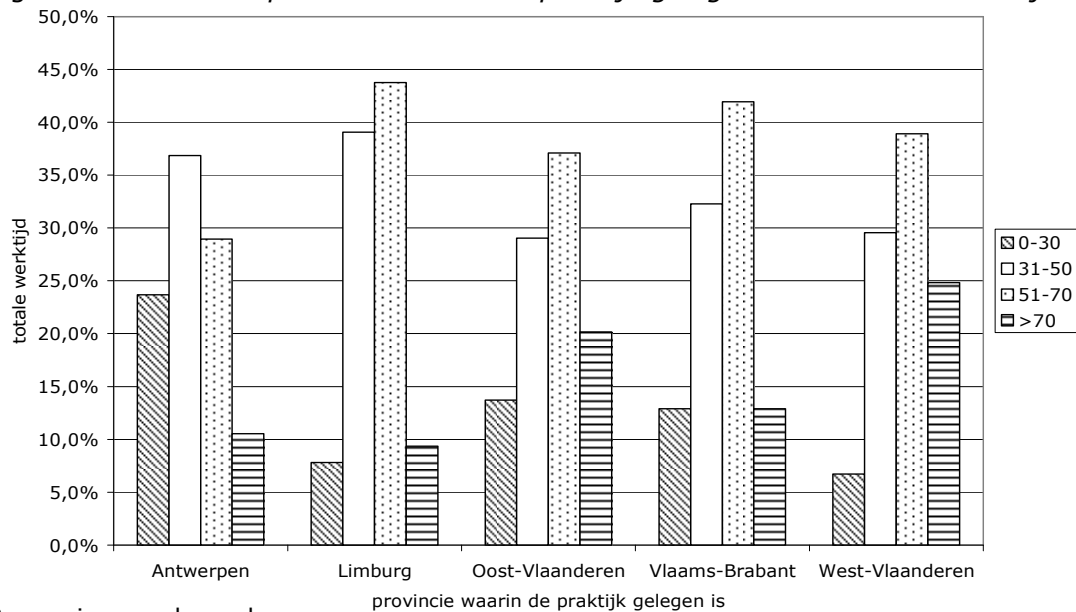

Bron: eigen onderzoek

6.2.7 Indeling en organisatie werktijd

De provincie waarin de praktijk gelegen is hangt samen met het aantal uren dat een practicus werkt. Figuur 19 toont dat er, vergeleken met de andere provincies, in Antwerpen het meeste 0-30 uur, in Limburg het vaakst 31-50 uur en 51-70 uur en in West-Vlaanderen het vaakst meer dan 70 uur gewerkt wordt.

Figuur 19: Verband "provincie waarin de praktijk gelegen is" en "totale werktijd"

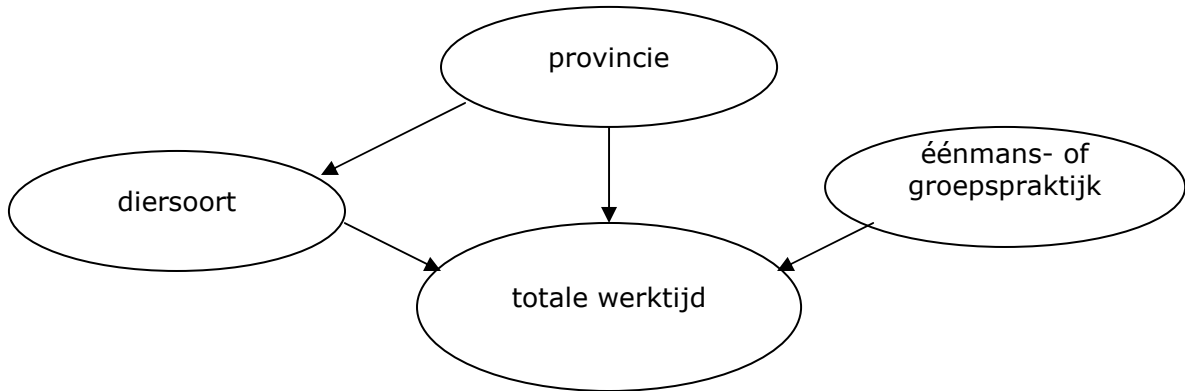
Bron: eigen onderzoek

Verder heeft de soort dieren die de dierenarts vooral behandelt een invloed op hoeveel tijd hij spendeert aan zijn werk. Practici die voornamelijk **GHD** behandelen werken vaker meer dan 50 uur per week dan dierenartsen die in KHD gespecialiseerd zijn.

Hierboven werd vastgesteld dat de provincie waarin een dierenarts gevestigd is, een invloed heeft op de diersoort die hij voornamelijk behandelt. Het gevonden statistisch significant verband tussen de variabelen "diersoort" en "totale werktijd" is echter onafhankelijk van de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is. Enkel in Limburg is de richting van dit verband anders. Daar werken practici die gespecialiseerd zijn in GHD namelijk vaker 0-30 uur per week dan dierenartsen die voornamelijk bezig zijn met KHD.

In punt 6.2.4 werd reeds geconstateerd dat de totale werktijd beïnvloed wordt door de variabele "éénmanspraktijk of groepspraktijk". Figuur 20 geeft een samenvatting van de variabelen die de totale werktijd van dierenartsen beïnvloeden.

Figuur 20: Samenvatting: invloed op de variabele "totale werktijd"

Bron: eigen onderzoek

Vrouwen werken vaker **deeltijds** dan mannen. De berekende odds ratio bedraagt 3,155; wat wijst op een relatief sterk verband. Bovendien werken dierenartsen die voornamelijk met KHD werken eveneens meer deeltijds dan practici die zich toegelegd hebben op GHD. Deze samenhang is echter niet zo sterk, de odds ratio bedraagt 0,318. Vrouwen werken vaker met KHD dan mannen. Wanneer hiermee rekening gehouden wordt, is het verband tussen de variabelen "diersoort" en "voltijds of deeltijds" niet langer statistisch significant.

Mannen combineren hun werk in de praktijk meer dan vrouwen met ander diergeneeskundig werk. Voor dit verband bedraagt de odds ratio 3,043. De leeftijd speelt eveneens een rol. **Oudere dierenartsen combineren** hun praktijkwerk vaker met een andere job dan jongere practici. Zoals hierboven duidelijk werd, zijn oudere dierenartsen procentueel gezien vaker mannen. Wanneer deze vaststelling in rekening genomen wordt, toont tabel 10 dat de samenhang tussen de variabelen "geslacht" en "combinatie ander werk" enkel statistisch significant is voor practici ouder dan 39 jaar.

Tabel 10: P-waarden verband "geslacht" en "combinatie ander werk" rekening houdend met de leeftijd van de respondenten

	p-waarden
"leeftijd = < 30 jaar": "geslacht" en "combinatie ander werk"	1,000
"leeftijd = 30-39 jaar": "geslacht" en "combinatie ander werk"	0,255
"leeftijd = 40-49 jaar": "geslacht" en "combinatie ander werk"	0,028
"leeftijd >=50 jaar": "geslacht" en "combinatie ander werk"	0,032

Bron: eigen onderzoek

Dierenartsen die **deeltijds** werken, **combineren** hun praktijkwerk eveneens vaker met ander diergeneeskundig werk dan practici die voltijds werken. Dit verband is minder sterk dan de vorige, de odds ratio bedraagt slechts 0,358. Deze samenhang is onafhankelijk van het geslacht. Een opmerking hierbij, die eveneens terug te vinden is in bijlage 8, is dat het mogelijk is dat een aantal respondenten aangaven dat ze deeltijds werken, omdat ze hun praktijkwerk combineren met ander diergeneeskundig werk. Anderen vulden in dit geval wel voltijds in.

Dierenartsen die vooral GHD behandelen, werken vaker enkel na afspraak dan practici die zich toegelegd hebben op KHD. Daarnaast gaan dierenartsen die zich gespecialiseerd hebben in KHD vaker enkel op huisbezoek als het voor de patiënt onmogelijk is om naar de praktijk te komen. Practici die voornamelijk met GHD werken gaan daarentegen meer "altijd op huisbezoek". Dit laatste verband tussen "diersoort" en "huisbezoeken?" is zeer sterk, de odds ratio bedraagt namelijk 104,281.

6.2.8 Toekomstbeeld

Er bestaat een statistisch significant verband tussen de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is en zijn of haar toekomstbeeld. Zo denken voornamelijk dierenartsen met een praktijk in **West-Vlaanderen** dat er een **prijsstrijd** zal ontstaan in de **nutsdierensector en/of in de paardensector**.

Daarnaast vrezen voornamelijk dierenartsen die **GHD** behandelen dat er een **tekort** zal ontstaan in de **nutsdierensector**. Bovendien vermoeden vooral deze practici dat er een **prijsstrijd** zal ontstaan in de **nutsdierensector en/of de paardensector**.

In punt 6.2.6 werd reeds een verband gevonden tussen de provincie waarin de praktijk van een dierenarts gelegen is en de diersoort die hij voornamelijk behandelt. Wanneer hiermee rekening gehouden wordt, toont tabel 11 dat het gevonden statistisch verband tussen de variabelen "diersoort" en "prijsstrijd in de paardensector" enkel nog geldt voor dierenartsen van wie de praktijk gelegen is in Antwerpen of Oost-Vlaanderen. De samenhang tussen de diersoort en het toekomstbeeld van een tekort of een prijsstrijd in de nutsdierensector is zonder de invloed van de provincie niet langer statistisch significant.

Tabel 11: P-waarden verband "diersoort" en "toekomst = prijsstrijd in de paardensector" rekening houdend met de provincie waarin de praktijk van de dierenarts gelegen is

	p-waarden
"praktijk gelegen in Antwerpen": "diersoort" en "toekomst beroep = prijsstrijd in de paardensector"	0,009
"praktijk gelegen in Limburg": "diersoort" en "toekomst beroep = prijsstrijd in de paardensector"	0,122
"praktijk gelegen in Oost-Vlaanderen": "diersoort" en "toekomst beroep = prijsstrijd in de paardensector"	0,024
"praktijk gelegen in Vlaams-Brabant": "diersoort" en "toekomst beroep = prijsstrijd in de paardensector"	1,000
"praktijk gelegen in West-Vlaanderen": "diersoort" en "toekomst beroep = prijsstrijd in de paardensector"	0,416

Bron: eigen onderzoek

7 Analyse van jaarrekeningen

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zal er een beknopte analyse gebeuren van de jaarrekeningen van Vlaamse dierenartsenpraktijken, ten einde een beter inzicht te verwerven in hun financiële prestaties.

In België zijn vele ondernemingen ertoe gehouden hun jaarrekening openbaar te maken. Deze jaarrekeningen worden verzameld door het Bureau Van Dijk en kunnen aan de hand van het programma Bel-First geconsulteerd en geanalyseerd worden. Allereerst worden, met behulp van de NACE-BEL code, de bedrijven geselecteerd die tot de sector van de "*Veterinaire Diensten*" (NACE-BEL code 852) behoren. Vervolgens worden enkel de gegevens van de bedrijven die gevestigd zijn in het Vlaams Gewest behouden. Op deze manier blijven er 289 ondernemingen over. Dit zijn echter niet enkel praktijken, ook bijvoorbeeld laboratoria behoren hier toe. De bedrijven die geen dierenartsenpraktijken zijn, worden opgespoord en verwijderd. Daarna wordt gekeken naar de beschikbare gegevens van deze praktijken. Enkel de gegevens van de dierenartsenpraktijken die overheen de periode 2001-2005 elk jaar hun jaarrekening publiceerden worden behouden. Op deze manier blijven er 114 Vlaamse dierenartsenpraktijken over.

Dit lage aantal komt voort uit het feit dat niet alle dierenartsenpraktijken hun jaarrekening moeten publiceren. Deze verplichting is onder andere niet van toepassing op praktijken die georganiseerd zijn als VOF of Comm.V. (gewone commanditaire vennootschap) indien hun omzet exclusief BTW lager is dan 495 787,05 euro (Limère, 2004). Indien ze hun jaarrekening wel openbaar moeten maken, zijn er twee mogelijke boekhoudschema's die ze kunnen volgen: het verkort en het volledig boekhoudschema. Ondernemingen die niet meer dan honderd werknemers tewerkstellen en niet meer dan één van volgende criteria overschrijden:

- jaargemiddelde van het personeelsbestand: 50 werknemers
- jaaromzet exclusief BTW: 6 250 000 euro
- balanstotaal: 3 125 000 euro

mogen het verkort boekhoudschema gebruiken (Limère, 2004). Als de gegevens van de 114 geselecteerde dierenartsenpraktijken nader bekeken worden, kan vastgesteld worden dat geen enkele praktijk één van bovengenoemde criteria overschrijdt. Ze kunnen dus allemaal het **verkort schema** volgen. Dit betekent onder andere dat het voor hen niet verplicht is de omzet en de inkoop te vermelden. De resultatenrekening vertrekt van de toegevoegde waarde. Dit is het verschil tussen de bedrijfsopbrengsten en de inkoop van handelsgoederen en diensten en diverse goederen. (Limère, 2004)

7.2 Bespreking horizontale en verticale analyse

Allereerst wordt er een verticale en horizontale analyse gevoerd. Bij de verticale analyse worden de verschillende balansposten uitgedrukt als een percentage van het totaal van de activa of passiva. De rubrieken van de resultatenrekening worden vergeleken met de omzet. De bedoeling is een eerste beeld te verwerven van de toestand van de financiële staat. Het belang van elke post wordt duidelijk en eventuele grote verschuivingen springen onmiddellijk in het oog. Daarnaast worden de jaarrekeningen horizontaal geanalyseerd. Het doel hiervan is een idee te krijgen van de evolutie van de verschillende posten in de tijd. Daarom geeft de analyse de procentuele wijzigingen in de waarde van elke rubriek ten opzichte van het vorige boekjaar weer. (Limère, 2004)

Om deze analyses te kunnen uitvoeren, werd er per jaar een jaarrekening gebaseerd op het gemiddelde van elke post opgesteld. Belangrijk is op te merken dat sommige dierenartsenpraktijken niet alle posten rapporteerden. Daarom kan het gemiddelde voor bepaalde posten gebaseerd zijn op gegevens van minder dan 114 praktijken. Op deze manier werd de balans en de resultatenrekening in bijlage 12 verkregen.

Zoals reeds vastgesteld werd, mogen alle opgenomen praktijken het verkort boekhoudschema volgen. Dit betekent dat ze niet allemaal hun omzet vermelden. Bel-First bevat echter een functie die toelaat de omzet te schatten. Deze schatting wordt gebruikt om de gemiddelde omzet te berekenen die vervolgens de basis vormt voor de verticale analyse van de resultatenrekening.

In de horizontale analyse (zie bijlage 14) is te zien dat het **totaal van activa en passiva** van 2001 tot 2005 **elk jaar gestegen** is.

De stijging in de totale activa is een gevolg van een toename in de vaste en de vlottende activa. In de verticale analyse (zie bijlage 13) is echter te zien dat het belang van de vaste activa afneemt. Daarnaast toont deze analyse dat de **materieel vaste activa** het belangrijkste onderdeel vormen van de vaste activa. Ze nemen in 2005 41,87 procent van het totaal van de bezittingen in beslag. Meer in detail bekeken, is dit gewicht vooral te danken aan de post "**Terreinen en gebouwen**". Deze post neemt elk jaar toe. Een andere belangrijke post van de vaste activa, die de afgelopen vijf jaar echter aan belang ingeboet heeft, is de immateriële vaste activa. In 2001 nam deze post nog 17,98 procent van het totaal aan activa in beslag, in 2005 was dit gedaald tot 7,55 procent. In de horizontale analyse is er een voortdurende daling vast te stellen.

Het feit dat de vaste activa stijgt, terwijl haar belang in de totale activa afneemt, duidt op een sterkere toename van de vlottende activa. Dit wordt door de horizontale analyse bevestigd. Daarnaast toont de verticale analyse dat de **handelsvorderingen** en de **liquide middelen** de belangrijkste rol spelen in de vlottende activa. Deze beide posten nemen in 2003 het sterkst toe. De andere jaren stijgen deze rubrieken eveneens, behalve in 2005, wanneer de handelsvorderingen dalen met 1,66 procent. De evolutie in de handelsvorderingen is echter niet alleen te verklaren door de veranderingen in de omzet. Deze stijgt namelijk meestal sterker dan de handelsvorderingen, behalve in 2003, wanneer hij daalt terwijl de handelsvorderingen toenemen. Bij deze vergelijking moet er rekening gehouden worden met het feit dat de gemiddelde omzet gebaseerd is op schattingen van de omzet per bedrijf. Niet alle dierenartsenpraktijken vermelden hun omzet omdat dit niet verplicht is wanneer er met het verkort schema gewerkt wordt. Deze vaststelling kan het verschil tussen de wijzigingen in de omzet en de veranderingen in de handelsdebiteuren al gedeeltelijk verklaren. Een andere mogelijke verklaring is te vinden in de link tussen het aantal dagen klantenkrediet en de vorderingen. Indien de vorderingen sterker stijgen dan de omzet, neemt het aantal dagen klantenkrediet toe. In de andere jaren, daalt deze krediettermijn. Er zijn echter te weinig bedrijven die het aantal dagen klantenkrediet opgeven om dit verband te kunnen controleren.

Wanneer de post "*Eigen Vermogen*" nader onder de loep genomen wordt, kan uit de verticale analyse afgeleid worden dat haar belang elk jaar toeneemt. Die toename is eveneens zichtbaar in de horizontale analyse. Deze toont dat de stijging voornamelijk te danken is aan de toename van de post "**reserves, overgedragen winst/verlies, andere**". Deze neemt elk jaar met ongeveer 30 procent toe. 2005 vormt een uitzondering, met een toename van slechts de helft.

De schulden op lange termijn vertegenwoordigen elk jaar meer dan 25 procent van het totaal aan passiva. Deze schulden zijn vooral **financiële schulden**. In deze post doen zich over de periode 2001-2005 geen grote wijzigingen voor. Hierdoor daalt hun belang in de totale passiva over de periode 2001 tot 2005 ten voordele van het eigen vermogen.

De schulden op korte termijn nemen elk jaar meer dan 40 procent van de totale passiva in beslag. Deze schulden zijn voornamelijk **verplichtingen ten opzichte van leveranciers en overige schulden**. De schulden op korte termijn aan leveranciers kennen een sterke stijging in 2004. Deze groei hangt samen met het aantal dagen leverancierskrediet. Deze veronderstelling kan echter niet nagegaan worden omdat het aantal dagen leverancierskrediet niet voor voldoende praktijken berekend kan worden. Een andere verklaring is terug te vinden in de **kosten van de aankoop van goederen en van diensten en diverse goederen**. Deze worden echter niet steeds opgegeven omdat ze, net als de omzet, niet vermeld moeten worden bij het verkorte schema. Uit de vergelijking tussen de geschatte omzet en de geschatte toegevoegde waarde kunnen deze kosten echter wel bij benadering bepaald worden. De toegevoegde waarde wordt namelijk berekend door de bedrijfsopbrengsten (waarin de omzet meestal de belangrijkste post vormt) te verminderen met de kosten van de aankoop van goederen en van diensten en diverse goederen. De berekening in bijlage 15 toont dan dat de geschatte kosten in 2004 inderdaad toenemen, maar onvoldoende om de toename aan leveranciersschulden volledig te verklaren. Daarnaast wordt duidelijk dat deze kosten elk jaar ongeveer **60 procent van de omzet** bedragen.

Uit de verticale analyse van de resultatenrekening blijkt verder dat "**afschrijvingen en waardeverminderingen op vaste activa**" eveneens een belangrijke post is. Deze nemen elk jaar ongeveer 12 procent van de omzet in beslag. Het gemiddelde **bedrijfsresultaat** bedraagt hierdoor elk jaar tussen **15 en 20 procent** van de geschatte gemiddelde omzet. Het uiteindelijke **resultaat van het boekjaar** komt neer

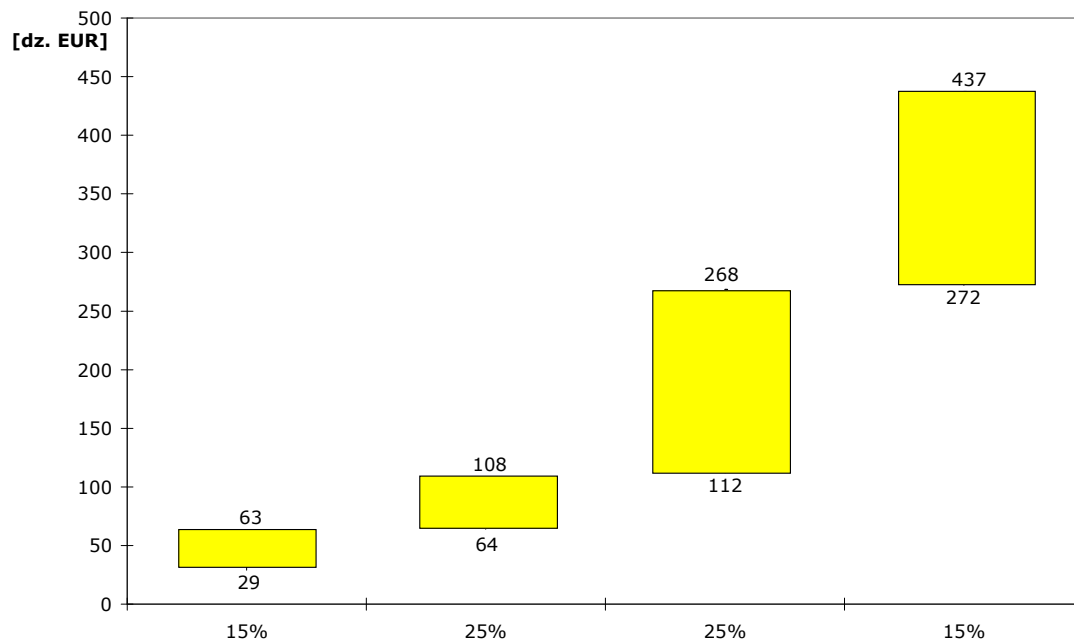
op ongeveer **acht tot veertien procent** van de omzet. Daarnaast toont de horizontale analyse dat dit resultaat in 2005 een forse daling kent ten opzichte van 2004. Als dit nader bekeken wordt, blijkt dat 2004 een goed jaar was, waardoor de winst van 2005 gewoon terug naar haar normale niveau terugviel.

7.3 Kerngetallen

7.3.1 Omzet

Figuur 21 toont de verdelingsanalyse van de geschatte omzet van 2005 van de 114 dierenartsenpraktijken. De uiterste decielen werden weggelaten om een vertekend beeld te vermijden. **Drie vierde** van de praktijken hadden in 2005 een omzet die **lager** was dan **268 000 euro**. Bovendien is op de figuur te zien dat de spreiding toeneemt naargelang de omzet hoger ligt. Uit bijlage 12 kan afgelezen worden dat de gemiddelde omzet van deze praktijken in 2005 220 947 euro bedroeg. De mediaan was 110 000 euro. Het gemiddelde wordt dus omhooggetrokken door de enkele praktijken die er in slagen een hoge omzet te realiseren.

Figuur 21: Verdelingsanalyse omzet van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken

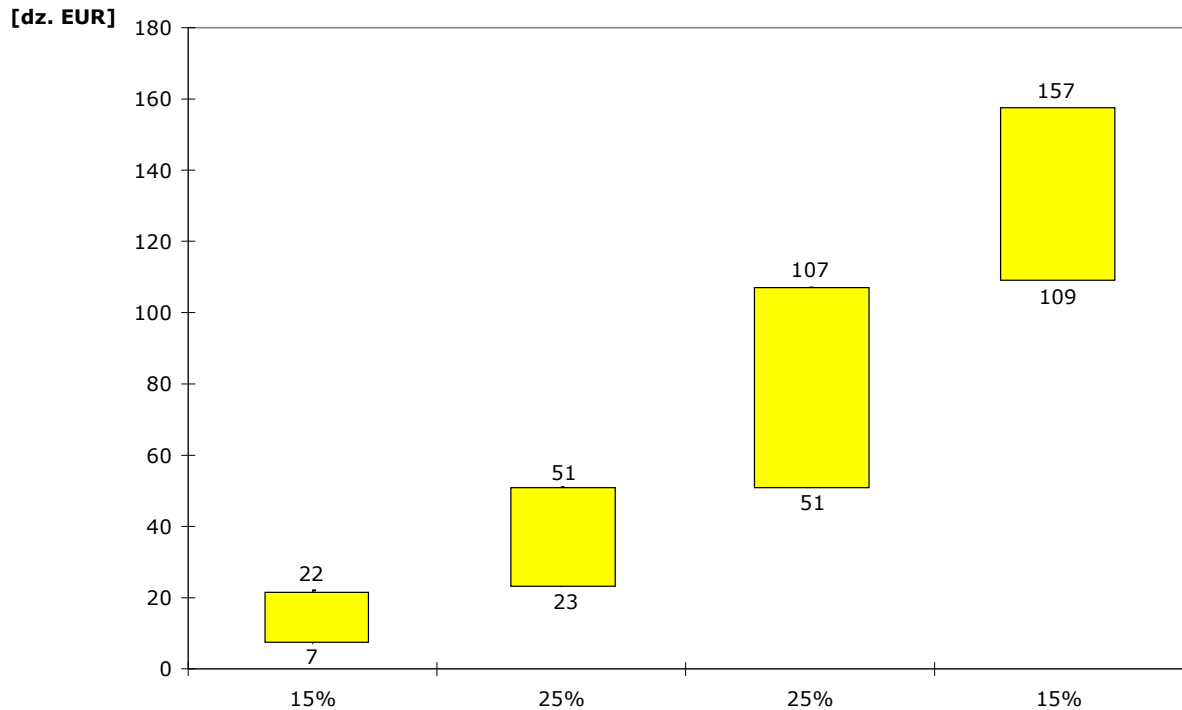
Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

7.3.2 Toegevoegde waarde

Omdat sommige praktijken er toch voor kiezen hun omzet in plaats van hun toegevoegde waarde te vermelden, biedt Bel-First ook de mogelijkheid om de toegevoegde waarde te berekenen. Volgende cijfers zijn hierop gebaseerd.

Figuur 22 toont de verdelingsanalyse van de geschatte toegevoegde waarde. De uiterste decielen werden weggelaten. Uit deze figuur is af te lezen dat de mediaan 51 000 euro bedraagt. De gemiddelde toegevoegde waarde bedroeg in 2005 83 307 euro, dit is 38% van de gemiddelde omzet.

Figuur 22: Verdelingsanalyse toegevoegde waarde van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken

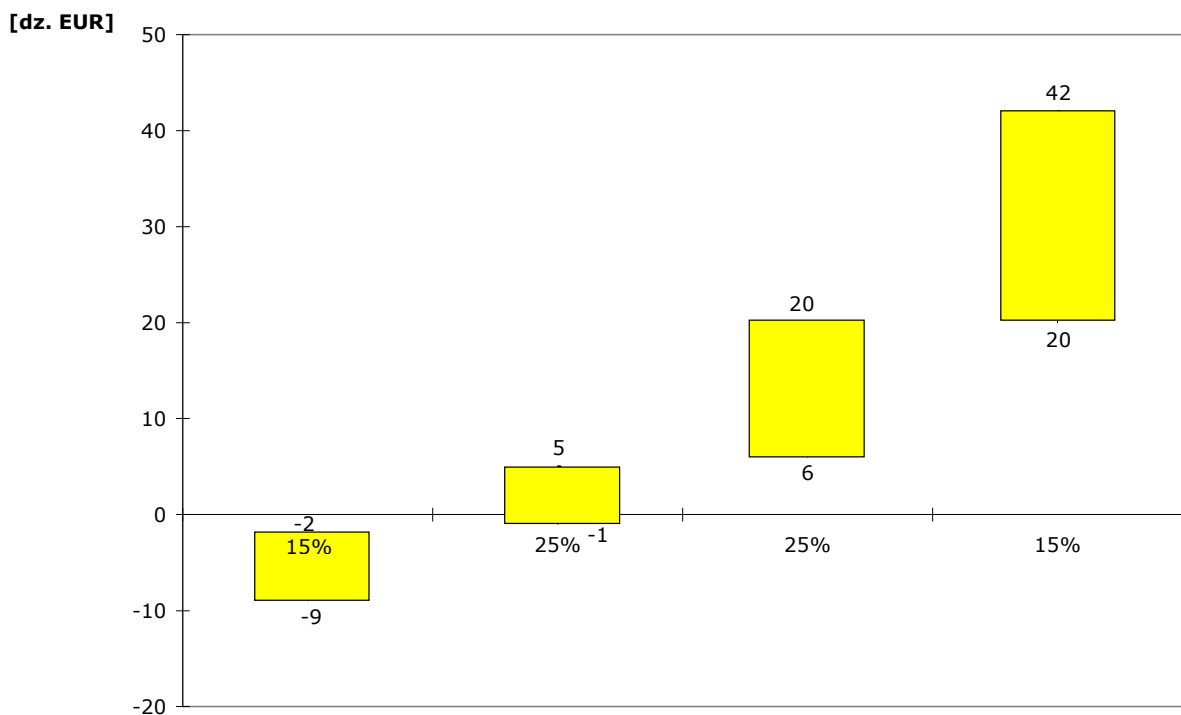

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

7.2.3 Resultaat van het boekjaar

Volgende figuur 23 toont de verdelingsanalyse van het resultaat van het boekjaar van 2000. Deze is gebaseerd op de gegevens van 97 praktijken die eveneens in de vorige analyses opgenomen waren. De overige 17 dierenartsenpraktijken publiceerden in 2000 hun resultaat van het boekjaar niet. Op de figuur is te zien dat de situatie nog erger lijkt dan dat ze naar voren kwam in de probleemstelling. Daar werd gesteld dat 47 procent van de praktijken in 2000 een winst boekte die lager lag dan 19 028 euro. Uit deze figuur blijkt dat bijna 75 procent van de bedrijven onder dit cijfer blijft. Het gemiddelde ligt op 13 732 euro, de mediaan op 5 000 euro. Deze berekeningen zijn echter gebaseerd op slechts 97 praktijken, wat het grote verschil in cijfers kan verklaren.

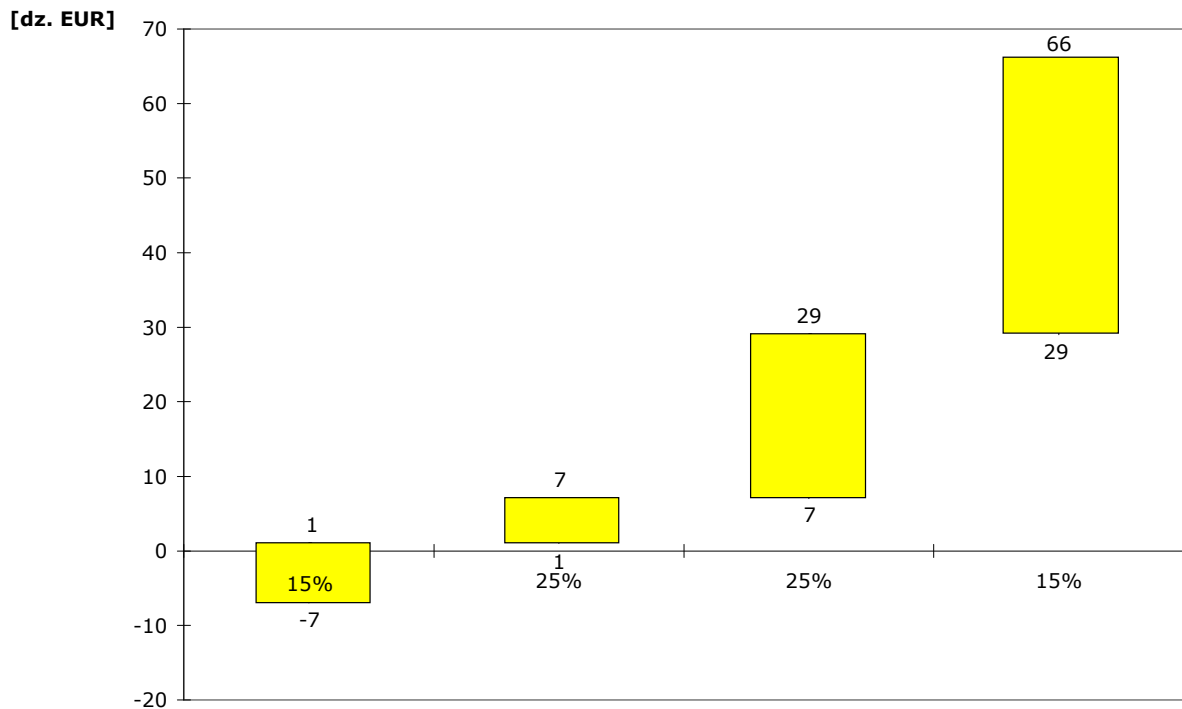
Figuur 23: Verdelingsanalyse resultaat van het boekjaar van 2000 voor 97 Vlaamse dierenartsenpraktijken

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

In 2005 ziet de situatie er iets beter uit voor deze 97 praktijken. Figuur 24 toont namelijk dat minder praktijken een negatief resultaat halen en uit de cijfers blijkt dat meer praktijken een winst boekten die hoger lag dan 19 028 euro. De spreiding bij de 15 procent bedrijven met het hoogste resultaat is toegenomen. De mediaan is gestegen tot 7 000 euro en het gemiddelde tot 23 072 euro.

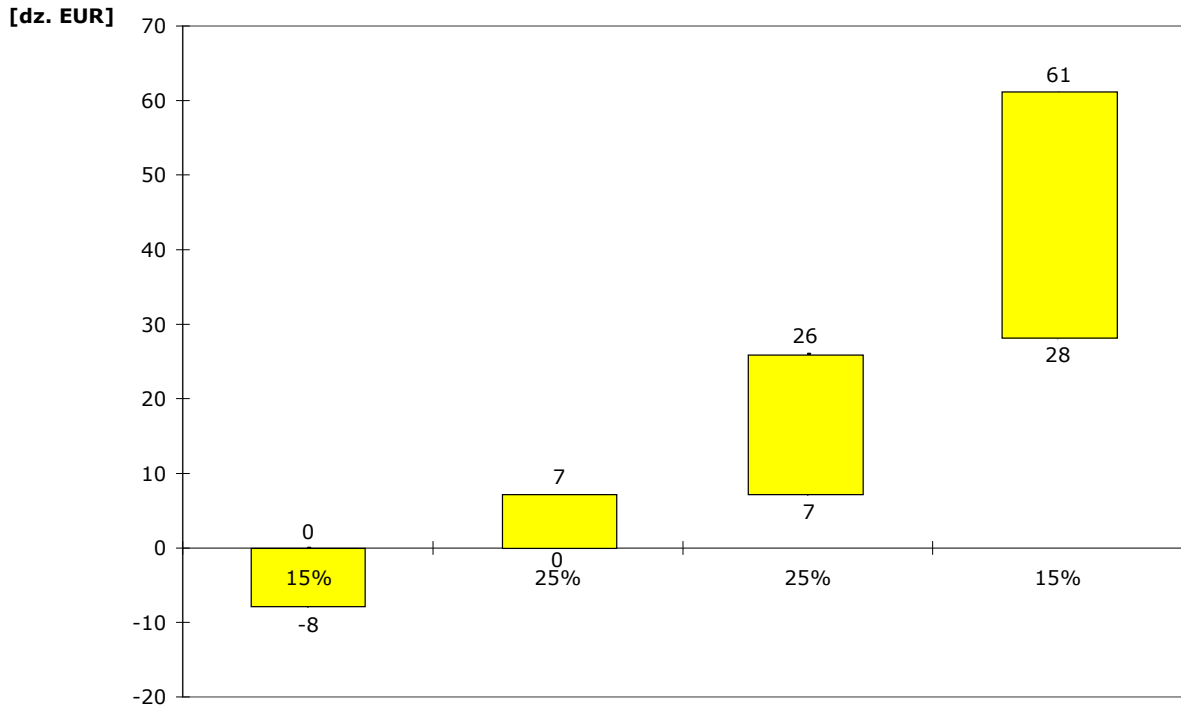
Figuur 24: Verdelingsanalyse resultaat van het boekjaar van 2005 voor 97 Vlaamse dierenartsenpraktijken

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

Bovendien toont figuur 25 de cijfers voor alle 114 dierenartsenpraktijken. De mediaan bedraagt eveneens 7000 euro, het **gemiddelde** is gedaald tot **19 817 euro**. Vergeleken met figuur 23 valt op dat enkele praktijken die voorheen opgenomen waren, nu in de uiterste decielen vielen waardoor ze weggelaten zijn. Daarnaast wordt duidelijk dat **één vierde** van de praktijken een **negatief resultaat** boekte.

Figuur 25: Verdelingsanalyse resultaat van het boekjaar van 2005 voor 114 Vlaamse dierenartsenpraktijken

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

7.3.4 Personeelsbestand

In Bel-First zijn er tevens gegevens uit de sociale balans terug te vinden. Uit deze gegevens kan berekend worden hoeveel personeelsleden er per praktijk gemiddeld voltijds of deeltijds werkten in 2005. Volgens de resultaten van de enquête werkte er in 2006 gemiddeld 0,12 dierenartsen per praktijk voltijds in loondienst. Volgens Bel-First lag dit cijfer in 2005 hoger, namelijk op 0,25 practici. Hoewel deze cijfers terugslaan op twee verschillende jaren, is dit waarschijnlijk niet de voornaamste verklaring voor het verschil. De gegevens van Bel-First tonen namelijk dat dit gemiddelde niet sterk varieerde over de periode 2001-2005, waardoor aangenomen kan worden dat er van 2005 naar 2006 zich eveneens geen grote wijzigingen voordeden. Een waarschijnlijker verklaring is dat voornamelijk groepspraktijken verplicht zijn hun jaarrekening neer te leggen. Zoals uit hoofdstuk vier duidelijk werd, hebben groepspraktijken vaker mensen in loondienst werken dan éénmanspraktijken. Dit zorgt ervoor dat het gemiddelde omhoog getrokken wordt.

Dezelfde verklaring geldt voor het verschil tussen het gemiddeld aantal deeltijds in loondienst werkende dierenartsen volgens de enquête en Bel-First. De resultaten van de enquête toonden een gemiddelde van 0,029 dierenartsen per praktijk, Bel-First stelt daarentegen dat er gemiddeld 0,44 practici per praktijk deeltijds werken.

7.4 Ratio-analyse

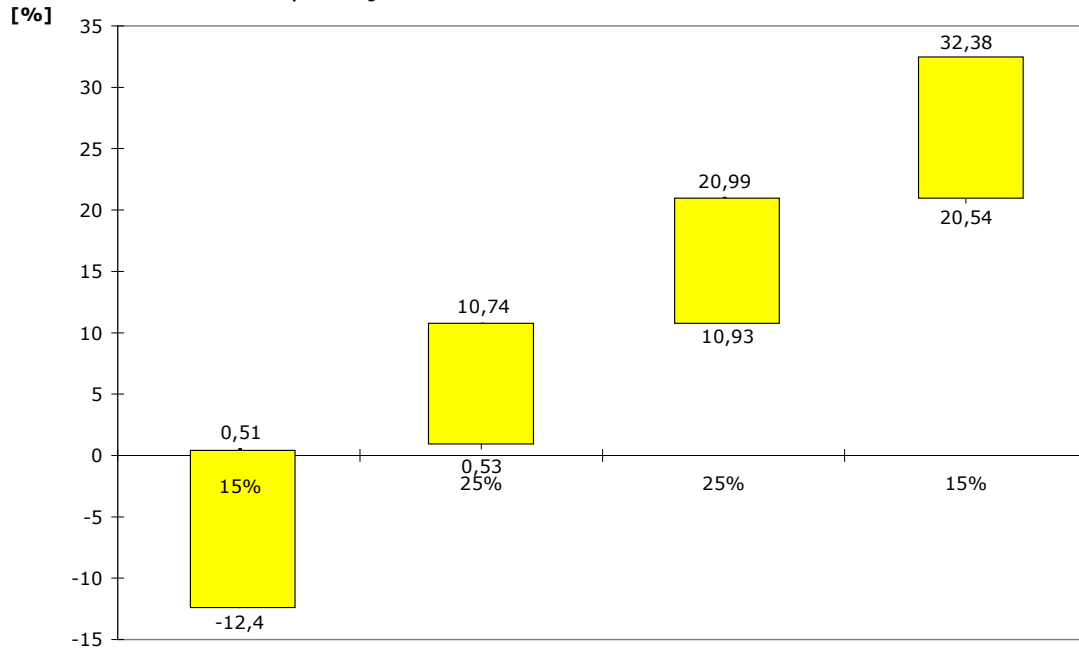
7.4.1 Ratio's met betrekking tot de rentabiliteit

De volgende ratio's behandelen de rentabiliteit van de dierenartsenpraktijken. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de netto rentabiliteit van het eigen vermogen en van het totaal vermogen. Bel-First geeft deze cijfers voor 89 van de 114 praktijken.

De netto rentabiliteit van het eigen vermogen is een maatstaf voor de winstgevendheid van de onderneming zoals die door aandeelhouders-eigenaars wordt ervaren in verhouding tot hun inbreng. Aandelen zijn risicokapitaal en dit risico moet vergoed worden. Daarom zou de onderneming een betere vergoeding moeten bieden dan beleggingen met een vaste rente. (Limère, 2004) Figuur 26 toont een verdelingsanalyse van de **netto rentabiliteit van het eigen vermogen** voor de dierenartsenpraktijken voor 2005. De uiterste decielen zijn weggelaten om een vertekend beeld te vermijden. **Vijfentwintig procent** heeft een netto rentabiliteit die **lager ligt dan 0,51 procent**.

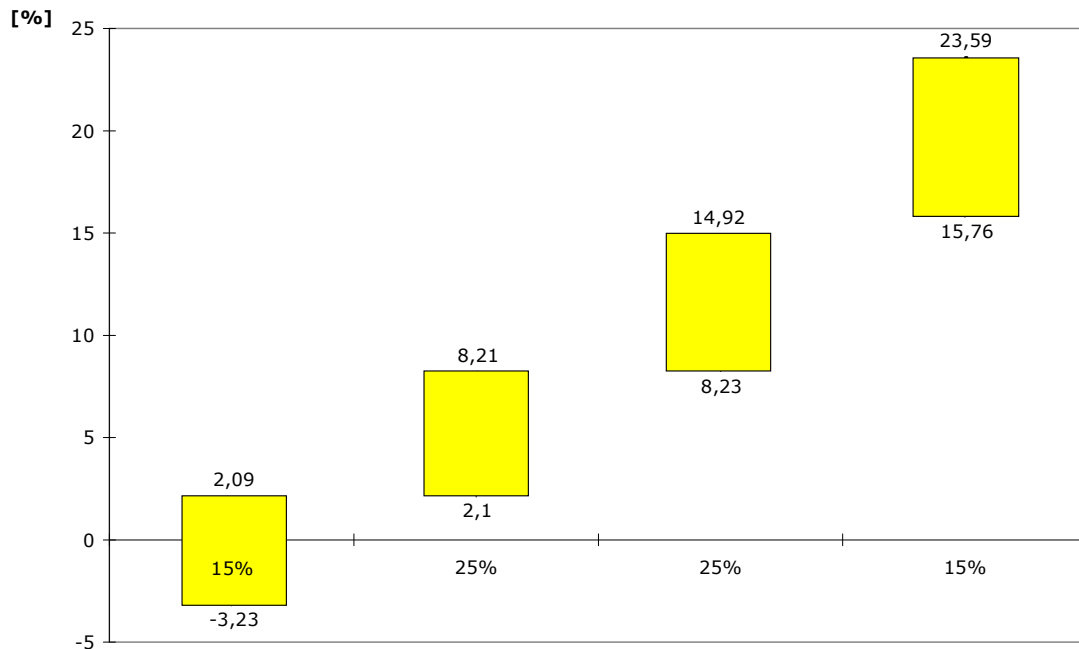
De **netto rentabiliteit van het totaal der activa** meet de rentabiliteit van al de ingezette middelen van de onderneming. Ze geeft dus een beeld van de manier waarop het management deze middelen beheerd heeft. (Limère, 2004) Figuur 27 geeft de verdelingsanalyse weer van deze ratio van 2005 voor de dierenartsenpraktijken. Het eerste en het laatste deciel zijn weggelaten. Voor de meeste bedrijven is de netto rentabiliteit van de totale activa positief, voor **25 procent** van de praktijken bedraagt ze **minder dan 2,09 procent**. De mediaan bedraagt 8,23 procent.

Figuur 26: Verdelingsanalyse netto rentabiliteit van het eigen vermogen van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

Figuur 27: Verdelingsanalyse netto rentabiliteit van de totale activa van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken

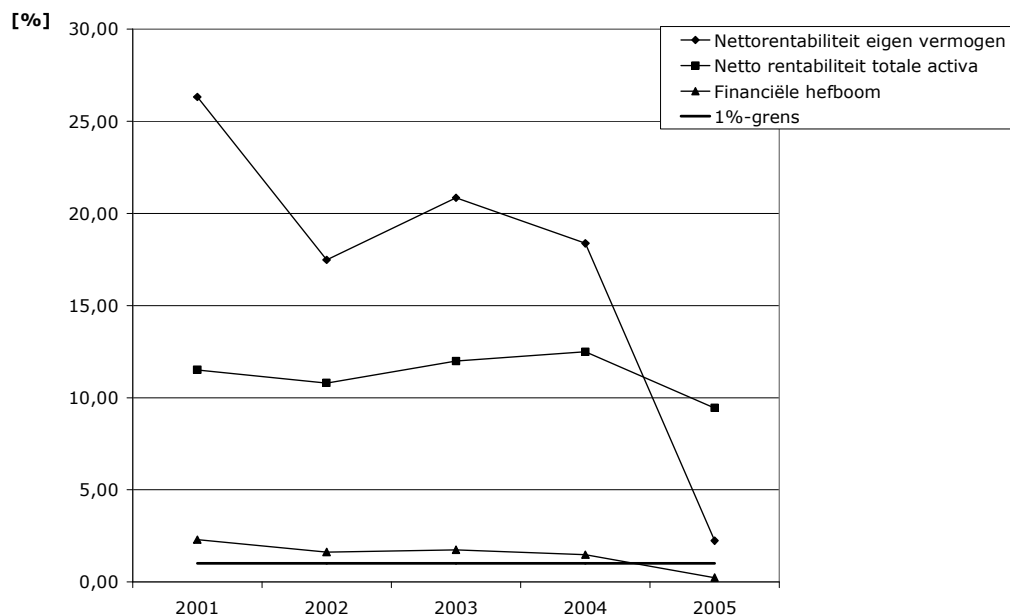

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

De evolutie van deze ratio's wordt door grafieken 28 en 29 visueel voorgesteld. Grafiek 28 toont de gemiddelde rentabiliteit voor de 114 praktijken, figuur 29 de mediaan. Wanneer de gemiddelde netto rentabiliteit van het eigen vermogen vergeleken wordt met de mediaan van deze ratio, wordt het duidelijk dat het gemiddelde sterk beïnvloed wordt door enkele extreme waarden. Het fluctueert sterk, terwijl de mediaan redelijk stabiel blijft. Beide kennen wel een sterke daling in 2005. Dit kan doordat de winst dat jaar terugviel, terwijl het eigen vermogen toenam. De netto rentabiliteit van het totale vermogen kent een eenzelfde verloop als de netto rentabiliteit van het eigen vermogen, maar vertoont minder grote sprongen.

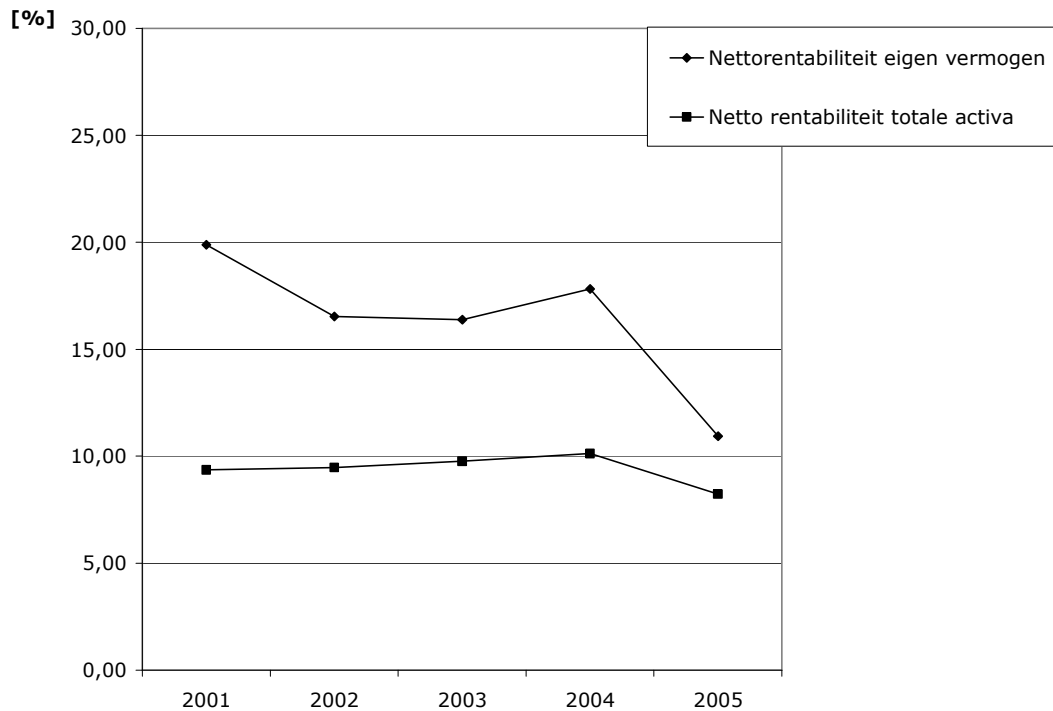
De netto rentabiliteit van het eigen vermogen kan uitgedrukt worden als het product van de netto rentabiliteit van de totale activa en de financiële hefboomcoëfficiënt. Wanneer deze berekening gemaakt wordt, is in figuur 28 te zien dat er over de periode 2001-2004 sprake is van positieve hefboomwerking (de gemiddelde financiële hefboomcoëfficiënt is groter dan één). De netto rentabiliteit van het eigen vermogen is dan groter dan de netto rentabiliteit van de totale activa of met andere woorden, de rentabiliteit van de totale activa is hoger dan de gemiddelde interestvoet op schulden. Dit wijst erop dat indien de onderneming met minder eigen vermogen en meer vreemd vermogen gefinancierd wordt, de rentabiliteit van het eigen vermogen zal toenemen (Limère, 2004).

Figuur 28: De evolutie van de gemiddelde netto rentabiliteit

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

Figuur 29: De evolutie van de mediaan van de netto rentabiliteit

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

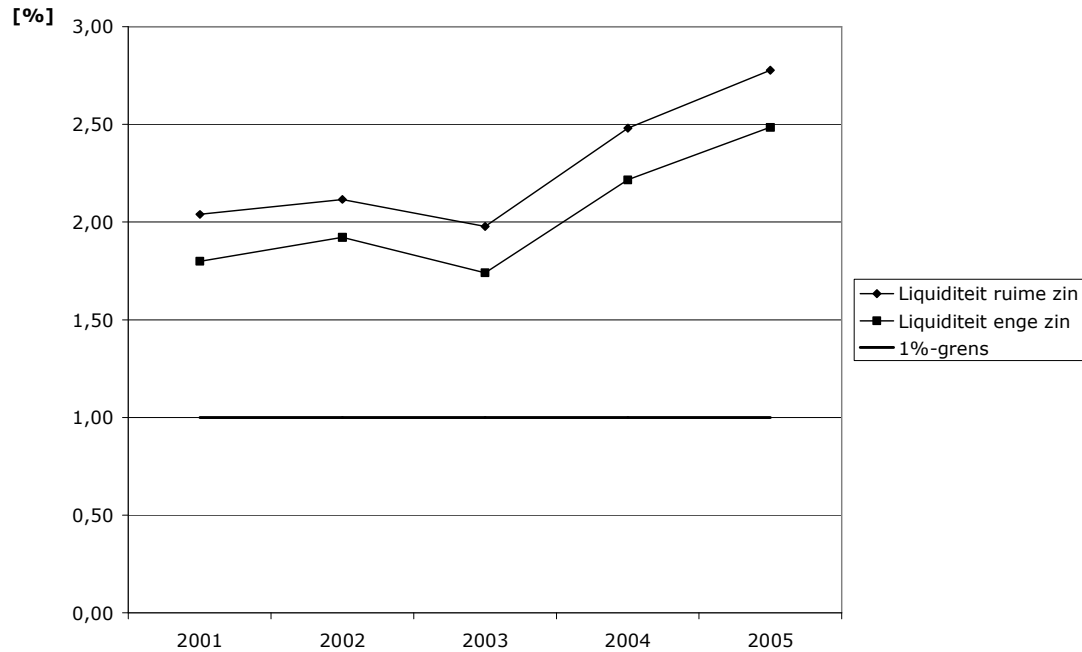
7.4.2 Ratio's met betrekking tot de financiële structuur

Vervolgens worden de ratio's die betrekking hebben op de financiële structuur besproken, namelijk de liquiditeit en de solvabiliteit.

De **liquiditeit** meet de mate waarin een onderneming haar schulden op korte termijn kan aflossen. De minimumnorm voor deze ratio ligt op 1. Dit betekent dat kortlopende schulden uitsluitend roterende activa financieren. Indien dit niet het geval is, kan het bedrijf in betalingsproblemen geraken. De vaste activa, die pas op lange termijn opbrengsten genereren, worden dan gefinancierd met leningen die op korte termijn terugbetaald moeten worden. Er bestaan twee soorten liquiditeit: de liquiditeit in ruime zin en in enge zin. De liquiditeit in enge zin is strenger dan de liquiditeit in ruime zin. Ze neemt de rubrieken voorraden en de overlopende rekeningen namelijk niet mee. (Limère, 2004)

De gemiddelden van deze ratio, die weergegeven worden in figuur 30, zijn gebaseerd op 112 dierenartsenpraktijken. In deze grafiek is te zien dat zowel de liquiditeit in ruime zin als deze in enge zin overheen heel de periode 2001-2005 **boven de norm** blijft.

Figuur 30: De evolutie van de liquiditeit

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

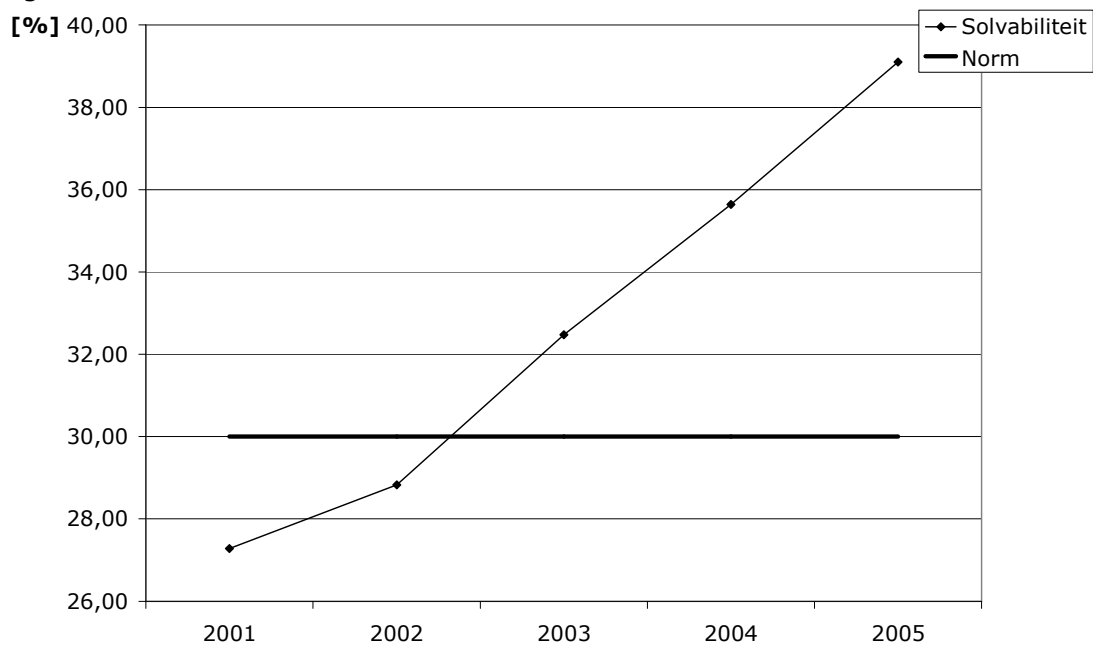
Ratio's die aansluiten bij de liquiditeit zijn het aantal dagen klantenkrediet en het aantal dagen leverancierskrediet. Deze gegevens zijn slechts van elf dierenartsenpraktijken beschikbaar. In 2005 bedroeg het aantal dagen klantenkrediet van deze elf praktijken gemiddeld 62 dagen, het aantal dagen leverancierskrediet 37 dagen. Dit kan in verband staan met de vaststelling dat vele dierenartsen problemen hebben met het betalingsgedrag van klanten. De cijfers zijn echter op veel te weinig praktijken gebaseerd om representatief te zijn.

De laatste ratio die berekend wordt, is de **solvabiliteit**. Deze geeft het eigen vermogen gedeeld door het totaal vermogen weer. Ze controleert of een onderneming over voldoende eigen vermogen beschikt om eventuele gecumuleerde verliezen te kunnen dragen. Het eigen vermogen vormt dus een veiligheidsbuffer voor kapitaalverschaffers. Hoe hoger het is ten opzichte van het vreemd vermogen, hoe zekerder kapitaalverschaffers zijn dat ze hun geleend geld kunnen terugkrijgen. Bovendien toont

dit dat de eigenaar van het bedrijf voldoende vertrouwen heeft in het feit dat zijn onderneming het goed zal doen. (Limère, 2004)

De gemiddelden van deze ratio, die voorgesteld worden in figuur 31, zijn gebaseerd op 111 praktijken. De solvabiliteit neemt constant toe. Vanaf 2003 blijft ze boven de norm van 30 à 33 procent die onder andere door financiële instellingen gehanteerd wordt (Limère, 2004). De goede solvabiliteit in 2005 kan verklaren waarom er weinig practici in de enquête aangeven problemen te hebben om een lening te krijgen.

Figuur 31: De evolutie van de solvabiliteit

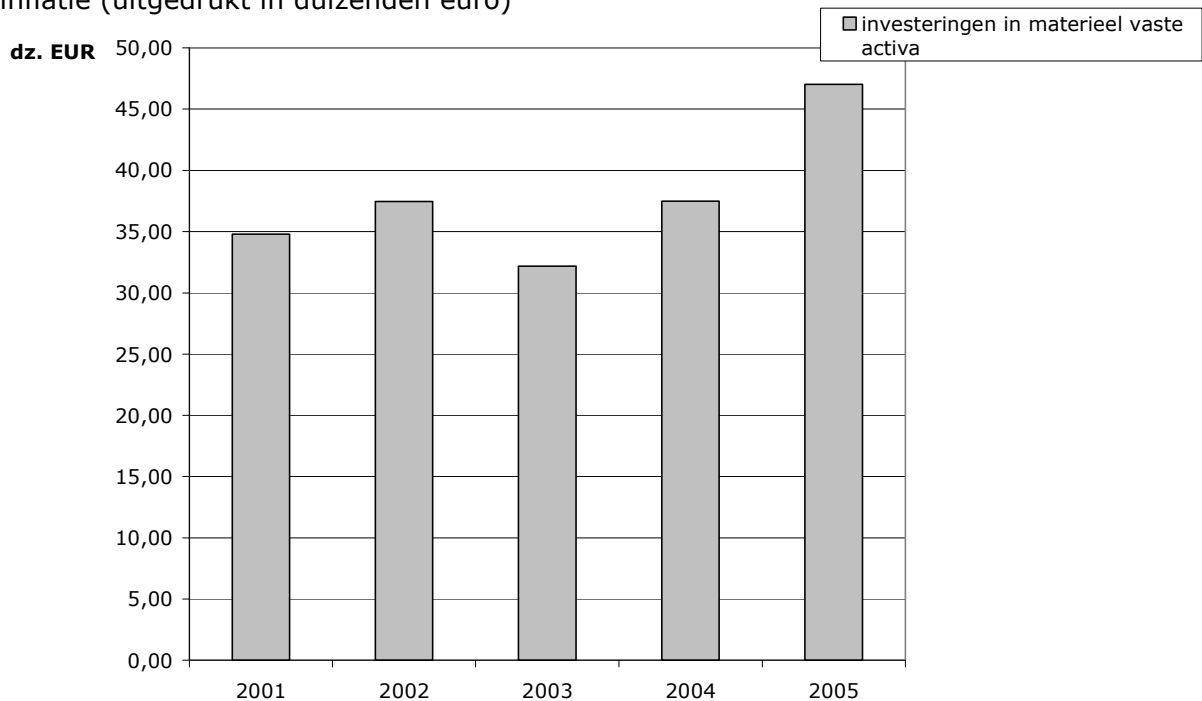

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006)

7.5 Investerings

In hoofdstuk vier kwam naar voren dat dierenartsen de afgelopen drie jaar vooral investeerden in computers, opleidingen, auto's en computertoebehoren. Dit zijn materieel vaste activa. Daarom toont volgende figuur 32 de evolutie van de investeringen in deze soort activa. Deze figuur houdt rekening met inflatie.

Figuur 32: De evolutie van de investeringen in materieel vaste activa gezuiverd van inflatie (uitgedrukt in duizenden euro)

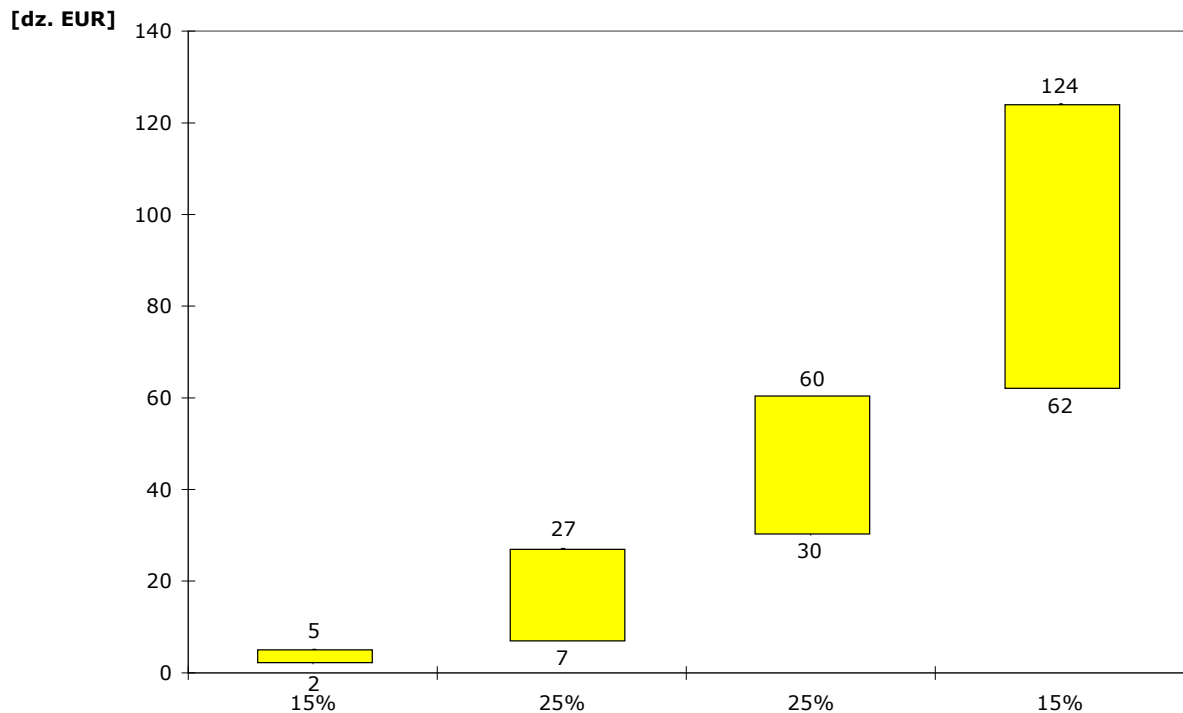

Bron: grafiek gemaakt op basis van de analyse van DVD Bureau van Dijk (2006) en inflatiecijfers van FOD economie, KMO, middenstand en energie (2007)

De cijfers die in staafdiagram 32 voorgesteld worden, zijn gebaseerd op 67 dierenartsenpraktijken. De grafiek toont dat het gemiddeld geïnvesteerde bedrag sinds 2003 toeneemt. Wanneer er geen rekening gehouden wordt met de inflatie blijft deze trend hetzelfde.

In 2005 bedraagt het **gemiddelde** bedrag dat door praktijken geïnvesteerd wordt, **52 224 euro**. De mediaan is 27 000 euro. Volgende figuur 33 geeft de verdelingsanalyse van dat jaar.

Figuur 33: Verdelingsanalyse investeringen in materieel vaste activa van 2005 voor Vlaamse dierenartsenpraktijken

Bron: Analyse op basis van DVD Bureau van Dijk (2006)

Uit deze figuur is af te lezen dat ongeveer 50 procent van de ondernemingen niet zo heel veel investeren in hun bedrijf. Dit kan te maken hebben met het feit dat computers, opleidingen, auto's en computertoebehoren niet zodanig zware investeringen zijn. Bovendien stelt dr. Jo Maris (2006):

"Veel vaste activa koop je maar één keer, bijvoorbeeld sterilisatiemateriaal, of maar om de zoveel jaar, bijvoorbeeld een auto".

Naarmate de bedragen van de investeringen toenemen, neemt ook de spreiding sterk toe. Deze dierenartsenpraktijken hebben misschien in 2005 hun praktijkruimte vernieuwd of in een gebouw geïnvesteerd.

8 Conclusie

8.1 Besluiten van deze studie

Het beroep dierenarts is een vrij beroep dat in Vlaanderen onder toezicht staat van de NGROD en verdedigd wordt door drie syndicale verenigingen: VDV, IV-DB en DVK Vlaanderen. België telt in totaal ongeveer 5 000 dierenartsen (FVE, 2006). Hiermee neemt ze, in vergelijking met haar buurlanden, de eerste plaats in wat betreft het aantal dierenartsen per 100 km² en per 100 000 inwoners. Van deze dierenartsen werkt 70 procent in een private praktijk, 9 procent in de publieke sector, 6 procent in de industrie en het privaat onderzoek en 15 procent in het buitenland (FVE, 2006). In Vlaanderen waren er in 2006 2 727 dierenartsen actief (NGROD, 2006).

In 1999 werkten 1500 Vlaamse dierenartsen in een praktijk. In dat jaar telde Vlaanderen 45 procent kleine huisdierenpraktijken, 20 procent grote huisdierenpraktijken en 35 procent gemengde praktijken. (de Kruif, 1999)

Het Vlaamse grondgebied telt twee universiteiten waar de studie diergeneeskunde aangevangen kan worden: de Universiteit Gent en de Universiteit Antwerpen. Enkel aan de Universiteit Gent kan de volledige opleiding doorlopen worden. In het academiejaar 2006-2007 telde de Universiteit Antwerpen ongeveer 300 en de Universiteit Gent circa 1 500 studenten. Het merendeel van deze studenten wil later met gezelschapsdieren werken.

Aan de enquête namen 73 procent mannelijke en 27 procent vrouwelijke dierenartsen deel. Ongeveer negentig procent van hen werkt in zijn/haar eigen praktijk en circa 50 procent wordt bij het werk bijgestaan door zijn/haar partner. Ongeveer de helft behandelt voornamelijk KHD, 40 procent GHD en 10 procent verdeelt zijn/haar tijd over beide groepen. Vrouwen werken meer met KHD, terwijl mannen zich eerder toeleggen op GHD.

Bijna twee derde van de praktijken zijn éénmanspraktijken. Indien er gewerkt wordt in een groepspraktijk, is deze meestal georganiseerd als BVBA. Jongere dierenartsen werken vaker in een groepspraktijk dan hun oudere collega's. Daarnaast zijn 70 procent van de dierenartsenpraktijken gelegen in een dorp. De provincies Oost- en West-Vlaanderen tellen de meeste praktijken.

Per praktijk werken er gemiddeld 1,81 dierenartsen. Meestal zijn alle dierenartsen in een praktijk tewerkgesteld op zelfstandige basis. In 47 procent van de praktijken werken één of enkele niet-dierenartsen, die vooral het onderhoud van de praktijk op zich nemen.

Ongeveer drie vierde van de Vlaamse dierenartsen zijn minstens 40 uur per week met hun beroep bezig. Bovendien werken practici die zich toegelegd hebben op GHD in de regel meer uren per week dan dierenartsen die voornamelijk KHD behandelen. Vrouwen werken vaker deeltijds dan hun mannelijke collega's. Bijna één vierde van de practici besteedt meer dan 10 procent van hun totale werktijd aan administratief werk.

De diersoort die een dierenarts voornamelijk behandelt, bepaalt de manier waarop hij zijn werk organiseert. Dierenartsen die zich toegelegd hebben op GHD werken vooral op afspraak en gaan meestal op huisbezoek.

Vlaamse dierenartsenpraktijken investeren voornamelijk in niet-medische apparatuur, zoals computers. De meeste financieren deze investeringen met eigen kapitaal. Het gemiddelde investeringsbedrag, berekend op de gegevens van 114 praktijken, bedroeg in 2005 52 224 euro. Groepspraktijken investeren in meer verschillende zaken dan éénmanspraktijken. Bovendien financieren ze deze investeringen vaker met leningen.

Practici worden het meest gemotiveerd door de uitdaging om de correcte diagnose te stellen, het goed op de behandeling reageren van een dier, het sociaal contact en de variëteit van de job. Vrouwen en dierenartsen die zich toegelegd hebben op KHD zijn meer tevreden over hun beroep.

Zeven procent van de Vlaamse dierenartsen is echter ontevreden over zijn/haar beroep. Een derde zou de studie niet opnieuw aanvangen. De belangrijkste redenen hiervoor zijn de te lage verloning in verhouding met de studies en de werkdruk en het weinige respect van klanten. De belangrijkste problemen waarmee dierenartsen kampen zijn: veel

administratief werk, onevenwicht tussen werk en beloning en het betalingsgedrag van klanten. De moeilijkheden met veel administratief werk duiken voornamelijk op bij dierenartsen die zich toegelegd hebben op GHD.

Bovendien zien de meeste dierenartsen de toekomst niet rooskleurig in. Ze vrezen voor een overschot aan dierenartsen in de gezelschapsdierensector en een tekort aan praktici in de nutsdierensector. Daarnaast voelen ze in alle sectoren de dreiging van een prijsstrijd. In West-Vlaanderen zijn er meer dierenartsen actief die zich toegelegd hebben op GHD dan in de andere provincies. In deze provincie vrezen de praktici het meest voor een prijsstrijd in de nutsdieren- en paardensector en hebben ze er ook het vaakst problemen mee. Dr. Hales (2007) merkt op dat in West-Vlaanderen veel landbouwbedrijven verdwijnen. Dit kan de resultaten verklaren. Daarnaast stelt hij dat het hem verbaasd dat dierenartsen over het algemeen geen positievere visie hebben over de toekomst. Volgens hem bestaan er nochtans vele opportuniteiten voor dierenartsen. Als voorbeeld haalt hij het veranderend behoeftepatroon van klanten aan. Hierdoor groeide onder andere de markt van de dieetvoeding enorm. Bovendien biedt dit dierenartsen de mogelijkheid om zich meer te specialiseren.

Andere toekomstperspectieven zijn dat dierenartsen zich meer zullen specialiseren en dat het aantal groepspraktijken zal toenemen. Momenteel is er in de meerderheid van de praktijken geen dierenarts aanwezig die zich gespecialiseerd heeft in een bepaald deelgebied van de diergeneeskunde. Nochtans heeft 86 procent van de dierenartsen zich al eens bijgeschoold op diergeneeskundig gebied. Bijscholen in een diergeneeskundig topic is ook voor de toekomst een belangrijke doelstelling. Hierbij haalt dr. Hales (2007) aan dat er relatief weinig dierenartsen reeds een managementopleiding volgden. Nochtans wordt dit volgens hem in de toekomst steeds belangrijker.

In Antwerpen, Vlaams-Brabant en Limburg zijn er meer groepspraktijken gelegen dan in de andere provincies. In groepspraktijken zijn er eveneens meer verschillende specialisaties vertegenwoordigd dan in éénmanspraktijken. Daarnaast volgden dierenartsen die in groepspraktijken werken, reeds over meer verschillende onderwerpen een opleiding dan praktici die tewerkgesteld zijn in éénmanspraktijken.

Jongere dierenartsen staan positiever ten opzichte van samenwerken dan hun oudere collega's. Dit kan ertoe leiden dat de verwachting dat er in de toekomst meer groepspraktijken zullen ontstaan en er meer specialisatie mogelijk zal zijn uitkomt.

Dierenartsen mogen het verkort boekhoudschema toepassen. De analyse van de jaarrekening op basis van gegevens van 114 dierenartsenpraktijken toont aan dat de voornaamste post van hun vaste activa de materieel vaste activa zijn, en dan vooral de post terreinen en gebouwen. Handelsvorderingen en liquide middelen vormen de belangrijkste vlottende activa. De post "*reserves, overgedragen winst/verlies, andere*" neemt het meeste gewicht in beslag van het eigen vermogen. De schulden op lange termijn zijn voornamelijk financiële schulden en deze op korte termijn zijn verplichtingen aan leveranciers en overige schulden. De aankoop van goederen en diensten en diverse goederen, vormen de belangrijkste kostengroep van dierenartsen. Uiteindelijk bedraagt het resultaat van het boekjaar gemiddeld 8 à 10 procent van de omzet.

Drie vierde van de 114 dierenartsenpraktijken realiseerde in 2005 een omzet die lager lag dan 268 000 euro. Het gemiddelde resultaat van het boekjaar bedroeg in dat jaar 19 817 euro. Een vierde van de praktijken haalde een rentabiliteit van het eigen vermogen die lager lag dan 0,51 procent en een rentabiliteit van het totaal vermogen die lager lag dan 2,09 procent. De liquiditeit van de dierenartsenpraktijken was wel goed: zowel de liquiditeit in ruime zin als deze in enge zin bleef in de periode 2001-2005 boven de norm van 1%. De solvabiliteit bleef vanaf 2003 boven de norm van 30 à 33 procent die banken meestal hanteren bij het nemen van beslissingen om leningen toe te staan.

8.2 Aanbevelingen en vragen voor verder onderzoek

Dit rapport schets de kenmerken van de dierenartsensector en van dierenartsen die werken in een praktijk in Vlaanderen. Aan de hand hiervan wil AUV Belgium CVBA haar dienstverlening verbeteren en wensen prof. dr. Opsomer en dr. De Vlieghe de opleidingen van de dierenartsen aan de Universiteit Gent aan te passen. Daarom worden in dit hoofdstuk enkele aanbevelingen geformuleerd. Bij het schrijven van dit rapport rezen spontaan nieuwe vragen. Deze werden niet allen onderzocht door tijdsgebrek of omdat ze buiten het doelgebied vielen. Hieronder worden een aantal van deze vragen

samen met enkele aanbevelingen opgesomd. Deze kunnen interessant zijn om in latere rapporten te behandelen.

Een eerste aanbeveling is om de cursus economie die studenten aan de Universiteit Gent krijgen meer praktijkgericht te maken. Zo is het belangrijk dat studenten een goed idee krijgen van hoe een praktijk gemanaged moet worden. Ze moeten inzicht krijgen in hoe ze het beste een prijs kunnen berekenen, op basis van hun eigen kosten en rekening houdend met de prijzen van collega's. Het verwerven van inzicht in de verschillende administratieve verplichtingen van dierenartsen verdient eveneens aandacht. Daarnaast is het belangrijk dat ze, met het oog op het stijgend aantal groepspraktijken, leren om te gaan met collega's en personeel. Bovendien kan een beperkte studie van het vennootschapsrecht inzicht geven in wat de beste samenwerkingsvorm voor hun praktijk is.

Dit laatste is eveneens een interessant onderwerp voor verder onderzoek. "*Waarom kiezen dierenartsen voor een bepaalde samenwerkingsvorm?*" In deze studie werd vastgesteld dat vooral de BVBA populair is. "*Wat zijn de redenen hiervoor?*" Dr. Maris (2006) vermeldde kort de fiscale voordelen van een vennootschap. "*Zijn deze voordelen steeds aanwezig?*" Bovendien is het ook belangrijk om na te gaan of dierenartsen wel op de hoogte zijn van de verschillende mogelijkheden om zich te verenigen.

AUV kan hier eveneens een belangrijke rol in spelen. Zo kunnen ze een juridische dienst oprichten waarbij hun leden steeds terecht kunnen met allerlei vragen over bijvoorbeeld vennootschapsrecht en fiscaliteit. Een andere mogelijke service die ze kunnen aanbieden is een adviesdienst om economische vraagstukken te helpen oplossen. Zo zouden ze op aanvraag van de dierenartsen hun praktijk kunnen doorlichten en enkele aanbevelingen voor verbetering formuleren. Een element hierbij is dan dat ze de dierenartsen inzicht verstrekken in hun werkelijke kosten, waardoor deze betere prijzen kunnen aanrekenen. Hierdoor kan het rendement van de praktijk toenemen. Dr. Hales (2007) merkt echter op dat het momenteel voor AUV financieel niet haalbaar is dergelijke diensten aan te bieden. Hun leden betalen namelijk geen lidgeld en de vraag naar zulke services is te beperkt om hiervoor enkele mensen in dienst te nemen. AUV kan volgens hem wel tussenpersoon spelen tussen dierenartsen en gespecialiseerde ondernemingen. Dierenartsen zouden dan bij AUV terecht kunnen met de vraag welk bedrijf hen kan bijstaan.

Een ander idee is dat AUV ontmoetingen kan organiseren tussen dierenartsen uit een bepaalde regio. Op deze manier wordt de collegialiteit bevorderd, waardoor er een aangener werkklimaat kan ontstaan. Dr. Hales (2007) merkt op dat dit opgenomen is in de doelstelling van AUV. Bovendien ziet hij nog meer mogelijkheden van zulke contacten. Hij stelt dat ze een platform kunnen zijn voor de individuele ontwikkeling van dierenartsen, dat ze gebruikt kunnen worden om aan benchmarking te doen (door middel van het uitwisselen van kerngetallen) en dat het dierenartsen ideeën kan geven over hoe ze hun praktijk beter kunnen inrichten. Dr. Hales stelt eveneens voor om niet alleen ontmoetingen te organiseren tussen dierenartsen uit een bepaalde regio, maar ook tussen bijvoorbeeld dierenartsen die in hetzelfde deelgebied gespecialiseerd zijn.

Het overaanbod aan dierenartsen is een belangrijk probleem waarover vele practici zich zorgen maken. Een belangrijke oplossing hiervoor ligt in het beperken van de studenten diergeneeskunde. Aangezien een numerus clausus politiek zeer gevoelig ligt (Opsomer en De Vlieghe, 2007), lijkt het invoeren van een ingangsexamen een goed alternatief. Een andere of aanvullende oplossing ligt in het ontraden van studenten om de studie aan te vangen. Misschien kunnen bij informatiedagen dierenartsen uitgenodigd worden om te komen spreken over hoe het er in hun beroep werkelijk aan toe gaat, zodat zowel de positieve als de negatieve kanten worden toegelicht. De media kunnen eveneens gebruikt worden als hulpmiddel: in plaats van enkel de romantische kant van het beroep te tonen, kunnen ze ook de nadelen in beeld brengen. Op deze manier zullen studenten beter beseffen waaraan ze beginnen zodat ze later minder snel teleurgesteld zullen worden. Een ander voordeel dat kan voortvloeien uit het op deze manier gebruiken van de media, is dat klanten gaan inzien dat een dierenarts hun respect verdient. Dr. Hales (2007) merkt op dat hier een belangenconflict ontstaat tussen de faculteit diergeneeskunde en de dierenartsensector. De faculteit heeft het liefst zoveel mogelijk studenten. Dit is goed voor hun imago en zorgt ervoor dat ze meer geld krijgen. Het inschakelen van de media is volgens dr. Hales in de eerste plaats de taak van de beroepsorganisaties.

Een gedetailleerde studie naar het inkomen van dierenartsen en de omvang van hun investeringen kan ook belangrijke inzichten opleveren. Helaas tonen pogingen uit het verleden dat de respons op zulke enquêtes meestal erg laag ligt. Een multivariante data-analyse op basis van de resultaten van dit onderzoek kan eveneens interessante verbanden naar voren brengen.

Daarnaast leek het dr. Hales (2007) interessant om te onderzoeken of dierenartsen die in loondienst werken meer tevreden zijn over hun beroep dan dierenartsen die zelfstandige zijn. Hij merkte eveneens op dat jongeren meer de neiging hebben om in loondienst te werken. Dit zou empirisch kunnen worden nagegaan. Daarnaast stelde hij zich de vraag waarom dierenartsen vaak problemen hebben met veel administratief werk. *Hebben andere beroepen hier ook zoveel moeilijkheden mee?* Ten slotte lijkt het hem interessant om de financiële prestaties van Vlaamse of Belgische dierenartsen te vergelijken met deze van de buurlanden.

Het kan interessant zijn om dit onderzoek binnen enkele jaren te herhalen, zodat evoluties vastgesteld kunnen worden.

Literatuurlijst

Brochure AUV (2007)

Broeckmans, J. (2004) *Methoden van onderzoek en rapporteren syllabus*, Diepenbeek, LUC

Bureau Van Dijk (2006), *Bel-First DVD*

Central Intelligence Agency (online) "Central Intelligence Agency: The World Factbook" (geciteerd 1 december 2006). Beschikbaar op <URL: <https://www.cia.gov>>.

De Clercq, B.J. (1998) "De ordes van vrije beroepen", *Tijdschrift Kultuurleven: Tijdschrift voor cultuur en samenleving*, volume 3, jaargang 65, p. 32-37

de Kruif, A. (1999) "De toekomst van het diergeneeskundig beroep", *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 68, nr. 2, p. 53-55

de Kruif, A. (2004) "Een prognose van de behoefte aan dierenartsen in 2025 en de gevolgen daarvan voor de diergeneeskundige opleiding en praktijk", *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 73, nr. 4, p. 212-216

Dewulf et al. (2006) "Peiling naar de beroepsactiviteiten en de kwaliteit van de diergeneeskundige opleiding bij recent afgestudeerde dierenartsen aan de hand van een enquête", *Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift*, 75, p. 187-195

Dierenartsenbelangen (online) (geciteerd 17 april 2007). Beschikbaar op <URL: <http://www.ivdb.be>>

DVK Vlaanderen (2007) *Informatie DVK Vlaanderen* (e-mail van Hendrickx, L.) (online).

Englebienne, M. (2005) "47% van de Belgische dierenartsenpraktijken is weinig rendabel", *Het Dierenartsenweekblad: de hoofdzaken in de diergeneeskundige actualiteit*, nr. 33 12 september, p. 1 en 3

FVE (2006) "About FVE" (online) (geciteerd 5 november 2006).
Beschikbaar op <URL: <http://www.fve.org/index.html>>.

FVIB (2007) (online) (geciteerd 6 februari 2007).
Beschikbaar op <URL: <http://www.fvib.be/>>.

FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie (2007) "Indexcijfer der consumptieprijzen"
(online) (geciteerd 14 mei 2007). Beschikbaar op
<URL: http://mineco.fgov.be/informations/indexes/indint1xls_1997_1999_12_nl.htm>

Gielen, R. (1992) *Wel en wee van een associé: praktische gids voor vrije beroepen en KMO's*, Zellik, Roularta Books

Good Veterinary Practice (online) (geciteerd 27 februari 2007).
Beschikbaar op <URL: <http://juliette.nfrance.com/~ju15296/>>

Hales, G. (2007a) *Beperking studenten Luik* (e-mail van auteur) (online)

Hales, G. (2007b) *Informatie AUV* (e-mail van auteur) (online)

Lesaffer, P. (2006a) "Moet dat dingske aan mijn koe werken?", *De Standaard*, 15 april,
p. 6

Lesaffer, P. (2006b) "Zes jaar studeren om uitgebuit te worden", *De Standaard*, 10 april,
p. 6

Limère, A. (2004) *Financiële analyse, Een statistische analyse van de Belgische jaarrekening*, Antwerpen, Uitgeverij De Boeck nv

Malysse, K. (2006) *Een onderzoek naar de prijsbepaling door dierenartsenpraktijken in Vlaanderen*

NGROD (2006) "Getallen ledenbestand augustus 2005"

NGROD (2007) *Informatie centrum voor tweedelijnsdiergeneeskunde*
(e-mail van Storme, C.) (online).

Orde der dierenartsen: Nederlandstalige Gewestelijke Raad (2007) (online)
(geciteerd 16 februari 2007). Beschikbaar op <URL: <http://www.ordederdierenartsen.be>>

RSVZ (2007) "Statistieken" (online) (geciteerd 6 februari 2007).
Beschikbaar op <URL: <http://www.rsvz-inasti.fgov.be/nl/tools/statistics/index.htm>>

Roelvink, V. (2005) "Goodwill: de arbeidsbeloning in relatie tot de werkweek, de samenstelling van de maatschap en de bruto-omzet en de nettowinst",
Tijdschrift Diergeneeskunde, deel 130, aflevering 3, p. 100

Statistics Belgium (2006) "Landbouwtelling" (online) (geciteerd 29 juli 2006).
Beschikbaar op <URL: http://www.statbel.fgov.be/downloads/cah2006m_nl.xls>

Steenhaut, V. et al. (2006) "Instroomenquête van studenten van het eerste jaar bachelor in de diergeneeskunde van de Universiteit Gent: analyse en studieresultaten",
Vlaams Diergeneeskundig Tijdschrift, 75, nr. 6, p. 401-407

Universiteit Antwerpen (2007) *Aantal studenten eerste bachelor*
(e-mail van Mathieu, E.) (online)

Universiteit Gent (2007a) *Aantal studenten eerste bachelor en derde proef*
(e-mail van Van den Berge, V.) (online).

Universiteit Gent (2006) "Facultaire Studentenadministratie" (online)
(geciteerd 1 december 2006a). Beschikbaar op
<URL: <https://www.ugent.be/nl/onderwijs/administratie/administratie/statistieken>>

Universiteit Gent (2006) "Inhoud en opbouw" (online) (geciteerd 1 december 2006b)
Beschikbaar op <URL: <http://www.ugent.be/di/nl/studie/tewerkstelling>>

Universiteit Gent (2006) "Tewerkstelling" (online) (geciteerd 14 februari 2007b)
Beschikbaar op <URL: <http://www.ugent.be/di/nl/studie/tewerkstelling>>

Van Dale (2005) *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal*, Van Dale
Lexicografie bv, Utrecht

Vandecappelle, D. (2001) *Studie van de beroepssituatie 2000-2001*,
Dierenartsen in Vlaanderen – EHSAL-studie

Vanspauwen, B. (2006) "Jonge dierenarts schittert in Dieren in Nesten",
Het Laatste Nieuws, 7 november, p.15

VDV (2001) "VDV-jongeren" (online) (geciteerd 29 september 2006).
Beschikbaar op <URL: <http://www.student-dierenarts.be>>

VDV (2001) (online) (geciteerd 17 april 2007).
Beschikbaar op <URL: <http://www.vlادiver.org> >

Interviews:

- dr. Peter Coutteel (2006)
- dr. Bart De Bruycker (2006)
- dr. Sarne De Vliegheer (2006 en 2007)
- dr. Georges Hales (2006 en 2007)
- dr. Jo Maris (2006)
- dr. Nelly Mols (2006)
- prof. dr Geert Opsomer (2006 en 2007)
- dr. Els Rogiers (2006)
- dr. Marc 's Heeren (2006)
- dr. Stefaan Van Hoegaerden (2006)

Beurzen:

Expovet 2006, Gent, 10 tot 12 november, Flanders Expo

Wetteksten:

Code der plichtenleer uitgave 2001

Koninklijk Besluit van 10 april 2000 houdende bepalingen betreffende de
diergeneeskundige bedrijfsbegeleiding

Koninklijk Besluit van 23 mei 2000 houdende bijzondere bepalingen inzake het verwerven, het in depot houden, het voorschrijven, het verschaffen en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de dierenarts en inzake het bezit en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de verantwoordelijke voor de dieren

Koninklijk Besluit van 12 december 2000 tot wijziging van het koninklijk besluit van 10 april 2000 dat de diergeneeskundige bedrijfsbegeleiding regelt

Koninklijk besluit van 19 december 2002 tot wijziging van het koninklijk besluit van 23 mei 2000 houdende bijzondere bepalingen inzake het verwerven, het in depot houden, het voorschrijven, het verschaffen en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de dierenarts en inzake het bezit en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de verantwoordelijke voor de dieren

Koninklijk Besluit van 27 december 2004 tot wijziging van het koninklijk besluit van 10 april 2000 houdende bepalingen betreffende de diergeneeskundige bedrijfsbegeleiding

Koninklijk Besluit van 16 juni 2005 betreffende de identificatie en de encodering van de paarden in een centrale gegevensbank

KB van 17 december 2005 tot wijziging van het koninklijk besluit van 23 mei 2000 houdende bijzondere bepalingen inzake het verwerven, het in depot houden, het voorschrijven, het verschaffen en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de dierenarts en inzake het bezit en het toedienen van geneesmiddelen bestemd voor dieren door de verantwoordelijke voor de dieren

Reglement van Inwendige Orde, goedgekeurd door de Hoge Raad in zitting van 4 augustus 2001

Wet van 19 december 1950 tot instelling van de Orde der Dierenartsen

Wet van 28 augustus 1991 op de uitoefening van de diergeneeskunde

Bijlagen

Bestandsnaam: thesis 2 juni 2007
Map: C:\Documents and Settings\gebruiker\Mijn
documenten\Lize\School\thesis 16 mei 2007\definitief\teksten
Sjabloon: C:\Documents and Settings\gebruiker\Application
Data\Microsoft\Sjablonen\Normal.dot
Titel: Probleemstelling
Onderwerp:
Auteur: Drukkerij Atlanta
Trefwoorden:
Opmerkingen:
Aanmaakdatum: 3-6-2007 10:52:00
Wijzigingsnummer: 5
Laatst opgeslagen op: 3-6-2007 20:04:00
Laatst opgeslagen door: Drukkerij Atlanta
Totale bewerkingstijd: 12 minuten
Laatst afgedrukt op: 3-6-2007 20:04:00
Vanaf laatste volledige afdruk
Aantal pagina's: 108
Aantal woorden: 28.748 (ong.)
Aantal tekens: 158.115 (ong.)

Auteursrechterlijke overeenkomst

Opdat de Universiteit Hasselt uw eindverhandeling wereldwijd kan reproduceren, vertalen en distribueren is uw akkoord voor deze overeenkomst noodzakelijk. Gelieve de tijd te nemen om deze overeenkomst door te nemen, de gevraagde informatie in te vullen (en de overeenkomst te ondertekenen en af te geven).

Ik/wij verlenen het wereldwijde auteursrecht voor de ingediende eindverhandeling:

Economische analyse van de dierenarts-praktijken in Vlaanderen

Richting: **Licentiaat in de toegepaste economische wetenschappen**

Jaar: **2007**

in alle mogelijke mediaformaten, - bestaande en in de toekomst te ontwikkelen - , aan de Universiteit Hasselt.

Niet tegenstaand deze toekenning van het auteursrecht aan de Universiteit Hasselt behoud ik als auteur het recht om de eindverhandeling, - in zijn geheel of gedeeltelijk -, vrij te reproduceren, (her)publiceren of distribueren zonder de toelating te moeten verkrijgen van de Universiteit Hasselt.

Ik bevestig dat de eindverhandeling mijn origineel werk is, en dat ik het recht heb om de rechten te verlenen die in deze overeenkomst worden beschreven. Ik verklaar tevens dat de eindverhandeling, naar mijn weten, het auteursrecht van anderen niet overtreedt.

Ik verklaar tevens dat ik voor het materiaal in de eindverhandeling dat beschermd wordt door het auteursrecht, de nodige toelatingen heb verkregen zodat ik deze ook aan de Universiteit Hasselt kan overdragen en dat dit duidelijk in de tekst en inhoud van de eindverhandeling werd genotificeerd.

Universiteit Hasselt zal mij als auteur(s) van de eindverhandeling identificeren en zal geen wijzigingen aanbrengen aan de eindverhandeling, uitgezonderd deze toegelaten door deze overeenkomst.

Ik ga akkoord,

Lize PIJPOPS

Datum: **03.06.2007**